స్రవంతి

దక్షిణభారత హిందీ
ప్రచారసభ - ఆంధ్ర హైదరాబాదు

స్వర్ణోత్సవ సమితి పక్షాన సన్మానింపబడుతున్న హిందీ పండితులు



పేరు : సున్నం గంగాధరాచారి

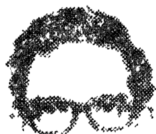
కేంద్రం: వి. మాడుగుల

అర్హతలు: ఎం.ఏ., సాహిత్యరత్న

వృత్తి ; హిందీ లెక్చరర్

అభిరుచి : నాటికలు వ్రాయుట, స్వర్ణోత్సవ హిందీ పరిచయపరీక్ష నందు ప్రత్యేక కృషి

చిరునామా : ప్రభుత్వ జూనియర్ కళాశాల, వి.మాడుగుల, విశాఖ జిల్లా.



పేరు ; కొంపల్లి వీరభద్రరావు

వృత్తి : హిందీ పండితులు

కార్యక్షేత్రం : కొత్తపట్నం

అర్హతలు : మెట్రిక్, రా.భా., ప్రవీణ

అభిరుచి : హిందీ ప్రచారం, పరిచయ పరీక్ష నందు ప్రత్యేకకృషి

చిరునామా : హిందీ ప్రేమీమండలి, ఈతముక్కలపోస్టు, ప్రకాశం జిల్లా





పేరు : తంతంపాటి రామలక్ష్మి

వృత్తి : హిందీ పండితులు

కేంద్రం : కైకలూరు

అర్హతలు : బి.ఏ., రాష్ట్రభాష, ప్రవీణ

అభిరుచి : హిందీ ప్రచారం, పరిచయ పరీక్ష నందు ప్రత్యేకకృషి

చిరునామా : జిల్లా పరిషత్ ఉన్నత పాఠశాల భుజబలపట్నం, కృష్ణా జిల్లా.



సాహిత్య మాసపత్రిక

396

ఏప్రిల్, 1987 సంపుటి : 84, సంచిక 1

వార్షికచందా : పదిహేను రూపాయలు విడిప్రతి : రూపాయిన్నర

సంపాదకులు

ఎ. రామస్వామి

ఈ సంచికలో

సంపాదకీయం

నూతన సంవత్సరము

స్రవంతి పాఠకులకు, కవులకు, రచయితలకు ప్రభవ సంవత్సర ఉగాది శుభాకాంక్షలు. ఈ ఉగాదితో స్రవంతి ముప్పది మూడు సంవత్సరాలు పూర్తి చేసుకొని ముప్పది నాల్గవ వత్సరంలో ప్రవేశించింది. తెలుగునాట కాలగమనం మరొక అరువది సంవత్సరాల గణనాక్రమం పూర్తిచేసుకొని మరొక ఆవృత్తిలో ప్రవేశించింది. స్రవంతి పత్రిక గత ముప్పది మూడు సంవత్సరాలుగా భాషా సాహిత్య రంగాలలో చేస్తున్న కృషికి ఆంధ్ర సాహితీప్రియుల అండదండలు లభించి ఇంతకాలం దీనిని నిర్విఘ్నంగా నిర్వహించుటకు ప్రోత్సాహం లభించినది. ఆంధ్ర సాహిత్య వికాసక్రమంలో గత ముప్పది మూడు సంవత్సరాలు విశిష్టతను సంతరించు కొనినవనటంలో సందేహం లేదు. అభ్యుదయ కవితోద్యమం కొంత వెనుకబట్టిన సమయంలో నూతన ప్రయోగాలు అనేకం సాగి వచన కవితోద్యమం విస్తరిల్లి ఈ యుగం వచన కవితాయుగమని పేరుగాంచిన కాలమిది. దేశ వాతావరణంలో వచ్చిన మార్పులు అనేక జాతీయ అంతర్జాతీయ సంఘటనల ప్రభావం వీటి కారణంగా తెలుగు సాహిత్యంలో అనేక కొత్త ధోరణులు ఈ కాలంలో ఉద్భవించి పరిఢవిల్లాయి. దిగంబర కవితోద్యమం, విప్లవ కవితోద్యమం, ఈ రెండు ఈ కాలానికి చెందినవి. మరల వీటిలో అనేక శాఖలు కూడా ఏర్పడటం జరిగింది. ఈ కవితోద్యమాలు కేవలం ఒక్క కవిత్వానికి మాత్రమే సంబంధించక ఇతర సాహిత్య ప్రక్రియలను కూడా ప్రభావితం చేయడం మనం గమనిస్తాం. ఇది మన సాహిత్య ప్రవాహంలో ప్రధాన ధార కాగా ఒకవంక సంప్రదాయ సాహిత్యం కొనసాగుతూ ఉన్నది. ఇంకా అనేక నూతన ధోరణులు కూడా తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రవేశించడం జరిగింది. ఇటీవలి కాలంలో తెలుగులో విమర్శనా సాహిత్యం చెప్పుకోదగిన రీతిలో వస్తూ ఉండటం హర్షించదగిన విషయం. ఇదివరకు ఈ సాహిత్య ప్రక్రియలో మనం చాల వెనుకబడి ఉన్నామనే వారు. 1950 తరువాతి సంవత్సరాలలో మన విశ్వవిద్యాలయాలలో భాష మరియు సాహిత్యం పై పరిశోధనలు చేసే వారి

సంఖ్య గణనీయంగా పెరగడం ప్రభుత్వంచే అకాడమీలు స్థాపించబడి విమర్శకు లను ప్రోత్సహించడం కారణంగా ఇందులో మంచి అభివృద్ధి సాధించడం జరి గింది. ఈ విషయంలో స్రవంతి చేసిన కృషి కూడా ప్రత్యేకించి పేర్కొ-నదగి ఉన్నది. అనేకమంది పరిశోధక విద్యార్థుల వ్యాసాలను, విమర్శకుల విమర్శ లను ప్రచురించి సహకరించడం జరిగింది. ఇంతేగాక ప్రసిద్ధులయిన కవులతో బాటు అనేకమంది నవకవుల కవితలను ప్రకటించి ప్రోత్సహించడం జరిగింది. ఆయా ప్రముఖ కవులు, రచయితలు తమ రచనల ద్వారాను ఇతరులు ముఖ్యంగా హిందీ ప్రచారకులు చందాల ద్వారాను మాకు సహకరిస్తూ వచ్చారు, సహకరిస్తున్నారు. వారి సహకారంతో ఇకముందు కూడా స్రవంతి తెలుగు భాషా సాహిత్యాలకు సేవచేయగలదని మా విశ్వాసం—

సభ స్వర్ణజయంతి సంవత్సరం

ఈ సంవత్సరం ఆంధ్ర సభ స్వర్ణజయంతి సంవత్సరం. స్వర్ణజయంతి ఉత్సవాలు రాబోవు అక్టోబరులో హైదరాబాదులో జరుపుటకు చురుకుగా ప్రయ త్నాలు కొనసాగుచున్నాయి. ఈ సందర్భంలో హిందీ ప్రచారకులకు, హిందీ అభిమానులకు మరియొక శుభవార్త. లోగడ స్వర్ణజయంతి ఉత్సవాలు పెద్దఎత్తున హైదరాబాదులో జరుపబడునని ప్రకటించడం జరిగింది. అందు కనుగుణంగాఅక్టో బరు నెలలో హైదరాబాదులో ఉత్సవాలు నిర్వహిస్తూనే ఈ సంవత్సరం జిల్లా స్థాయిలో కూడా ఉత్సవ సభలు, సమావేశాలు నిర్వహించుటకు ఆంధ్ర సభ కార్యవర్గము వారు నిశ్చయించారు, హైదరాబాదులో జరిగే ఉత్సవాలకు రాష్ట్రస్థాయి లేదా జాతీయ స్థాయి ప్రయోజనం ఉంటుంది. అయితే ఆయా జిల్లాలలో జరుపే ఉత్సవసభలలో స్థానిక నాయకులను, జాతీయ భాషాభిమాను లను సమీకరించి వర్తమాన పరిస్థితులలో సామాన్య ప్రజానీకం వద్దకు జాతీయ భాషను తీసుకువెళ్ళడం ఈ జిల్లా స్వర్ణజయంతి సభల ఉద్దేశ్యం. ఈ సభలకు నాందిగా 1987 మే నెలలో విజయవాడలో కృష్ణాజిల్లా సభలను జరుపుటకు నిశ్చ యించడం జరిగింది. ఈ సభలలో నాయకులు జాతీయ భాషాభిమానులు, జాతీయ భాషా ప్రచారకులు అధిక సంఖ్యలో పాల్గొని విజయవంత మొనర్చెదరని మా విశ్వాసం. స్వర్ణజయంతి సంవత్సరంలో స్వర్ణజయంతి ఉత్సవ ప్రారంభ సభలుగా కృష్ణాజిల్లా సభలు నిర్వహింప బడుతున్నవని మనవి.

కబీరు సూక్తులు

— ఈమని దయానంద

31

రసము నెల్ల విడిచి పసలేని పిప్పిని
గానుగ ముదమార కౌగిలించు
సారమెల్ల విడిచి చప్పిడిం శించు
హీనుడెపుడు బుద్ధిహీనుడగుచు.

32

మగని మార్గమెపుడు సుగమమై యుండును
ప్రక్కదారు లెపుడు త్రొక్కదీవు
ఆడలేక మద్దెలోడని పల్కదే
ఆటవెలది నాట్యమాడు వేళ?

33

యాచనమ్ము మిగుల నీచమౌ మరణమ్ము
తిరిపెమెత్తరాదు దీనుడగుచు
బిచ్చమెత్తువాడు చచ్చుటే మేలురా!
సద్గురుండు తెల్పు సారమిదియ.

34

దేహధారులకును దివ్యమీ సుగుణమ్ము
జీవిజీవికిమ్ము జీవనమ్ము
మరల నందదిట్టి మానవ దేహమ్ము
నేటి జీవితమ్మె నిక్కువమ్ము.

35

పూలు గోయు తోటమాలిని గనినంత
పిలిచి మొగ్గలెల్ల పలికెనిట్లు
విరియబూసినట్టి విరులేరుకొంటివి
వచ్చునోయి రేపె వంతు మాకు.

పి.వి.ఆర్. మున్సిపల్ హైస్కూల్,
ఒంగోలు

జాలరి జీవితం

ఆంగ్ల మూలం :
సరోజినీ నాయుడు

అనువాదం :
సి. కామేశ్వరరావు

సోదరులారా!
ఆద మరచి లేవండి
ఆకాశం సూర్యోదయ
అరుణ కిరణాలతో ఉజ్జ్వలిస్తుంది
రాత్రంతా ఏడ్చి ఏడ్చి
రమణీయంగా నిద్రపోతున్న పసిపాపలా
ఉషోదయ కిరణాల
ఊయల్లో నిద్రపోతుంది గాలి
రండి...
తీరంలో నున్న మన పడవలను
చేరదీసుకుందాం
కడలి అలలలో
కిలకిలా నాట్యం చేసే
మత్స్య సంపదను
మన సొంతం చేసుకుందాం
అగాధపయోధి బిడ్డలం మనం
అలసత్వం వద్దు
సముద్రపు పక్షి సంకేతమార్గంలో
సాగిపోదాం-
నీరధి మన మాత!
నీరదము మన భ్రాత!
అలలన్నీ మన
అనుంగు మిత్రులు!

సూర్యుడు పశ్చిమంలో నిద్రించి
చీకటు లలముకున్నా
సముద్రుడు సానుభూతి చేతులతో
సాగనంపుతాడు తీరానికి క్షేమంగా
పెను తుఫానులను తన
కను వప్పులలో నిలిపే సాగరుని
కరుణాంతరంగంలో
కలకాలం మన జీవితాన్ని దాచుకుందాం
తీరంలో కొబ్బరి చెట్ల నీడల్లో
తరుగులేని సమీర తరంగాలలో
పున్నమి వెన్నెల వెలుగులలో
పూసిన యిసుక తెన్నెలలో
అనుభూతి గీతాలు పాడి
ఆనందాన్ని పంచుకుందాం
కానీ....
పిడికన్న పరవశంగా నాట్యమాడుతూ
ఉవ్వెత్తున లేచే తరంగాల
నురగల చుంబనం
కలిగించే సంతోషం మిన్న!
నడుపు సోదరా!
నడుపు మన పడవలు!
సముద్రమూ ... ఆకాశమూ
సంగమించే చోటుకు!!

తిలక్ నగర వీధి
కాశీబుగ్గ 532 222
శ్రీకాకుళం జిల్లా

ఫిడేలు రాగం

— డా॥ తంగిరాల వెంకట సుబ్బారావు

రవీంద్రుని గడ్డం క్రిందనే నిలబడి
పూలమీద యుద్ధాన్ని ప్రకటించిన వాడు
దివినున్న కవితను భువికి దించి
ఎప్పుడూ నవ్యత్వాన్ని అన్వేషించిన వాడు
అప్పుడప్పుడు—
ఫ్రాయిడ్ మనసు పొరల్లో సంచరించి
డజను ఫిడేలు రాగాలు పలికించిన వాడు
నీలగిరి నీలిమలతో పులకించి
మాకెన్నో ఆశలు కల్పించిన వాడు
శబ్దాల జిగ్లరీతో
చమత్కారాల స్పార్కులతో
౩౬౫ రోజులూ
పన్ – చాంగం విప్పి
అష్టవిధ నాయికల ఆచూకీ చెప్పి
కవితను దయితగా చేసికొన్న
ఆధునిక పిన వీరభద్రుడు!
నవ్యప్రయోగ కవిరుద్రుడు!
ఉన్నట్టుండి—

సినీ జనారణ్యంలో పడి
దారి తప్పిన కవితా నందిని
ఒకప్పుడు
కదిలించింది
అతి నవ్యంగా మంజిని!
తండ్రి—
నెల్లూరు భోజుడు
భారత సాహితీ సురభి!
కొడుకు—
అరినాడు
శ్రీశ్రీతో భుజం కలిపిన
యువ యోధుడు!
భావ కవుల మీద ధ్వజమెత్తిన
అహంభావ కవి!!
పతా పితా కవితలు పలికించిన
పటు కుతారాల
పతాళి!!

తెలుగు రీడర్
బెంగుళూర్ యూనివర్సిటీ
బెంగుళూర్ - 560 056

సత్వరచర్య

— జి. శ్రీశైలం

వడివడిగా సాగిపోతున్న కాల ప్రవాహంలో
కదలకుండా పడివున్న కొండచిలువలా
బద్ధకం ప్రగతినే సాధించింది
పరులకు ఆటంకమై వొదిగింది
భగవతంసం కలలు కంటూ
కాకుల గురుపీఠం నమ్మి
మోసపోతుంది
చిల్లర మల్లర తిరుగుడే
సోపానాలని భ్రమసి
బురద గుంటలో పద్మాక
దగా చేసిన ముస్తాబులు
ఇంతకాలం బాగా చాకిరి
చేయించు కున్నామని
పక పక నవ్వుకుంటున్నాయి
పడి పడి ప్రేమగా అల్లుకుంటే
చిరాకు పరాకులతో
కత్తిరింపులు చేసినా
ఆలింగనం మరచిపోలేదు
గడుసు పెళ్ళాం మొరటుతనం బాపతని
గమ్మత్తుగ నెట్టుకొస్తుంటే
చివరకు కత్తి గ్రుచ్చుకున్నప్పుడు తెలిసింది
అసలు విశ్వరూపం
కడప దాటకుండా
గ్రంథాల గదిలో పడివుండాలి గాని
కీర్తిని కొనుక్కునే కక్కుర్తి గాళ్ళ
ఛాయ లనవసరం
స్వయంకృషే అత్యవసరం

2-2-1108/12,
గోల్నాక
హైదరాబాద్-13

దోచకు, చస్తావు?

— చిలుకమూరి సంజీవ

సమాజాన్ని
అన్యాయంగా
అక్రమంగా
నిర్దాక్షిణ్యంగా
దోచుకుంటూ
అరాచకాన్ని
అత్యాచారాన్ని సృష్టించే
దొంగలు
భారతిని విశ్వ విపణిలో అమ్మే నాయకులు
భారతి పంచే అమృతాన్ని అందరికి
అందనీయని బ్లాక్ మార్కెటీర్లు
అధికార గర్వంతో సమాజాన్ని దోచుకునే
అధికార్లు
నాయకులు
వణిజులు
నరరూప రాక్షసులు
పెరిగిన నాడు
నింగి ఆవలించి నేలను కౌగిలిస్తుంది
మహి మహాకాశాన్ని చుంబిస్తుంది
నింగి కౌగిలింతలో
మహి చుంబనంలో
అధికారులు
నాయకులు

అతమౌతారు
ప్రళయంలో నుసి మసై పోతారు

లెక్చరర్ (హిందీ)
కాకతీయ విశ్వ విద్యాలయం
వరంగల్.

పునరుజ్జీవన కవి మైథిలీశరణగుప్త

చి|రావూరి సు|బ్రహ్మణ్యం

ఈ సంవత్సరం దేశం స్వర్గీయ మైథిలీశరణ్‌గుప్త శతాబ్ద్యుత్సవాలు జరుపుకొంటోంది. ఈ సందర్భంలో దేశంలోని సాహితీలోకం ఆ మహాకవి తన రచనల ద్వారా దేశానికి జాతికి చేసిన సేవలను సంస్మరించి ఈ మారిన పరిస్థితులలో వాటి విలువలను నిర్ధారణ చేయడం జరుగుతోంది. ఈ వ్యాసం ఆ ప్రయత్నంలో ఒక భాగం.

మైథిలీశరణ్ గుప్తగారు ఝాన్సీ చిరగాంలో 1886లో జన్మించారు. నలుగురన్నదమ్ములు. ఆయన శివ వాడు. రామభక్తుడు. తలిదండ్రులు, అన్నదమ్ములు అందరూ రామభక్తులే. కవితారచన ప్రారంభం ఈ శతాబ్దారంభంలో. వారి మొదటి కవితా సంపుటి 'రంగ్ మే భంగ్' 1909లో అచ్చయింది. అప్పటి యుగనిర్మాతగా ప్రసిద్ధుడయిన మహావీర్‌ప్రసాద్‌ద్వివేది ప్రోత్సాహంబాగా లభించింది. బెంగాలీ భాషతో బాగా పరిచయం ఉన్నది. మైకేల్ మధుసూదనదత్తుగారి కావ్యాలను హిందీలోకి అనువదించారు. 1912లో 'భారత భారతి' అనే కావ్యం వెలువడింది. ఈ కావ్యం గుప్తగారికి అపారమైన ఖ్యాతి తెచ్చిపెట్టింది. దేశభక్తి, జాతీయ భావాలతో నిండిన ఈ కావ్యం ఆనాటి యువతరానికి ఎంతో స్ఫూర్తినిచ్చింది. ఈ పుస్తకాన్ని జేబులో పెట్టుకు తిరగడమే దేశభక్తిగా భావింపబడేదారోజుల్లో. దానితో గుప్తగారు జాతీయ కవిగా ప్రఖ్యాతులయినారు. 'రాష్ట్రకవి' అని ఈయనకు పాఠకులు, సాహితీ ప్రియులు స్వచ్ఛందంగా ఇచ్చిన బిరుదు. ఈ కావ్యంలో ఉన్నత శిఖరాలనందుకొన్న ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతిని కళ్లకు కట్టించడం జరిగింది. మధ్యయుగంలో దానిపతనావస్థ, పతనానికి కారణాలు పేర్కొని వర్తమాన భారతీయ సమాజాన్ని పునః పూర్వవైభవంవైపు గొనిపోవలసినదిగా దేశప్రజల నుద్బోధించడం జరిగింది. ఈ కావ్యంలో భారత దేశాన్ని ఒక భూభాగంగా కాక సర్వేశ్వరుని సగుణ రూపంగా మూర్తి కట్టించారు గుప్తగారు.

"నీలాంబరపరిధాన్ హరితపట్ పర్ సుందర్ హై
సూర్యచంద్రయుగ ముకుట్, మేఖలా రత్నాకర్ హై
నదియాఁ ప్రేమప్రవాహ్, ఫూల్ తారే మండన్ హైఁ
బందీజన ఖగవృంద్, శేషఫన్ సింహాసన్ హై
కర్‌తే అభిషేక పయోద హైఁ, బలిహారీ ఇస్ వేష్‌కీ
హే మాతృభూమి ! తూ సత్యహీ సగుణమూర్తి
సర్వేశకీ ॥

(పీతపటంపై నీలాంబర పరిధానం శోభిస్తున్నది. సూర్యచంద్ర ద్వయము రత్న కిరీటస్థానాన్ని రత్నాకరుడు మేఖల స్థానాన్ని భజిస్తున్నారు. ప్రేమ ధారలు నదులరూపంలో ప్రవహిస్తున్నాయి. పూలు, నక్షత్రాలు అభూషణాలై శోభిస్తున్నాయి. పక్షులు వందిమాగధులై యశోగానం చేస్తున్నాయి. నీవు ఆదిశేషుని ఫణామండలాసీనురవు కాగా మేఘాలు అభిషేక జలాన్ని వర్షిస్తున్నాయి. ఓ మాతృదేశమా! నీవు నిజానికి సర్వేశ్వరుని సగుణరూప మనిపిస్తున్నావు)

మైథిలీశరణ్ గుప్తగారు సాకేత్, జయభారత్ అనే రెండు మహాకావ్యాలు, జయద్రథవధ్, పంచవటి యశోధర, ద్వాపర్, విష్ణుప్రియ మొదలగు 19 ఖండ కావ్యాలు వ్రాశారు. ముఖ్యంగా ఈ పేర్కొన్న కావ్యాలు వారి ఉత్తమోత్తమ రచనలని చెప్పవచ్చు. అంటే ఆయన ప్రధానమైన కావ్యరచనలు రామాయణ మహాభారతాలపై ఆధారపడినవన్నమాట, యశోధర గౌతమబుద్ధుని ధర్మపత్ని చరితను వర్ణించేదయితే విష్ణుప్రియ చైతన్య మహాప్రభువుగా ప్రసిద్ధిగన్న గౌరాంగుని భార్య కథను వర్ణిస్తుంది. ఈ కావ్యాలన్నీ దేశమంతటా ప్రసిద్ధి పడశాయి. కొన్ని ఇతర భాషల లోనికి అనూదితాలయినాయి. కొంతమంది ఇతర భాషా కవులకు నూతన స్ఫూర్తిప్రేరకాలయినవి కూడాను. ప్రతిభావంతుడయిన సాహిత్య నిర్మాతగా భారత రాష్ట్రపతి ఆయనను రాజ్యసభ సభ్యునిగా నియమించి గౌరవించారు. డెబ్బది ఎనిమిదేళ్ళ ఆదర్శ జీవితం జీవించి 1964లో స్వర్గస్థులయినారు గుప్త గారు.

ఇరవయ్యో శతాబ్దం ప్రారంభంలో గుప్తగారు కవితా వ్యవసాయం ప్రారంభించినప్పుడు ఈనాడు హిందీభాషగా దేశమంతట ప్రసిద్ధమయిన 'ఖడీబోలీ' అనే మాండలికం వచనరచనలకే గాని కవిత్వ రచనలకు పనికిరాదని నిరసింపబడేది. ఖడీబోలీ అంటే హిందీ కవిత్వరచనకు ఉపయుక్తమయినదని నిరూపించడానికి ఒక ఉద్యమమే నిర్వహింపవలసి వచ్చింది. మహావీర్ ప్రసాద్ ద్వివేది నాయకత్వాన జరిగిన ఆ ఉద్యమం ప్రేరకశక్తిగా ఖడీబోలీ హిందీలో కవితారచనలు గావించి దానిని కావ్య భాషగా తీర్చిదిద్దిన కవులలో మహాకవి శ్రీ మైథిలీ శరణ గుప్తగారు మిన్న. గుప్తగారి అమృత లేఖినిలో రూపురేఖలనుదిద్దుకొని, పుష్టిని, ఒయ్యారాలను నేర్చుకొని ఛాయావాదమనే యౌవనప్రాయంలోకి అడుగు పెట్టింది హిందీ కవితాసరస్వతి. కాలంతోపాటు మారుతూ క్రొత్త గాలులతో ఊపిరి పోసుకొంటూ గుప్తగారు ఆ తరువాత వచ్చిన ఛాయావాద, ప్రగతివాద కవితా శిల్పాలను కూడ సమర్థవంతంగా సిర్వహింపగలగటం విశేషం. ఆయన కవిత లనేకం ఉన్నత శ్రేణి ఛాయావాద ప్రగతివాద కవుల కవితలతో పోటీ పడుతూంటాయి, 'ఝంకార్' అనే కవితా సంపుటిలో భావవాద శిల్పానికి సంబంధించిన కవితలు సంకలితం కాగా ఇతర సంపుటాలలో గతి తార్కిక వాదం, కారల్ మార్క్స్ మొదలయిన విషయాలపై కూడ కవితలు వ్రాశాడాయన.

మైథిలీ శరణ గుప్తగారు ప్రధానంగా భారతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమానికి చెందిన కవి. గుప్తగారు కవిత్వం వ్రాయటం ప్రారంభించే నాటికి ఈ ఉద్యమం దేశం మొత్తాన్ని ఉద్రూత లూగిస్తోంది. రాజా రామ మోహనరాయ్‌తో ప్రారంభమై కేశవచంద్ర సేన్, ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్, బ్రహ్మర్షి దేవేంద్రనాథ్ ఠాకూర్, రామకృష్ణ పరమహంస, స్వామి వివేకానంద వంటి వారి భావాలు దేశమంతటా ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి. అటు స్వామీ దయానంద సరస్వతి వేదాలకు, పురాణాలకు నూతన వ్యాఖ్యలు వెలయించి ఆర్యసమాజ సిద్ధాంతాలతో ఉత్తర భారతాన్ని ప్రభావితం చేసిన యుగమది. మహాపండితుడైన బాలగంగాధర తిలక్ జ్ఞాన వైరాగ్య భావ ప్రవణమైనదిగా ఎంచి వ్యాఖ్యానింపబడుతున్న భగవద్గీతను కర్మయోగ శాస్త్రంగా వ్యాఖ్యానించి దేశానికి క్రొత్త ఆలోచనల నిచ్చిన కాలమది. ఆ తరువాత కొన్ని ఏళ్ళకే మోహన్‌దాస్ కరమ్ చంద్ గాంధీ తిలక్ వ్యాఖ్యానం రూపుగొన్నదా అన్నట్లు అకుంఠిత కర్మయోగిగా దేశం ముందు నిలవడం జరిగింది. ఈ మహామహుల ప్రయత్నాలకు దేశ ప్రజల ఆంగ్ల విద్యాభ్యాస జనితమైన సంస్కారం కూడ తోడై దేశాన్ని వైజ్ఞానికం గాను, భౌతిక సంపదలతోను భాగ్యవంతం చేయాలనే ఆలోచన దేశమంతటా వ్యాపించింది.

భారతీయ పునరుజ్జీవనోద్యమం ప్రపంచ వ్యాప్తమైన రినైజాన్స్‌లో ఒక భాగం. భారతదేశంలో ఈ ఉద్యమం ఈ పేర్కొన్న మనీషి పుంగవుల బోధల ద్వారాను, వారు స్థాపించిన సంస్థల ద్వారానువచ్చింది. ఈ కాలంలో ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి, వాఙ్మయం, విచారధార నూతన వ్యాఖ్యలతో వినూత్నార్థాలను సంతరించుకొని భారతజాతిని ప్రభావిత మొనర్చాయి. వేదాలకు, పురాణాలకు క్రొత్త దృక్పథంతో వ్యాఖ్యలు చేయబడ్డాయి. ఈ వ్యాఖ్యలు బ్రిటిష్ వారి పాలనతో పాటు మనకు సంక్రమించిన వైజ్ఞానిక, హేతువాద తత్వాలకు అనుగుణంగా చేయటం జరిగింది.

ప్రాచీన భారతంలో గార్హస్థ్య ప్రధానమయిన సంసార జీవితం కంటె వైరాగ్య ప్రధానమయిన ఆధ్యాత్మిక జీవితం ఉన్నతమయినదిగా భావించడం జరిగింది. ఈ లోకం, ఈ జీవితం అంతా నశ్వరం. దానిని త్యజించి మోక్షప్రాప్తికై ప్రయత్నించడం పరమ ధర్మం అన్న సిద్ధాంతం గౌరవ స్థానంలో ఉండేది. ఈ సిద్ధాంతం పునరుజ్జీవనోద్యమం ప్రారంభం కాక పూర్వం వరకు భారతజాతి జీవితాన్ని ప్రభావితం చేస్తూ వచ్చింది.

పునరుజ్జీవనోద్యమం మొట్టమొదట ఈసిద్ధాంతంపైన దెబ్బ తీసింది. ఈ దృశ్య ప్రపంచం హేయమైనది కాదు. జీవితం నశ్వరంకాదు. శరీరం నశించినా జీవుడు నశించడు, వ్యక్తి మరణించినా సమష్టి మరణించదు. కనుక జీవితం సమష్టి రూపంలో శాశ్వతమయినదే. శాశ్వతమయిన ఈ జీవితం ప్రేమించతగ్గది, ఆప్యాయతతో వరించతగ్గదీను. కనుక సన్యాసాన్ని కోరి ప్రపంచాన్ని త్యజించ నవసరం లేదు. విశ్వమంతా భగవన్మయము గనుక సన్యాసం గ్రహించినా విశ్వరూపుడయిన భగవంతుని సేవించడానికే గ్రహించాలి అని వ్యాఖ్యానించడం జరిగింది. గాంధీ మహాత్ముడు గృహస్థాశ్రమంలో ఉండే సన్యాసి జీవితం గడిపాడు. రామకృష్ణ మిషన్ విరక్తులయిన సన్యాసులచే నడుపబడే లోక సేవా సంస్థ. ప్రపంచము, లోకజీవితం విషయంలో భారతీయులలో వచ్చిన ఈ దృక్పథం చాల ప్రధానమైన మార్పు. ప్రాచీనులు ప్రవృత్తి-నివృత్తి మార్గాలను పేర్కొని ప్రవృత్తిని మిథ్య గాను, మాయ గాను, నివృత్తిని అత్యున్నతమైనదిగాను, వాంఛనీయమయినది గాను చెప్పగా ఈ పునరుజ్జీవనోద్యమం నివృత్తిని త్రోసిరాజని ప్రవృత్తికి పట్టం కట్టింది. దానితో గృహస్థ జీవితానికి, గార్హస్థ్యానికి ఆధారభూతమైన స్త్రీజాతికి ఆదరణ లభించింది.

ప్రాచీన భారతంలో, ముఖ్యంగా బౌద్ధమతం ప్రారంభమయిన నాటినుండీ జీవిత పరమార్థమయిన మోక్షసాధనకు స్త్రీని అవరోధంగా భావించటం జరిగింది. ఏదైనా మహత్తర లక్ష్యాన్ని సాధించదలచిన పురుషుడు స్త్రీ పరిత్యాగం చేయడం తప్పనిసరిగా భావించేవాడు. సిద్ధార్థుడు అర్ధరాత్రి భార్యను, పుత్రుణ్ణి వదలి వెళ్ళడం ప్రసిద్ధ విషయమే. సిద్ధార్థుడు గౌతమ బుద్ధుడయిన తరువాత తన మతంలో స్త్రీలను చేర్చుకోవడానికి అనుమతించలేదు. కాని ఆనందునికోరికపై స్త్రీలకు కూడ సంఘ ప్రవేశానుమతి నిచ్చాడు. ఆ సందర్భంలో బుద్ధుడు ఆనందునితో నేను ప్రారంభించిన ఈ ధర్మం అయిదు వేల సంవత్సరాలు జీవించ గలిగి ఉండేది. కాని స్త్రీలకు ప్రవేశానుమతినివ్వడంతో అయిదు వందల సంవత్సరాలు జీవించి ఉండటం దుర్లభం అన్నాడట. సాధారణంగా స్త్రీ విషయిక మయిన ఈ భావం ప్రాచీనులలో అన్ని వర్గాల వారిలోను దృఢంగా పాతుకు ఉన్నదని చెప్పవచ్చు. అయితే పునరుజ్జీవన వాదం ప్రాచీనుల ఈ భావం అర్థరహితమైనదని నిరూపించింది. సంసారస్థితికి మూలభూతమయిన గార్హస్థ్యానికి స్త్రీయే ఆధారం సమాజంలో స్త్రీకి గౌరవం లేనినాడు ఆ సమాజం పతనం కాక తప్పదు. భారతజాతి పతనానికి స్త్రీల యెడ వారికున్న హేయభావమే కారణం. నారీజాతికి

గౌరవ స్థానం లభించకపోతే దేశానికి ముక్తి లేదు— అన్న దృక్పథం ఏర్పడింది.

సమాజంలో స్త్రీ పురుషు లిద్దరూ సమానులు. పురుషునితో సమానంగా స్త్రీని గౌరవించాలి. తల్లిగాను, సోదరి గాను, భార్య గాను పురుషుని ఉనికికి మూలమయిన స్త్రీకి విద్యాబుద్ధులు గరపి విజ్ఞానవంతురాలిని చేయాలి. ఇటు గృహస్థజీవితంలోను, అటు సామాజిక జీవితంలోను, పురుషుని బాధ్యతలలో ఆమె కూడ భాగస్వామిని కాగలుగుతుంది. ఆమె నిర్వహించలేని కర్తవ్యమంటూ ఉండదు; సంఘంలో స్త్రీకి పురుషునికున్న అధికారాలన్నీ ఉన్నాయి. బానిస బ్రతుకులో నుంచి స్వాతంత్ర్యపు వెలుగులోకి స్త్రీ పయనించాలి- స్త్రీకి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యం ఆర్థికపరమైన అధికారాలు లభ్యమయిననాడే సిద్ధిస్తుంది_ ఇది స్త్రీ సమానత్వ స్వాతంత్ర్య భావాల వికాసక్రమం.

ప్రాచీన ఆదర్శాలకు నూతన వ్యాఖ్య- దేశాన్ని భౌతికంగా సంపన్నం చేయాలనటం, నివృత్తిప్రధానమైన సన్న్యాస జీవితం కంటె ప్రవృత్తి ప్రధానమైన గార్హస్థ్య జీవితాన్ని ఉత్తమమని భావించడం, స్త్రీజాతి సముద్ధరణ, వారి స్వాతంత్ర్యం- ఇవి పునరుజ్జీవనోద్యమం మన కిచ్చిన నూతన విషయాలు. వీటన్నిటి సమిష్టి సమన్వయమే ఆధునికత, ఈ ఆధునికతకు అద్దం పట్టిన మహాకవి శ్రీ మైథిలీశరణ గుప్త.

సాకేత్ మహాకావ్యం గుప్తగారు భావించిన ఈ ఆధునికతను పూర్తిగా ప్రతిబింబిస్తుంది. స్త్రీ స్వాతంత్ర్యాధికారాలకు సంబంధించిన భావాలు యశోధర విష్ణుప్రియ కావ్యాలలో పరిణామ క్రమంలో వర్ణితాలయిన విధానాన్ని ఇక్కడ పరిశీలిద్దాము.

సాకేత్ కావ్యం రామకథాశ్రితమే అయినా లక్ష్మణుని భార్య ఊర్మిళను నాయికగా వర్ణించడం జరిగింది. భారతీయ గార్హస్థ్య జీవితం పురుష ప్రధానమయినది. పురుషుడు ఏదయినా పరమార్థాన్ని సాధించదలిస్తే ఇల్లు వదలి వెళ్ళిపోతాడు. అప్పుడు భార్య జీవితం ఎలా ఉంటుంది? కుటుంబంలోను సంఘంలోను ఆమె స్థానమేమిటి? ఆమె ఏం చేయాలి? ఈ ప్రశ్నలకు మన ప్రాచీన శాస్త్రాలు, సాహిత్యం సమాధానం చెప్పవు పురుష ప్రధానమయిన సంఘంలో సాధకుడయిన భర్తకు స్త్రీ అడ్డంకిగానే కాని సహచారిణిగా ఉండలేదు. అయితే ఆధునిక దృక్పథం దీనిని అంగీకరించదు పురుషుని లక్ష్యసాధనలో స్త్రీకి కూడ భాగస్వామ్యం ఉంటుంది. ఆమె కూడ అతనితో కలిసి సాధన మార్గంలో పయనించగలదు. సీత అదే చేసింది లేకపోతే భర్త విజయాన్ని ఆకాంక్షిస్తూ వియోగరూపమయిన తపస్సుతో తపిస్తూ కుటుంబ శ్రేయస్సుకు, సాంఘిక సముద్ధరణకు తన జీవితాన్ని అర్పించగలదు. ఊర్మిళ ఆ పనే చేసింది.

సాకేత్ కావ్యంలో 'భర్తతోనే భార్య' అని సీత అరణ్యానికి వెడితే ఆ అవకాశం లేని ఊర్మిళ పదునాలుగు సంవత్సరాలు విరహోద్విగ్న జీవితం గడుపుతూ కుటుంబ భాగస్వామినిగా సాకేత నగర వాసినిగా తన కర్తవ్యాలను నెరవేర్చింది. అనేకకష్టాలనుభవించిలక్ష్య సాధనలో సఫలుడయి వచ్చిన భర్తను కలుసుకుంది ఊర్మిళ ఈ త్యాగమయ జీవితాన్ని కవి రాముని మాటలలో ఆమె సహధర్మచారిణి కంటె ఉన్నతమైన స్థానానికి ఎదిగి గార్హస్థ్య ధర్మస్థాపన కావించినట్లు ప్రశంసిస్తారు. అంటే లక్ష్మణుడు అడవికి వెళ్ళి సాధించిన రామసేవా రూప పరమార్థంతో సమానంగా ఊర్మిళ ధర్మనిర్వహణను పేర్కొనటం జరిగింది.

అయితే సంఘంలో స్త్రీకి జరుగుతున్న అన్యాయం సమానత్వాన్ని అంగీకరించినంత మాత్రాన సమసిపోవడం లేదు. మోక్షమార్గంలో గాని, ఏదేని పరమార్థం సాధించడంలో గాని అడ్డుగా భావించి స్త్రీని పరిత్యజించిన పురుషుడు ఆమెను అవమానానికి గురి

చేస్తున్నాడు. ఇటువంటి అన్యాయాన్ని ప్రతిఘటించి అవమానం నుండి బయట పడటమెలా? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం గుప్తగారి యశోధర కావ్యం.

సిద్ధార్థుడు అర్ధరాత్రి భార్య యశోధరకు చెప్ప కుండా ఆమెను విడిచి వెళ్ళిపోతాడు. ఈ సంఘటన యశోధర ఆత్మాభిమానాన్ని దెబ్బ తీసింది. భర్త తనను అర్థం చేసుకోలేక పోయినందులకు బాధపడింది. ఆమె తన భర్త గౌతముని చర్యలను, అతని లక్ష్యా లను, అతడు సంపాదించిన సిద్ధులను, వాటి తాత్వి కతను గురించి సూక్ష్మాతిసూక్ష్మంగా విచారణచేసింది. ఆమె భర్త సాఫల్యాన్ని ఆకాంక్షిస్తూనే అతను అవలం బించిన పద్ధతిని ఆమోదించలేక పోయింది. పతివ్రత యైన తను కర్తవ్యాన్ని మరచి ప్రాణత్యాగం కూడ చేయజాలదు అంతేగాదు, మోక్షాన్ని సాధించడానికి సర్వసంగ పరిత్యాగం చేయనవసరం లేదు. ఈ ప్రపంచంలో ఉంటూనే మహోన్నత లక్ష్యాల నందు కోవచ్చును. ఈ దృష్టితో ఆమె రాజాంతఃపురంలో ఉంటూనే తపోమయ జీవితం సాగించింది. తృష్ణను జయించి త్యాగఫలమందుకొన్నది. అడవికి వెళ్ళి భర్త సాధించిన దానిని తను ఇంట ఉండే సాధించింది. పర్యవసానంగా ప్రపంచానికి మోక్షమార్గం చూపిన గౌతమ బుద్ధుడు తాను వదలివెళ్ళిన స్థలానికే వచ్చి ఆమెను కలుస్తాడు. ఆమె ప్రాణప్రదంగా పెంచి పెద్ద చేసిన పుత్రుణ్ణి భర్తకు కానుకగా సమర్పిస్తుంది.

మానవ జీవితానికి అంతిమ లక్ష్యం మోక్షమయితే అందుకు స్త్రీలు అర్హులు కారా? భార్యాభర్తలు కలిసి ఉండి మోక్షాన్ని సాధించలేరా? ఈ ప్రశ్నలు మోక్షా ర్థులయిన భర్తలచే పరిత్యజింపబడిన స్త్రీలను వేధించ లేదని అనలేము. మన ఆదికావ్యంలోనే ఇందుకు సమా ధానం లభిస్తుంది. రాముడు సీతను అడవికి రావద్దని అక్కడి కష్ట నిష్ఠురాలను పేర్కొనగా సీత పలికిన మాటలే ఇందుకు ఉదాహరణ. అందుకే యశోధర స్త్రీ మోక్ష మార్గానికి అటంకమయితే మరి ఆమెకు మోక్ష మనేది లేదా? నే నెవరిని ఈ ప్రశ్న అడగాలి? అడగ వలసిన వ్యక్తి నన్ను వదలి వెళ్ళిపోయాడు. సృష్టిలో సగం స్త్రీజాతి ఉన్నది. వారికి మంచి చెడ్డలనేవి ఉంటాయి? భర్త ఉండగా భార్య అనాథ ఎలా అవు తుంది? అని వితర్కించుకొంటుంది.

సిద్ధిమార్గకి బాధా నారీ, ఫిర్ ఉస్‌కీ క్యాగతి హై?
పర్, ఉన్‌సే పూఛూం క్యా జిన్‌కోముఝ్‌సే అబ్
విరతి హై?
అర్థవిశ్వమేం వ్యాప్త శుభాశుభ్ మేరీభీ కుఛ్‌మతి హై;
మైంభీనహీం అనాథ్, జగత్‌మే మేరీభీప్రభు పతి హై॥

అయితే ఆమె ఒక నిశ్చయానికి వస్తుంది. భర్తను సంబోధించి నీవు అమృతాన్ని సాధిస్తే సాధించవచ్చు. నేను మాత్రం నా వ్యక్తిత్వాన్ని పరిత్యజించను. నీవు ముక్తికాంతను వరించి ఈ దాసిని పరిత్యజించవచ్చు; తపస్సు చెయ్యవచ్చు; అయితే నేను కూడ నా సహన శక్తిని నిరూపిస్తాను. భవిష్యత్తులో నీ గుణానువాద సమయంలో నా పేరెక్కడ ఉంటుందో గమనిస్తాను. అయితే ఒక్కటి—యశోధరా కరాగ్రహణం చేసిన నీకు అప్సరసల విఘ్నబాధ కలుగకుండుగాక— అంటుంది.

ఈ కావ్యంలో యశోధర భర్తసాధించ దలచు కొన్న అమృతత్వసిద్ధికి తన విషాదమయమైన కన్నీటిగాథకు పోటీపెడుతుంది. పురుషుల సాఫల్యం వెనుక నారీజాతి త్యాగమయజీవితం ఉంటుందంటుంది. అంతేగాని పురుషాహంకారానికి ప్రతిగా విప్లవంతేవా లనే భావం ప్రకటించదు. అందుకే భర్తకు అప్సరసల విఘ్నబాధ కలగరాదని కోరుకుంటుంది

అయితే గుప్తగారు యశోధరకావ్యంలో ఆచరిం చని విషవ విషయంలో విష్ణుప్రియకావ్యంలో ఒక అడుగు ముందుకు వెడతారు. విష్ణుప్రియ గౌరాంగుని భార్య. గౌరాంగుడు విరక్తుడై భార్యను, తల్లిని వదలి వెళ్ళిపోతాడు, సన్యాసం స్వీకరిస్తాడు దానితో ఆ తల్లి

కోడళ్ళ ప్రేమాభిమానాలు దెబ్బతిన్నాయి. విష్ణుప్రియ మాటల్లో నిప్పులు గ్రక్కుతుంది. స్త్రీని అబల అంటారు. మరి ఆ అబలను విడిచి పారిపోయినవాడు అంతకంటె దుర్బలుడు కాడా? స్త్రీ ఇల్లు విడిస్తే భ్రష్టురాలవుతుందంటారు. అదే పురుషుడు ఇల్లు వదిలితే సన్యాసి అంటారు! ఎంత తేడా!!

"అబలా కే భయసే భాగ్ గయే వే ఉన్ సే భీ నిర్బల్ నికలే
నారీ నికలే తో అసతీ హై నర్ యతీ కహాకర్ చల్ నికలే

ఆయన నా కారణంగా ఇల్లువదలి వెళ్ళారంటారు. నిజానికి ఇంటి పేరు చెప్పి ఇల్లాలినే వదులుతారు పురుషులు.

'హాయ్, మేరే కారణ్ హీ ఛోడ్ గయే ఘర్ వే
గృహిణీ హీ ఛోడతే హైఁ, నర్‌గృహ్ కహాకే'

విరక్తి మూలకమయిన ధర్మం అనాదిగా పరమార్థాన్ని సాధించదలచినవాడు స్త్రీని పరిత్యజించాలని చెబుతూవచ్చింది. అయితే ఎవరైనా స్త్రీ పరమార్థాన్ని సాధించదలిస్తే ఏం చెయ్యాలన్న ప్రశ్నకు సమాధానంలేదు. గుప్తగారూ దానికి సమాధానంచెప్పలేదు. ప్రాచీనులు స్త్రీజాతి మనస్సుపై పరమార్థ సాధన పురుషజాతి కర్తవ్యమనే ముద్ర వేశారు. అయితే ఈనాడా సిద్ధాంతంలో పస లేదు. ఆ సిద్ధాంతం నిర్వీర్యమైనదని తేలిపోయింది.

ఈనాడు స్త్రీ పురుషుల కార్యరంగాలలో తేడాలకు ఆస్కారం లేదు. సాధకుడు పాటించవలసింది సంయమం కాని పలాయనం కాదని ఆధునికుల మతం. గాంధీ మహాత్ముడు గార్హస్థ్యాన్ని పరిత్యజించలేదు. అరవిందమహర్షి స్త్రీపురుషులు కలిసే పరమార్థాన్ని సాధించగలరని చెప్పారు.

యశోధర, విష్ణుప్రియ కావ్యాలలో ఈ ఆధునిక విచారధార స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. విష్ణుప్రియలో అయితే గౌరాంగుని తల్లి శచీదేవి కూడ కొడుకు చర్యను గర్హిస్తుంది ఒకసారి గౌరాంగుడు శాంతిపురం వచ్చి ఉన్నాడు. ఆయన శిష్యుడు నిత్యానందుడు గౌరాంగుని తల్లిని శాంతిపురం రమ్మన్నాడని వార్త చెబుతాడు. వాకిట్లో పల్లకీ వచ్చింది. అత్తగారితో విష్ణుప్రియ కూడ బయలుదేరింది. ఆమెను తీసుకు రమ్మన లేదంటాడు నిత్యానందుడు. అది విని విష్ణుప్రియ 'అమ్మా' అంటూ స్పృహ కోల్పోతుంది. దానితో గౌరాంగుని తల్లి— 'అయితే నేనూ రాను. కోడలు అతనికేమి కాకపోతే నేను మాత్రం ఎందుకు రావాలి? నిజానికి ఈమెను రావద్దనడాని కతని కధికారమేముంది? ఆ కృతఘ్నుని ముఖం నేను మాత్రం ఎందుకు చూడాలి" అంటూ ప్రయాణం నిలుపు చేస్తుంది.

"లౌట్ జా నితాయీ తబ్ మైభీ న జావూంగీ
యహీ నహీఁ ఉన్‌కీ తో మైఁ భీ కహ్ కౌన్ హూం?
అబ్ అధికార్ ఇసే రోక్‌నే కా క్యా ఉసే?
దేఖూఁ మైఁ హీ తబ్ క్యోం ముహ్ ఉన్ కృతఘ్నకా"

ఇంతవరకు ఈ వ్యాసంలో ఆధునికతకు సంబంధించిన ఒక అంశంలో గుప్తగారు ఎంత ముందుకు వెళ్ళారో చెప్పడానికి ప్రయత్నం జరిగింది. ఇదే విధంగా ఇతర అంశాలపై కూడ ఆయన ఎంతో వ్రాశారు. అయితే గుప్తగారు ప్రధానంగా పునరుజ్జీవన యుగానికి సంబంధించిన కవి అనీ, ఆ కారణంగా ఆయన కొన్ని హద్దులలో ఉండి రచనలు సాగించడం జరిగిందనీ మనం గమనించాలి. ఆ కారణంగా స్త్రీ స్వాతంత్ర్యంలో ఆఖరి మెట్టయిన ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం గురించి ఆయన అంతగా చెప్పలేదు. అంతవరకు ఆ లోటు ఆయనలో లోటుగానే ఉండిపోయింది. సుమారు 60 సంవత్సరాలు కావ్య రచనలు సాగించి మధ్యమధ్యలో వచ్చిన మార్పులను ఆమోదిస్తూ చాలా ముందుకు వచ్చినా ఆయన పూర్తిగా ఆధునికుడు

కాలేకపోయారని విమర్శకుల అభిప్రాయం. కాని ఆయన పుట్టి పెరిగిన వాతావరణం, ఆయనలో ఏర్పడ్డ సంస్కారాలు వీటిని పట్టి చూస్తే ఆయనలో కన్పడే ఈ ఆధునికతే చాల గొప్ప అన్ని చెప్ప వచ్చును. రామభక్తుల కుటుంబంలో పుట్టి, స్వయంగా రామభక్తుడై స్త్రీ స్వాతంత్ర్యం విషయమై ఇంత ముందుకు వెళ్ళటమే ఆశ్చర్యం ఇక్కడ ఒక్కమాట చెప్పాలి. ఇంకా మన సంఘాన్ని పరిశీలిస్తే గుప్తగారు నడిచినంత ముందుకు కూడ అది నడిచి రాలేదని స్పష్టమవుతుంది. చట్టాలు ఎలా ఉన్నా స్త్రీ ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం గూర్చి ఎంత చెప్పినా, ఎంతగా స్త్రీ జాతి విద్యాజ్ఞానం సంపాదించినా మధ్యయుగం నాటి సంకెళ్ళను ఆమె తెంచుకోలేక పోతోంది. గుప్తగారు చెప్పిన చోటుకు కూడ ఆమె త్వరలో చేరుకొనే లక్షణం కన్పడటం లేదు. ఈ దృష్టితో చూస్తే ఆయన చాలా ముందుగా భవిష్యద్దర్శనం చేశారని చెప్పాలి.

ప్రిన్సిపాల్,
హిందీ మహా విద్యాలయం,
దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ-ఆంధ్ర
ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు-500 004.

తలవంపు

తిరునగరి

మాతృదేశం కోసం సర్వస్వం
త్యాగం చేసిన వాళ్ళ రక్తాన్ని
పంచుకొని పుట్టిన వాళ్ళేనా వీళ్ళు
విశ్వమంతా ప్రాణవిభుని మందిరమని
ప్రబోధించిన భాగవతోత్తముల జాతిలో
ప్రభవించిన వాళ్ళేనా వీళ్ళు
మానవత్వానికి సాటి ఏమతం రాదన్న
సత్యాన్ని జగతికి చాటిన ఋషుల వారసులైన
వాళ్ళేనా వీళ్ళు

మాతృ దేశాన్ని దోచుకుంటున్న ఈ విద్రోహులు?
స్వీయ సంస్కృతిని మరచిన ఈ భ్రష్టులు?
మతోన్మాదంతో పెచ్చరిల్లిన ఈ హంతకులు?
ఈ ధరిత్రి రక్తసిక్త మౌతున్నందుకు
నా చరిత్ర అపఖ్యాతి పాలౌతున్నందుకు
వీళ్ళు భారతీయులైనందుకు
నేనివేళ అనంతవేదనననుభవిస్తున్నాను
నేనివేళ సిగ్గుతో తలవంచుకుంటున్నాను

కవితా సదనం
పోచమ్మవాడ, ఆలేరు 508101
నల్లగొండ జిల్లా

వజ్రాయుధం మరో అంచు :

సోమసుందర్–బానిసల దండయాత్ర
ఒక సమాలోచనం

— మాదిరాజు రంగారావు

బానిసల దండయాత్ర, సోమసుందర్ కృతి వజ్రాయుధం రెండో అంచు. పీడితుల పక్షం వహిస్తుంది. నిరంకుశులపై తీక్ష్ణధారతో ఉద్యమిస్తుంది. దీని లక్ష్యం సమసమాజం. దీని ఉనికి ప్రజల స్వాతంత్ర్యం కోసం. ఎనిమిది భాగాలుగా ఉన్న ఈ దీర్ఘకవితలో వస్తువు తెలంగాణా విమోచనం. కవిలో స్పందన శీలం ఉన్న హృదయతత్త్వంతో పాటు సీమల్ని అధిగమించిన ఆలోచనా ప్రసారమూ ఉంది. సామాజిక స్పృహనూ చారిత్రక పరిణామ ప్రమేయాన్ని భావింపజేసే దృష్టి కోణమూ ఉంది; ఇందులో క్రియాత్మకమైన రాజకీయ స్పర్శతో సామాజిక శ్రేయో రూపమూ తలపుకు వస్తుంది. ఈ రచనలో కవి వ్యక్తిత్వం, దేశ స్వాతంత్ర్య భావనతో ఐక్యమై సమసమాజ లక్ష్యం కలిగి మానవతా రాగంతో విలసిస్తూంది.

"రెండు ప్రపంచాల మధ్య, రెండు స్వభావాల మధ్య, రెండు వర్గాల మధ్య" జరిగే సంఘర్షణ యుగాలుగా వస్తూన్నదే. ఇక్కడ రెండు ప్రపంచాల 1) మౌలిక తత్త్వం, 2) వాటి ప్రయత్న మార్గాలు, 3) సామాజిక లక్ష్యాలూ వేరువేరు. ఈ రెండింటికీ చరిత్రలో పరస్పరం వ్యతిరేకమైన గతివైఖరి ఉంది. ఇది ఒక దశ నుండి సాధారణ స్థాయిని దాటిన కొద్దీ సంఘర్షణ అధికతరమౌతుంది. ఇదీ చారిత్రాత్మకమైన అవసరాన్ని బట్టి ఉద్యమిస్తుంది. తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి ప్రస్తుతం పూర్తిగా అన్వయిస్తుంది ప్రజల స్వాతంత్ర్యం సౌభాగ్యం దృష్ట్యాను పరిహరింపరానిది. మొదటి గీతం ఆరంభ చరణాల్లో ఈ అంశాన్ని గమనించవచ్చు, ఒక ప్రపంచం తత్త్వంలో అసుర ప్రవృత్తి కలిగింది. గతిలో అభివృద్ధి నిరోధకమైంది, స్థితిలో ధనస్వామ్య వ్యవస్థ మార్గాన్ని అనుసరించేది, రాజరిక వ్యవస్థలో భాగమైంది. కవి ఆశించే మరో ప్రపంచం ప్రజాతంత్రమూ స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాలూ అభ్యుదయ గమనమూ శాంతి ప్రవృత్తీ కలిగింది. ఈ రెండు ప్రపంచాల మధ్య జరిగే సంఘర్షణమే ఈ కావ్యంలో అంతస్సూత్రం. ఇది కవి ఉద్దేశించిన స్వాతంత్ర్యోపేతమైన అభ్యుదయ సమాజం అనే వాస్తవ రూపానికి శక్తిస్థానమైంది అసాధారణ స్థితి ఎదురైనప్పటికీ రాజరికంలో నిరంకుశులు యథార్థాన్ని కళ్ళు తెరచి చూచి తెలుసుకోకుండా తమ స్థితిని భద్రంగా ఇంకా నిలుపుకునేందుకే ప్రయత్నిస్తున్నారు. వీళ్ళకు ప్రజాక్షేమం కన్నా తమ స్వార్థమూ అధికారమూ ముఖ్యం. సర్వమూ జీర్ణమై రుజాగ్రస్తమై ఉంది. అయినా యుగధర్మం గుర్తించని వీరు, ఆ యుగరథచక్రాల క్రింద నలిగి పోక తప్పదు.

దీనికి భిన్నమైంది మరో లోకం
"సమధర్మం స్థాపించగ
పర పీడనమంతరింప"

సర్వజన సౌభాగ్య వ్యవస్థకై శంఖం పూరించే యువశక్తి బంధురమయింది, దేశ స్వాతంత్ర్యంతో మానవతా రాగంతో సుహితమయింది, ఈ రెండు ప్రపంచాల లక్ష్యాలూ పరస్పరం విరుద్ధమయినవి. చారిత్రక కారణాల వల్ల, అనివార్యమయిన రాజకీయ పరిస్థితులు వీటిని మోహరింప జేశాయి. మొదటిపక్షం వర్గ ప్రయోజనాన్ని స్థిరంగా నిలిపేందుకుగడియారం "ఉక్కుముళ్ళ"ను వెనక్కు తిప్పేస్తోంది. ఇక్కడ ఉన్న రెండు ప్రపంచాల తత్త్వమూ ప్రవర్తనమూ, ప్రయత్నమూ, లక్ష్యమూ పూర్తిగా వ్యతిరేకమయినవి. ఈ చారిత్రక సత్యానికి ప్రకృత కావ్యంలో హైదరాబాదు రాష్ట్ర విమోచనం కోసం జరిగిన స్వాతంత్ర్య సమరం ప్రాతినిధ్యం వహిస్తోంది. కవి దృక్పథంలో ఈ రచనకు ఆధారతత్త్వం మార్క్సీయ భావన. ఇది నిఖిల మానవ భూమికతో స్పందించే విస్తృతమయిన సీమలు కలిగింది.

భారతదేశం పర పరిపాలన నుండి విముక్తి కోసం గాంధీజీ నాయకత్వంలో సాగించే మహోద్యమం హైదరాబాదు రాష్ట్ర ప్రజల్లో ఉత్తేజానికి కారణమయింది. ఎన్నో త్యాగాలకు సైతం సిద్ధమయి, దేశం ప్రధాన ప్రవాహంలో కలిసే స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ రాజకీయంగా గొప్ప మలుపుకు కారణమయింది. దీనికై సామాజిక శక్తుల్ని ఏకోన్ముఖం చేసింది. ఇవి రచనలో సమ సమాజ స్థాపనకు సహభావంగానూ స్వీకృతమయింది. ఆరంభంలో స్థితి ననుసరించి వస్తువులోని అంత స్తత్వాన్ని ప్రకాశమానం చేస్తూ, ఆ తరువాత వస్తువును నిర్వహించడం అనే ప్రణాళికా సంవిధానం ఇందులో కన్పిస్తుంది. కవి విశ్వసించే మార్క్సీయ మయిన ఆదర్శం వస్తువును కొత్త దృష్టితో ఆవిష్క రించేందుకు ఉపకరించింది. ఇక్కడినుండి కవి పోరాట తరంగాలను విజృంభింప జేస్తాడు. పీడిత పీడక వర్గాల మధ్య ప్రజాస్వామ్య నిరంకుశ వ్యవస్థల మధ్య అని వార్యమయిన సంఘర్షణ చివరకు ప్రజావిజయం దిశలో "గడియారం ఇనుపముళ్ళను" వేగంగా ముందుకు పరిక్రమింపజేస్తుంది భారతదేశస్వాతంత్ర్య మహోద్యమం ప్రభావ స్ఫూర్తితో హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో 1942 నుండి నిజాం నవాబును గద్దె దింపే ప్రయత్నం జరిగింది. 1946 నుండి (తెలంగాణా 9, మరట్వాడా 5, కర్నాటక 3) మొత్తం పదియేడు జిల్లాల్లోనూ విమోచనోద్యమం తీవ్రరూపం ధరించింది. నాయకులూ, ప్రజలూ నిర్బంధితులయినారు. ఎన్నో హింసలకు గురి అయినారు. అసువులు కోల్పోయారు. భారతదేశం స్వాతంత్ర్యాన్ని (1947 ఆగస్టు 15) పొందిన చరిత్రాత్మక సంఘటనతో ఇక్కడి ప్రజల్లో ఉత్సాహశక్తి వినూత్నమయిన తేజంతో క్రియారూపం ధరించింది. 1947 సెప్టెంబరులో కార్యాచరణ సమితి బొంబాయి సమావేశంలో తీసుకున్న నిర్ణయాన్ని అను సరించి కాంగ్రెస్ పార్టీ ఉద్యమాన్ని మరింత తీవ్రతరం చేసింది. దీనితో ఏర్పడిన రాజకీయ చైతన్యాన్ని ఎదు ర్కోడానికి పాలకులకు అశక్యమయింది. మితవాదులు అతివాదులు తీవ్రవాదులు అంతా ఎవరి క్షేత్రాల్లో వారు కార్య నిమగ్నులయినారు. కాంగ్రెస్ పార్టీ, ఆర్య సమాజ్ తదితరులూ ప్రజాశక్తినిసమీకరించి పోరాటం సల్పిన అంశం మరవడానికి వీల్లేదు. ముఖ్యంగా గ్రామాల్లో రజాకార్ల దాడులకూ అకృత్యాలకూ వ్యతి రేకంగా దళాలను ఏర్పాటు చేసి, కమ్యూనిస్టు పార్టీ నిర్వహించిన పాత్ర ప్రభావోపేతమయింది. కవి ఆశిం చిన విధంగా ఈ రచనలో అతడు విశ్వసించిన రాజ కీయ సిద్ధాంత ప్రభావం వివిధ సంఘటనల చిత్రణలో స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. రజాకార్, జాగీర్‌దార్, దేశ్ ముఖ్ అధికారుల నిరంకుశమయిన అధికార దుర్గాన్ని కూల్చే ప్రయత్నాలు ముమ్మరమయినాయి పోలీసు స్టేషన్లపై, రజాకార్ (అంటే వాలెంటీర్ అని అర్థం) దాడులు మొదలయినాయి. ముఖ్యంగా 1947 నుండి 1948 సెప్టెంబరు వరకు ఏర్పడిన అసాధారణమయిన రాజకీయ సంక్షోభం కవి సామాజిక దృష్టిని ఆకర్షిం

చింది. అప్పటి పరిస్థితిని బట్టి భయమూ భీభత్సమూ కరుణమూ వీరంతో సంశ్లిష్టమయిన స్థితి చిత్రణంతో కావ్యం అవతరించింది. భారతప్రభుత్వం హైదరాబాదు సంస్థానంపై తీసుకున్న పోలీసుచర్యతో 220 సంవత్సరాల నిజాం పాలన అంతమయింది. ఈ కావ్యంలో వస్తువు వెనుకనున్న చారిత్రక నేపథ్యం ఇది. దీనితో కొత్తయుగం ఆరంభమయింది.

ఇక ప్రస్తుత రచనకు వస్తే, ఇక్కడ చెప్పుకో దగిన అంశం ఒకటి ఉంది. తాత్కాలికమయిన ఆవేశంతో జరిగిన సంక్షోభానికి ఏ మతాన్నీ దూషించకుండా ఆద్యంతమూ కేవలం సైద్ధాంతికమయిన ప్రాతిపదికపై కేవలం వస్తుదృష్టితో కావ్యం నిర్వహింపబడింది.

II

మొదటి గీతంలో వస్తువులోని చారిత్రక గతిని బట్టి అనివార్యమయిన సంఘర్షణ సూచితమయితే, రెండో గీతంలో సంఘర్షణకు పిలుపు ఉంది. లక్ష్య నిర్దేశమూ ఉంది. నిరంకుశుల కెప్పుడూ వాళ్ళు చేసే పని చెడ్డదని ఏ కోణాన అనిపించదు "Yes! we are barbarians, we want tobe barbarians' హిట్లర్ మాటలు ప్రస్తుత విషమ స్థితికీ అన్వయిస్తాయి. తను వ్యూహంలో వ్యతిరేక పరిస్థితుల్ని ఎదుర్కోవలసి వచ్చినపుడు వీరిలో కార్కశ్యం నైశిత్యం దృఢతరం ఔతుందే తప్ప కారుణ్యమూ వేదన ఉండవు. వ్యక్తుల్లో జడత్వం మౌఢ్యం అంధత్వం వీడేట్లుసంస్కరణం తేవచ్చు. కాని రాజకీయ నిరంకుశత్వంలో పరివర్తన తేవడం దుష్కరమయిన పనే. ఇది అంతం కావడం ఒక్కటే చేయగలిగింది. ఇటీవలి హిట్లర్ పాలనం, నేడు దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వం సహితంగా పలుచోట్ల చూడవచ్చు. తుది విజయం మాత్రం అశేష ప్రజల ప్రగతి, శాంతి, సౌభాగ్యంతో కూడిన ఉన్నత ప్రయోజనాలకే సిద్ధిస్తుంది. అయితే దీనికి కావలసినంతగా క్రియాశీలమయిన పాత్రను నిర్వహించేందుకు మానవశక్తి సమీకరణమూ అవసరం. ఇదే గుహానివాసం నుండి, అరణ్య సంచారం నుండి దశలు దశలుగా ఈనాటి నాగరక శిఖరాలకు చేర్చింది. ఇది ఒకచోట నిలిచిపోయేది కాదు. ఒకనాటితో అవసరం తీరేది కాదు. నిరంతరం సాగుతూనేఉంటుంది. దీనికై ఉద్యమమూ వేగాన్ని అందుకోవడమూ ఎంతైనా అవసరం. తెలంగాణా విషయానికివస్తే గాంధీజీ నాయకత్వంలో స్వదేశ పాలనం, స్వాతంత్ర్యం కోసం ఉద్యమించే ప్రజాశక్తుల రాజకీయ ప్రభావం హైదరాబాదు సంస్థానంలోనూ నిబిడంగా ప్రసరించడంతో ప్రజల్లో స్వాతంత్ర్య కాంక్ష ఉద్యమించింది. భవిష్యత్తును నిర్ణయించుకొని ప్రధాన ప్రవాహంలో కలిసేందుకు ప్రేరకమయింది. అందుకే స్వాతంత్ర్యం- స్వేచ్ఛ- మానవత అనే వాటికి సంబంధించిన ఆలోచనలు ఉద్యమాలు దేశ సీమల్ని దాటి ఎక్కడ మానవుడు ఉంటే అక్కడికి నిరాటంకంగా ప్రసరిస్తాయి. అతనిలో గుప్తమైన శక్తిని ప్రజ్వలింపజేస్తాయి.

"కదలండి కదలండి కదలి పోరాడండి
కాకతీయుల శౌర్యపటిమ చూపించండి"

వర్తమాన పోరాటానికి వీరగాథల సంఘటనలు ప్రేరణగా స్వీకృతమయినాయి. గీతం ఆరంభంలో ఈ విధానం అనుసరించడం చేత భావానికి పుష్టి చేకూరుతూంది. వర్తమాన స్థితి విశ్లథం కాకుండా ఉత్సాహాన్ని నిలిపేందుకు జ్వలింపచేసేందుకూ సహకరిస్తూంది. భారతదేశం కొన్ని సంస్థానాలు మినహా అప్పటికి ప్రజాతంత్ర యుగంలోకి ప్రవేశించనుంది. స్వాతంత్ర్యకాంతిని అనుభవిస్తోంది. అక్కడక్కడా ఇంకా మిగిలిన సంస్థానాల్లో హైదరాబాదు ఒకటి.ఇంకా చీకటినే అనుభవిస్తోంది. దీన్ని నిరంకుశంగా ఇంకా నిలిపేందుకు అధికారులు, జాగీర్‌దార్లు, దేశ్‌ముఖ్‌లు "రాజీలు పడి" ఏకమయ్యారు. స్వప్రయోజనాల

కోసం అధికార దుర్గాలను నిర్మించుకున్నారు. 'వీటిని కూల్చేందుకే ఈ పిలుపు !

"కదలి రండి! కదలి రండి! కదలి పోరాడండి"

సమైక్య చైతన్యంతో ఈ కదలిక, పోరాటం ప్రయోజనం చీకట్లను తుదముట్టించి ప్రజలకు కాంతిని దర్శింపజేయడమే.

"తుది తెలుగు మానవుడు
బ్రతుకు పీడిందాక
తుది రక్తబిందువులు
చింది ఒలికిందాక"

వ్యక్తి జీవితాన్ని పోరాటానికి ఆయత్తం చేసే ప్రయత్నంతో ఈ కవితలో తెలంగాణా విముక్తి ముక్కోటి తెలుగుల స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి సంపూర్ణత్వం భావితమయింది. తెలుగునేల అంతా ఒకే రాష్ట్రంగా ఒకే శక్తిగా విశాలాంధ్రగా రూపొందాలనే కవి ఆకాంక్ష. ప్రజల్లో పోరాట భావం వచ్చినంతమాత్రాన చాలదు, ఇది క్రియాత్మకం కావాలి. ఇందుకు రాజనీతితో ప్రవృత్తమైన వ్యూహమూ అవసరం. దీన్ని నిర్వహించడానికి సాధన సంపత్తి సహాయమూ కావాలి. ఇవి ఎక్కడినుంచివస్తుంది? అందాకా చేతులు ముడుచుకొని కూర్చొనేందుకి వీల్లేదు. ఏం చేస్తారు మరి? తమ కందుబాటులో ఉన్న కర్రలు కత్తులు వడిశెలు బరిసెలు బల్లాలు ఒకటి రెండు నాటుతుపాకులతో ముందుకు ఉపక్రమించడమే! అదే పని చేసారు. ప్రజాభీష్టానికీ యుగధర్మానికీ వ్యతిరేకంగా నడచిన హిట్లర్, జార్, టోజోలతో సహా ఎందరో రూపు మాసారు. ఇదీ అంతే అవుతుందని కవి అచంచల విశ్వాసం.

"ఖబర్దార్! ఖబర్దార్! నైజాం పాదుషాహే" అని నిరంకుశులకూ పీడకులకూ కవి చేసే హెచ్చరిక! తాను బాధితులూ, పీడతులూ ఐన ప్రజల పక్షాన నిలిచి గతానికి మతానికీ అతీతంగా మానవుణ్ణి విశాలదృష్టితో వర్తమాన తలంపై నిలిపిన తీరు ముఖ్యమయింది. కవి అంతర్జాతీయమయిన దృక్పథానికి మానవీయమయిన అనుబంధానికి నిదర్శనమయింది. హిందూ, ముస్లిం క్రైస్తవ— ఏ మతం వాడైనా సరే మానవత్వంతో పరిమళించడమే అతనికి కావలసింది. మతం ప్రాంతం కన్నా ఈనాడు ప్రజలు ఎదుర్కోవలసిన దుస్థితిని తెచ్చిపెట్టిన మౌలిక తత్త్వాన్ని నిరసిస్తాడు. దీన్ని ప్రతిబింబించే నిరంకుశుల దుష్పరిణామాల పట్లనే అతని ఆక్రోశం! ఈ దృష్టి ఒకచోట మార్క్సిజం వెలుగులో ఉండవచ్చు, ఇంకొకచోట మానవతావాదంతో ప్రతిధ్వనించవచ్చు.

"హిందూ ముస్లిం పీడిత
శ్రమ జీవు లేకమైరి"

అనే ధోరణి హర్షింపదగింది. నిఖిల మానవసంస్కృతి భవిష్యత్తుపై విశ్వాసం గల ఉత్తమ రచయిత చేసే పనే ఇది. ప్రజలంతా మతభేదాలు విస్మరించి మానవతా రాగంతో ఏకమై తముపై ప్వారీచేసే నిరంకుశ శక్తిపై సలిసే పోరాటం చేత ఎందరో అసువులు బాసారు. వారితో సూర్యాపేట, బాలెం వీరులూ, జనగామలో అమరుడైన దొడ్డి కొమరయ్య (కడివెండి) అనంతయ్య పేర్కొబడినవారు.

"ఒక వీరుడు మరణిస్తే
వేలకొలది ప్రభవింతురు
ఒక నెత్తుటి బొట్టులోనె
ప్రళయాగ్నులు ప్రజ్వరిల్లు"

ఒకే ఒక ఎత్తిన పిడికిలితో, మ్రోగే కంఠంతో ఒకే ఒక లయతో శబ్దించే గతితో, కదలే ప్రజాశక్తికి, నిరంకుశ ప్రభుత్వం భయకంపితం కాకపోదు. సింహాసనం కదలకపోదు. అమానుషత్వాన్ని, నిరంకుశత్వాన్నే "గోరీల్లో పాతేసి" "విశాలాంధ్ర ప్రజాస్వామ్యం" అవతరణకై, సంరంభంతో కదలిపోయే

జనశక్తిలో కవి ఐక్యమై పలకడం ఇందులో విశేషం. హెచ్చరికతో ఆరంభమై, ఆశ్యాన్ని సాధింపగోరే క్రియారూపంతో ముగిసిన ఈ యాత్ర, ఆదర్శం 'విశాలాంధ్ర' స్థాపనం.

నాలుగు ఐదు భాగాల్లో ప్రజల కార్యాచరణం వల్ల ప్రభుత్వ వ్యవస్థ తీవ్ర సంక్షోభాన్ని పొందడం చిత్రిత మయింది. అయితే చరిత్ర గతి వేగంతో మార్పుకు రంగాన్ని సిద్ధం చేయడమూ జరిగింది. హత్యలు, మానభంగాలు, హింసలూ ఒకటేమిటి? దుష్కృత్యా లనేకం! ఒక్కొక్క ఉదంతం కథనమే ప్రధానమను కుంటే ఒక్కొక్క ఖండంగా వ్రాయదగినవి, కవి శిల్ప దృష్టి వేరు కావడంచేత ఇందులో ప్రాతినిధ్యాన్ని వహించే కొన్ని సంఘటనలు ఫోటోగ్రాఫీ టెక్నిక్‌తో ఆయా భాగాలు ప్రభావోపేతంగా చిత్రితమయినాయి. మొదటి నుండీ చివరి వరకూ ఇందులో అణచిన కొద్దీ పైకెగసే, కాల్చిన కొద్దీ ఎర్రని బింబమై జ్వలించే వీర రూపం ఆవిష్కృతమయింది. భౌతిక సుఖాలనూ సంపదలనూ వదలి దేశభక్తితో దీక్షా కవచంతో యువశక్తి శ్రమించింది. ఇది ఏ మాత్రమూ కల్పన కాదు కేవలం జరిగిన కథ. సమకాలీనమయింది "అతడెవరు? అతడెవరు?" అని ప్రశ్నలతో పున రుక్తితో ఎత్తుగడ ప్రభావ చకితమైన ఆరంభం భావు కుల్ని వ్యగ్రమనస్కుల్ని చేస్తుంది. జనగామలో జమ్మి చెట్టు కొమ్మపై తెలంగాణ గెరిల్లా నాయకుడు గాండీ వాన్ని వెదుకుతూన్న విజయుని వలె ఉన్నాడు. ప్రజా సమరానికి ఆయత్తమౌతూ "ప్రజాస్వామ్య జగతి కధ్యాపకుడై" పాంచజన్యం పూరిస్తున్నాడు, పాత్ర వ్యక్తిత్వాన్ని ఉజ్వలంగా గాఢంగా ప్రకాశింప జేసేం దుకు పూర్వగాథల ప్రసక్తి ఈ రచనలో చాలాచోట్ల రాణిస్తూంది. ఊదిన కొమ్ము బూరా ధ్వనికి అవని గర్జించింది."శత్రువులు వస్తున్నారు ప్రజలు నడుములు బిగించి నిలవండి గెలవండి" అన్న శబ్ద తరంగిత మయింది, శత్రువులు రానే వచ్చారు. పెట్రోల్‌తో ఇళ్ళు తగలబెడుతున్నారు. ఆధునిక ఆయుధాలతో దాడి చేస్తున్నారు. ఒక వైపున లేళ్ళ నెత్తురు తాగిన, బెబ్బులులు" మరో వైపున స్వేచ్ఛామృతం త్రావి! అమరులే ఉత్సాహ మూర్తులూ! అదొక ప్రపంచం ఇదొక ప్రపంచం! ఇరువురి మధ్య సంఘర్షణ తీవ్ర తరమైంది. విప్లవాగ్ని రగిలింది. జనగామ 'ఘోరమై బీభత్స దృశ్యమై పైశాచ భోగ్యమై' రూపొందింది. పసిగుండెల్ని పిండీ, మొగ్గల్ని నులిమేసీ, రేకుల్ని నలిపేసీ! అంతా! దైన్యాకృతి వహించింది. విప్లవ ప్రవాహం సాయుధ తరంగాలతో పొంగింది. ఎదురు దాడికి సిద్ధమైంది రైతులు కూలీలు బాధితులు పీడి తులు అంతా కదలారు. ఈటెలతో బల్లాలతో రోక ళ్ళతో కారాల మూటలతో! వీరిలో నుండి అతడే! ఆ కల్పించిన నాయకుడు! ప్రళయకాల రుద్రమూర్తియై అవతరించాడు. హత్యనూ, మృత్యువునూ జయించి చివరకు 'విజయు'డైనాడు. ఈ చారిత్రక సంఘటన రచనలో ఒక కరుణ వీర కళాత్మకంగా మలచుకొని నిలచింది,

నాలుగో గీతం ఐదో గీతంలో వస్తువు ఒకటే అయినా నిర్వహణంలో వైవిధ్యం ఉంది. ఐదో గీతం అన్నిటికంటె పెద్దది. 'నూతన వసంత శర్వరీ చంద్రిక'లో గుండెల్లో 'ఎర్రని అభిమానం' తొణికిస లాడుతూ ఎగిరే పతాకలు! కాల్పనిక స్పర్శతో వర్ణనా భణితిలో నిర్మితమయిన ఈ దృశ్యం, యథార్థానికి ఏమాత్రం దూరమయింది కాదు. కవి రాజకీయ సిద్ధాంత రాగ రూపాన్నే భావింప జేస్తూంది. వివిధ సంఘటనలూ మధ్య మధ్య ప్రవేశించే పాత్రలూ మధ్య మధ్య అభిభాషణలతో భిన్నమయినసంవిధానం కలిగింది. ఈ 'భయ సమయం'లో 'రాత్రి విశ్వాసం' కూడా మంథగించింది.

'అన్నలార! అదుకోండి! ఆనందం పంచుకోండి' అని నిస్సహాయంగా కీచురాళ్ళు స్వనిస్తున్నాయి! ప్రజల రక్షణకై రాత్రి జాము, ఊరు పహరా కాస్తున్నాడు, అరేండ్ల బాలుడు! 'బాలచంద్రుని సోదరుడు, రుద్రమాంబ తోబుట్టువు', ఇంతలో ఫెఠీలుమని శబ్దం! అదే! ప్రమాద సూచకం! పసిగొంతులో నుండి కంచు స్వరం దూకింది. భయం బద్దలైంది! ధైర్యం కవచమయింది. పౌరుషాగ్ని జ్వలించింది, 'కామ్రేడ్స్'ను ఉజ్జ్వలింపజేయడం కోసం! సింగపు కొదమలు కొండపైకి చేరాయి! మూడు తుపాకులు ప్రేలాయి చీకట్లో కలిసారు, గుత్తాలూ గూండాలూ! అంతలోనే తమ వైపే గురి పెట్టిన రైఫిల్ జ్వాలలు! చేతిలో తుపాకి! తూటాలు అయిపోయాయి. అభిమన్యుల వలె తెలుగుతల్లి కడుపు శోకం మిగిల్చి నూరేండ్ల పచ్చని బ్రతుకులు ధూళిలో కలిసాయి.... తుది ఘడియల్లో వారిచ్చిన సందేశం, 'తల్లీ ఏడవకమ్మా నీ దాస్య విమోచన కంకణు లున్నారమ్మా!' కరుణాత్మకమయిందీ, ఉత్సాహదీపితమయిందీ, యశశ్శరీకుల అంతరాత్మలు తెలుగుజాతి శరీరానికి 'ఉక్కు కవచమయింది' 'రక్షా బంధన'మయింది. 'దీక్షా కంకణ'మయింది. 'ప్రాణజ్యోతి' అయింది. అపూర్వ సమాహిత శక్తితో పిడికిలి బిగించి పోరాటానికి సిద్ధమయింది మహాప్రజ! జాతి అమరత్వాన్ని స్ఫురింపజేసే ఆశాసంభరితమయిన భావదృశ్యంతో ఈ సంఘటన సమాప్తమయింది, ఇక్కడ వస్తువులోని స్థితి క్రమం, సంఘర్షణ నాశ్రయించి, పాత్రలకు దీప్తిని చేకూర్చుస్తుంది. దీనికి పాత్రల అభిభాషణం ఉపస్కృతమై కవిత్వ పరిధిని పెంచుతూ కవి నిర్వహణ శిల్ప సామర్థ్యాన్ని భావింపచేస్తుంది!

ఏ దేశంలోనయినా రాజకీయ స్వాతంత్ర్యం కోల్పోయిన వారంతా బానిసలే! మొన్నటిదాకా భారత దేశం! నిన్నటి దాకా, అంతర్భాగం తెలంగాణా! ఇంకా నేటికీ దక్షిణాఫ్రికా! అయితే ఈస్థితిలో నున్న వారంతా ఒకటై, మానవులై యోధులై ఆయుధాలు ధరించి ఒకే ఒక గొంతుకతో కదలవలసిన అవసరాన్ని గుర్తించడం వారి ప్రథమ కర్తవ్యం.

"మా చేతుల బంధించిన గొలుసులు
మంచు బిందువులై నేలపడును"

ఆత్మవిశ్వాసంతో ముందుకు నడిచే వారిలో మెలకువ ధైర్యమూ లక్ష్యమూ చెదరిపోక, నిలవడంతో ఆశ బలపడుతుంది. ఈ స్థితి 'గాఢ నిద్రలో నుండి సింహాలు జూలు దులుపుకొని మేల్కొన్న విధంతో అలంకృతమయింది. నరనారీ దళాలు సుశిక్షిత మేరువులై ఎక్కుపెట్టిన ధనుస్సులై చేసే వీర సంచారం దళాలు దళాలుగా సాగే స్థితిని బట్టి అవ్యుత్తమై నిర్వహణౌచిత్యాన్ని పెంచింది. రణ కర్కశ బీభత్సంతో సంఘర్షణ శిఖరభూతమయిన స్థాయి నందుకుంది. అయినప్పటికీ, ప్రజల్లో కొత్త పంట ఫలిస్తూ కొత్త స్వరం స్వనిస్తూ మునుముందు రోజులు వస్తాయన్న ఆశా బంధురంగా ఆలోచన రూపొందింపబడింది. 1945-46 నుండే నల్లగొండ జిల్లా నియంతలకు వ్యతిరేకంగా సుశిక్షిత వ్యవస్థతో రూపొందింది. కూలీలు రైతులూ పేద జనం సమీకృతమై ప్రజా పరిషత్తుల్ని ఎన్నుకొని పంచాయతి పాలన మొదలైంది. ప్రభుత్వ వ్యవస్థ భగ్నమయింది. భూమిపై సంపద అంతా అందరూ సమానంగా పంచుకోవాలనే భావమూ వ్యాప్తిచెందింది. సమాజంలో కొత్త ఆలోచనలు ఎదగడం మొదలు పెట్టాయి. దీనికి తగిన ప్రయత్నాలు మొదలయ్యాయి. నల్లగొండ 'తెల్లని మబ్బులతో' వహించిన ఆశారూపం క్రమంగా 'సాగరం వలె ఉప్పొంగి' తెలంగాణంఅంతా వ్యాపించడం మొదలుపెట్టింది. కామ్రేడ్స్ విజయసూచకంగా ప్రజా స్వాతంత్ర్యాన్నీ సౌభాగ్యాన్నీ విశ్వ శాంతినీ కాంక్షించే కవి మనస్సులోని యువశక్తి సమాజశక్తికి సంకేతమయింది. కష్టజీవుల్ని పీడితుల్ని బాధితుల్ని కదిలించి ఉత్సహింపచేసే చైతన్యరూపమయింది.

"బానిసత్వపు బరువు ఛేదించి
మానవత్వపు తెరువు చూపించి'

క్రొత్త ఉదయాన్ని కొత్తయుగాన్ని భావింపజేస్తూంది రచన.

ఈ కావ్యం అభ్యుదయ కవిత్వ పరిణామంలో నిర్వహించిన చరిత్రాత్మకమయిన పాత్ర విస్మరించ రానిది. తెలుగు, తెలంగాణా, విశాలాంధ్ర భావనతో పర్యాప్తమయినప్పటికీ, ఇది స్వాతంత్ర్యం— సమ సమాజం ఆదర్శంతో రూపొందింది. మతం—ప్రాంతం అనే సంకుచిత సీమల్ని అధిగమించి, అంతర్జాతీయ రాజకీయ తత్త్వంతో మానవత కంకితమయిందీ, కవి జీవించి ఉన్న కాలంలోని చరిత్రాత్మకమయిన సంఘ టనలకు ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో స్పందించి ఒక ఆదర్శంతో అవతరించిన సృజనాత్మక శిల్పం, ఉజ్జ్వలమయిన సాహిత్య వ్యక్తిత్వంతో చరిత్రలో విడ దీయరాని వాస్తవానికి చిరరూపం సోమసుందర్ ఉత్తమకృతి బానిసల దండయాత్ర.

ప్రొఫెసర్,
క్వార్టర్ నం. 14,
విద్యారణ్య పురి,
కాకతీయ యూనివర్సిటీ,
వరంగల్-506009.

ఉగాది పండుగ

— బతా చంద్రయ్య

తెలుగు గుండెలో వెలుగులు చిలికే
ఉగాది పండుగ వచ్చింది
ఆశల పొంగులు నింపింది

ప్రకృతి నవ్వుల పువ్వుల జల్లులు
పులకింతలు పూయించినది
లేమావిపై వసంత కోయిల
పసందుగానము చేసింది
మయూరముల పురికొలిపింది —॥తె॥
పచ్చడి చెప్పే పరమార్థాలను
పలుమారులు విడమరిచింది
కష్ట సుఖమ్ములు గావడెద్దులని
కమ్మగ పాఠం నేర్పింది
కరాఖండిగా చెప్పింది —॥తె॥

ఆమని విసరిన అందాలన్ని
అవని జనులకొక తీపిరుచి
అంచనాలను వంచన చేసే
బడ్జెట్ పిడుగె చేదు రుచి
బదులు లేని ఒక ప్రశ్న అది ॥తె॥
అంబరవీధిన అడుగిడ నేర్చిన
ధరవరలే ఒక వగరు రుచి
అంత కంతకూ మండే ఎండలు
గుండెలు పిండే పులుపు రుచి
గంగ నిర్దయకు సమయమది —॥తె॥

అసిస్టెంట్ పోస్టుమాస్టర్
ఇం నెం 4-4-41
షైర్‌పురా-సిద్దిపేట.

మార్గదర్శి గురజాడ అప్పారావు గారు

— శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

(ఈ వ్యాసం శ్రీ మానేపల్లి పంపగా వారి పరిచయ వాక్యాలతో బాటు ప్రకటిస్తున్నాము.) — సంపాదకుడు

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు (1891-1961) ప్రాచీనులలో నవీనుడు. కాదు-అత్యంత నవీనుడు. భాషలోనే కాదు, భావాల్లో ఆయన్ని అభ్యుదయ వాదిగా చెప్పుకోవచ్చు. కేవలం తెలుగు, సంస్కృతం మాత్రమే క్షుణ్ణంగా నేర్చి, ఆంగ్లభాషా ప్రభావం ఎంత మాత్రమూ లేకుండా అనేక 'గొప్ప' కథలు రాశారు.

1946 లో రాజమండ్రిలో జరిగిన గురజాడ అప్పారావు గారి సంస్మరణ సభలో శ్రీపాదవారు ప్రసంగించారు. ఆ ప్రసంగ పాఠాన్ని వ్యాసంగా రూపొందించి పంపగా, అది నవోదయ (వారపత్రిక. సంపాదకులు : నీలంరాజు వేంకట శేషయ్య ?) డిసెంబర్ 1946 సంచికలో అచ్చయినది.

శ్రీపాద వారు తాము గురజాడ వార్ని చూశామని చెప్పారు. ఆ చూసింది కాకినాడలో ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు సభలో. నేను పరిశీలించినంతలో- ఆ సభ 1914 లో జరిగింది. ఆ సంవత్సరమే గురజాడ వారు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయానికి తమ డిసెంట్ పత్రాన్ని సమర్పించారు. వ్యావహారిక భాషా ఉద్యమ చరిత్రలో 1914ఒక అతిముఖ్యమైన సంవత్సరం. ది హిందూ పత్రికలో ఆంగ్లంలోనూ, ఆంధ్ర పత్రికలో తెలుగులోనూ పుంఖానుపుంఖాలుగా వాద ప్రతివాదాలు వెలువడ్డాయి. ఈ వాద ప్రతివాదాలను కాకినాడ లోని 'స్కేప్ అండ్ కంపెనీ' వారు Arguments for and Against Modern Telugu అనే పేర పుస్తకంగా ప్రచురించారు. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు 'సాహిత్య ఊహ' తెలిసినప్పటి నుంచీ ఖచ్చితమయిన వ్యావహారిక భాషావాది.

ఈ వ్యాసంలోని చివరి వాక్యం 'వచన రచయితలు మాత్రమే అప్పారావు గారి మార్గదర్శకత్వం స్వీకరించారు. పద్య రచయితలు ఆ దారి పట్టుకోలేక పోయారు' అనే మాట నేటికీ నిజమే. 1982 లో రాజమండ్రిలో జరిగిన గురజాడ సంస్మరణ సభలో చింతా దీక్షితులు గారు కూడా ఇదే అభిప్రాయం వ్యక్తపరిచారు.

'నిజంగా జానపద సాహిత్యం యిచ్చిన పు త్తేజంతో గురజాడ రచనలు చేశారు. నాది ఎక్కువగా పట్టణపు జీవితం అవడం మూలాన ఆ బాటలో సూటిగా నడవలేకపోయాను' అని శ్రీశ్రీ స్పష్టపరిచారు ఒక సందర్భంలో, గురజాడది కవిత్వంలో మౌఖికసంప్రదాయమనీ, అది ప్రజలకు మరింత చేరువైందనీ వెల్చేరు నారాయణరావు గారు తమ 'తెలుగులో కవితావిప్లవాల స్వరూపం' (1978) లో సోదాహరణంగానూ విపులంగానూ నిరూపించారు. విప్లవకవుల పాటలు గురజాడ సంప్రదాయాన్ని సరిగ్గా అంది పుచ్చుకున్నాయని, శ్రీశ్రీ వర్ధంతి సభలో కలిసినపుడు- ఒక ప్రయివేట్ సంభాషణలో కాకరాల గారు సోదాహరణంగా వివరించారు.

ప్రస్తుత వ్యాసం— గనూరు రమేష్‌బాబు పూనికపై వెలువడిన దక్షిణ ఢిల్లీ ఆంధ్ర సంఘం వారి గురజాడ సంస్మరణ సంచికలో (1976) పునర్ముద్రణ పొందింది. అయినా ఇటువంటి సంచికలు బహు కొద్దిమంది సాహిత్య పాఠకులకే అందుబాటులో వుంటాయి గనుక సామాన్య పాఠకులు యావన్మందికీ అందుబాటు లోకి తీసుకు వచ్చేందుకు దీనిని సమర్పిస్తున్నాను.

— మానేపల్లి

సద్ధర్ములకు మహాపురుషులెప్పుడూ జ్ఞాపకం వస్తూనే వుంటారు. అయినా సంవత్సరానికొక్కమాటు వారిని ప్రత్యేక శ్రద్ధాసక్తులచే స్మరించుకోవడం వారి అడుగు జాడల్లో నడిచేవారికి మిక్కిలి శ్రేయస్కరం. అది సభ్యతకు చిహ్నమున్నూ.

ఈ దృష్టితో ఈవాళ నేను గురజాడ అప్పారావు గారిని విశిష్ట భక్తితో స్మరించుకొంటున్నాను.

బతికి వుండిన దినాల్లో వారిని ఆంధ్ర ప్రజానీకం గుర్తించలేకపోయింది. కాని, తరువాత మాత్రం సంవత్సరం మీద సంవత్సరం గడిచిన కొద్దీ వారివిషయమై ఎక్కువ తెలుసుకుంటోంది. వారి రచనల కోసం ఆత్రులు చాపుతోంది. అవి చదివి ఆనంద ముగ్ధం అవుతోంది. ఆ వెంటనే 'యెలాంటి పెన్నిధిని గుర్తించలేకపోయామా?' అనిన్నీ పరితపిస్తోంది.

అసలే ఆంధ్రజాతికి ఆత్మగౌరవము, ఆత్మ విశ్వాసమూ ఇంకా గుర్తు రాలేదు. దీనికి సాయం అప్పారావుగారు అసందర్భ పరిస్థితుల్లో బతుకవలసి వచ్చింది.

అప్పటికే కాదు. ఇప్పటికి కూడా, సారస్వత నిర్మాతలకూ ఆంధ్రదేశంలో స్వతంత్ర జీవన మార్గాలేర్పడనే లేదా మరి.

మనవాళ్ళు, ఇప్పుడిప్పుడు, కొందరు కొందరు రచయితల విశిష్టత గుర్తించి ఆదరించటం నేర్చుకుంటున్నారు. ఆదరించడం అంటే, మెడలో ఒక పూలదండ వేయటం, కొన్నిచోట్ల ఒక ఖద్దరు దుప్పటీ భుజాల మీద కప్పటం ఇంతే. అంతేకాని, ఆ రచయితలు నౌకరీ చేసే పొట్ట పోసుకుంటున్నారో, అదీ చేతకాక, పస్తే వుంటున్నారో యెవరూ యోచించటం లేదు.

కొందరు రచనలు ఆనందం కలిగిస్తున్నాయనుకుంటున్నారే గాని అలాంటి పుస్తకాలతోనే సాహిత్యం ఉన్నతి పొందుతున్న దనిన్నీ ఉన్నత సాహిత్యం సంపాదించుకున్న జాతే స్వేచ్ఛానందా లనుభవించ గలుగుతుందని కూడా వారు గుర్తించలేదు.

ఇప్పుడే, కవుల కర్తవ్యం వేరూ, జీవన విధానం వేరూ అయివుండినప్పుడూ, సాహిత్య విషయాలలో

కూడా అడివి ఛేదించి కొత్త మార్గాలు నిర్మించుకోవల సిన అప్పారావు గారి కాలంలో, రచయితలను గుర్తించే పద్ధతే లేదని వేరే చెప్పడం ఎందుకూ?

అయితే సుగంధ పుష్పాలు ఆస్వాదించేవారి కోసం యెదురు చూడవు. కీకారణ్యంలో ముళ్ళ డొంకల్లో కూడా అవి పుడుతూనే వుంటాయి.

అది సృష్టి రహస్యం

ప్రకృతం—

ఒక మనుష్య స్త్రీ అప్పల కొండమ్మ, తన సొంతానికి ప్రయివేటు శ్రుకటరీగా వాడుకోగా సరిగా ఆ సమయంలోనే ఒక దేవతా స్త్రీ సరస్వతీ దేవయమ్మ. బహుళాంధ్ర కోసం మహాకవిగా తీర్చిదిద్ది- అధునికాంధ్ర సాహిత్య సామ్రాజ్యంలో కిరీట మాంధాతను చేసింది.

ఇది సూక్ష్మంలో, అప్పారావు గారి చరిత్ర విస్తరించి చూస్తే అప్పారావు గారి దగ్గర లౌకిక ప్రజ్ఞ అపారంగా వుండినట్లు కనబడుతుంది. వైదిక సంపత్తి కూలంకషంగా వుండినట్లు గోచరిస్తుంది. ఆర్ష విభూతి అనన్య సాధారణంగా వుండినట్లూ ద్యోతకం అవుతుంది.

ఈ మూడు శక్తుల సమ్మేళనం వల్లనే అప్పారావు గారు మహాకవులై, మనకు అలౌకికానందం కలిగించగలుగు చున్నారు.

ఆదికాలంలోనే నన్నయ భట్టారకునకు కలిగిన యోగ్యత ఇది. తరవాత కొద్ది కాలానికే తిక్కయజ్వకును సంక్రమించిన విశిష్టత ఇది? కాని, ఇది మళ్ళీ ఆంధ్రజాతిలో జాజ్వల మానం కావడానికి ఇంత కాలం పట్టింది.

దేశం ఎంతగా పరుల పాదాల క్రింద నలిగిపోవాలో అంతగాను నలిగిపోయాకా, జాతి ఎంతగా బానిస అయిపోవాలో అంతగాను అయిపోయిన తరువాత భాష ఎంతగా శృంఖలాబద్ధం అయిపోవాలో అంతగాను శృంఖలాబద్ధం అయిపోయాక, సాహిత్యం ఎంతగా దిగజారిపోవాలో అంతగాను దిగజారిపోయాక భవిష్యత్తు ఎంతగా అంధకార బంధురం అయిపోవాలో అంతగాను అంధకార బంధురం అయిపోయాకా పుట్టుకు వచ్చాడీ మహాకవి.

ఆశ్చర్యపడటానికేమీ లేదు. ఏమంటే నిజానికి ఇలాంటి పరిస్థితుల్లోనే తరచూ ఆదర్శ పురుషు లావిర్భవిస్తూ వుంటారు.

అయితే అలాంటి నికృష్ట స్థితిలో మహాకవి అయితే మాత్రం నరసేవ చెయ్యకుండా భుక్తిఎలాగడుస్తుంది. ఆ పురుషుడు చెయ్యి జారిపోకుండా జాతి మాత్రం అతని మహత్తు ఎలా గుర్తించగలుగుతుందీ?

అయితే అప్పారావు గారికి మాత్రం తమ సత్తా బాగా తెలుసు- ఒకచోట-

'తూర్పు బలబల తెల్లవారెను
తోకచుక్కయు వేగుచుక్కయు
ఒడయు దౌ వేవెల్గు కొలువుకు
వెడలి మెరిసిరి మిన్ను వీధిని'

అన్నారు వారు.

తోకచుక్క విచ్ఛిత్తికి సూచకం. వేగుచుక్క మహోదయానికి సూచకం నిజమే కాని ఈ తోక చుక్క ఏమిటి? ఇది చేసిన వినాశం ఏమిటి? ఈ వేగు చుక్క ఏమిటి? దీని తరువాత జరిగిన మహోదయం ఏమిటి? అందే వక్ష్యవాక్కులు శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు గిడుగు రామ్మూర్తి పంతులు గారే తోక చుక్క యని, గురజాడ అప్పారావు గారే వేగుచుక్క అనీ వ్యాఖ్యానం చేశారు.

రామమూర్తి గారు చేసింది కృతక భాషా విధ్వంసనమేగా? అప్పారావుగారు చేసింది కవికుమార కళ్ళకు వెలుగు కలిగించడమేగా?

అందుచేతనే మిత్రులు ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిలు వారు, అప్పారావు గారిని, 'గురజాడ వాల్మీకి' అని వ్యవహరించారు.

నేస్తం భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు గారు 'స్వయం జ్యోతి'అనీ, 'ప్రథమాంధ్ర రచనాబ్రహ్మ' అనీ కీర్తించారు,

అయితే ఈ మిత్రులిద్దరూ ఆ మహాకవిని ప్రత్యక్షంగా చూసి ఎరుగరు

నాకు మాత్రం ఆ మహాభాగ్యం పట్టింది.

ఒక్కమాటే పట్టింది.

కాకినాడలో, ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషద్వార్షికోత్సవం జరిగింది. అప్పటికా నగరంలో ఇప్పటి టౌనుహాలు లేదు. అంచేత ఆ సమావేశం మునిసిపల్ ఆఫీసులో జరిగింది.

తొలినాడు కిళాంబి రామావతారం గారు మరునాడు పిఠాపురం మహారాజులుంగారు అధ్యక్షత వహించి కార్యక్రమం నడిపించారు.

ఆ కార్యక్రమం ఏర్పరచినవారు పైనే ఉండి సర్వమూ పర్యవేక్షణ చేసినవారు మాత్రం జయంతి రామయ్య పంతులు గారు.

అధ్యక్షులిద్దరూ రామయ్య పంతులుగారి ఇంగితం గుర్తించుకుంటూనే కార్యక్రమం నడిపించారు.

మరునాటి పొద్దటిపూట కొన్ని తీర్మానాలు జరిగాయి. ఆ సందర్భంలో గిడుగు రామ్మూర్తి పంతులు గారు వ్యవహారిక భాషావాదం ప్రతిపాదించగా గురజాడ అప్పారావు గారు బలపరిచారు,

అప్పటి కీఇద్దరే వ్యావహారిక భాషావాదులు.

మహా పండితులు తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిల వారు పేరి కాశీనాథ శాస్త్రిలవారు కూడా అప్పుడా సభలో వుండినారు.

అయితే, అప్పటికి వారు పూర్తిగా మారినట్లు జ్ఞాపకం లేదు. కాని వారు; వ్యావహారికం యెత్తిరించిన పురాణపండా మల్లయ్యశాస్త్రి గారి (లిఖిత) గ్రాంధికో పన్యాసంలో అడుగడుగునా తప్పులు పట్టడం మాత్రమే నాకు బాగా జ్ఞాపకం వుంది.

ఉద్యోగధర్మం పురస్కరించుకునేకాక పాండిత్యం పురస్కరించుకొనిన్నీ వారు, అప్పారావు గారిని చాలా ఆదరంగా చూసేవారు. తెల్లటి పంచే, నల్లని పొడుగు కోటు, ఆ కోటు మీద పరిణత వయస్కతకు సూచకంగా తిలతండుల న్యాయంగా వుండిన గుప్పెడేసి మీసాలు పట్టి పల్లారుస్తున్న దీర్ఘ్యవ్యాధికి గుర్తుగా, కాని దూసుకుపోయే చురుకైన చూపులు.

ఇదీ, ఆ ఒక్కమాటే నేను చూసిన ఆ మహాకవి మూర్తిమంతం.

అప్పటి సమావేశం అంతటిలోనూ ఒక్క అప్పారావు గారి ఆకృతే విలక్షణంగా ఉండింది. అందుకు తగ్గట్టు ఇప్పటి ఆంధ్ర సాహిత్యం అంతటి లోనూ ఒక్క అప్పారావు గారి రచనలే విలక్షణంగా వున్నాయి.

ఏమంచ—

ఉబ్బసంతో ఒగర్చుకుంటూ, కుర్చూ దగ్గుకుంటూ అప్పారావు తీర్మానం బలపరిచి 'నేను బలపరిచాను' అని రామమూర్తి పంతులు గారి చెవిలో నోరుపెట్టి ఇంగ్లీషులో గట్టిగా కూడా చెప్పారు.

ఆ భంగిమ చూసీ, ఆ మాట వినీ, వ్యావహారిక వారులు వారిద్దరే కావటం గుర్తించీ. ఆ వాదమున్నూ వినివుండిన గ్రాంధిక వాద ప్రముఖులు ఎగతాళి చేశారు.

వారి ననుసరించి యువక రచయితలున్నూ చాలా మంది నవ్వారు.

ఒక క్షణం దాటితే నేనూ వారిలో చేరిపోయేవాణ్ణే కాని నలుగురితో బాటు నవ్వవలసి వుండిన్నీ, నవ్వబోయిన్నీ, చివరకు నవ్వలేకపోయాను. కారణం నా గురువర్యులు వేదుల రామకృష్ణశాస్త్రిలు గారి మందలింపు.

'వారిద్దరూ మహాపండితులు, వారిని న్యూనత పరచటం మనకి క్షేమం కాదు. వారి వాదం వినడం-

చేతనయితే యెదిరించడం. యిది- మనం చెయ్యవల సింది' అన్నారు శాస్త్రిలవారు, ఆకతాయి నయి పోకుండా నన్ను వారిస్తూ.

రామకృష్ణ కవుల ఇద్దరిలోనూ వెంకటరామశాస్త్రి గారిది సత్యం గ్రహించే తత్వం, రామకృష్ణ శాస్త్రిం వారిది సత్యం ఆచరించే స్వభావం.

నేను గట్టిగా చెప్పగలను.

రామకృష్ణశాస్త్రిల వారు బతికి వుంటే వ్యావహా రిక భాష స్వీకరించే వుందురు.

ఏతావాతా:

నెల్లూరు జిల్లా సాహిత్య చక్రవర్తి గునుపాటి యానాదిరెడ్డిగారు నా ప్రక్కనే కూచుని వుండినారు. వారు వేదం వేంకటరాయ శాస్త్రిలు వారికి శిష్యులూ, కుడిభుజమున్నూ.

రామకృష్ణశాస్త్రిలవారు చెప్పింది విని 'అదీ మాట' అన్నారు రెడ్డిగారు తర్జనితో టోకా యిస్తూ

ఏమయినా పది కాకుల్లో ఒక కోకిల, రాజవీధిని దర్జాగా వెడుతున్న మదగజం- ఇదీ- ఆ క్షణంలో అప్పారావు గారి స్థితి.

వారి మొగాన చిరాకు అలుముకొని వుండింది; వారి చూపులు మాత్రం 'తొందర పడవద్దు' అని దెకారిస్తు న్నట్టున్నాయి.

అది నిజమే అయ్యింది.

అప్పట్లో ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు ఏకైక సంస్థ.

సరికొత్త నిర్మాణం.

మినమినలాడిపోతోంది.

అందరూ ఎగబాకారు; కాని ఇప్పుడు?

గిడుగు రామమూర్తి పంతులు గారి తీవ్రప్రచారం తోనూ, అప్పారావు గారి అమర రచనల తోనూ, భాషాకాశం మీది కారుమబ్బులు విడిపోయాయి.

సత్యం అవగాహన అయింది.

శబ్దశక్తిన్నీ తెలిసివచ్చింది.

దాంతో యువక రచయితలు ఆ ఏకైక సంస్థను విడిచిపెట్టి చక్కా వచ్చేశారు.

ఒక్కొక్కరు గానూ, గుంపులు గుంపులుగాను వ్యావహారికం లోనే బయలుదేరుతున్నారుగా?

ఇంకో విశేష మేమిటంటే?

ఇప్పటికీ గ్రాంధికం విడిచి వ్యావహారికంలోకి వచ్చినవారు వస్తున్నవారు, ఎందరో ఉన్నారు.

ఇంతేకాదు. ఊగిసలాడుతున్నవారు, రావలసిన వారు కూడా చాలామందే ఉన్నారు. కాని, వ్యవహారికం విడిచి గ్రాంధికంలోకి వెళ్ళినవారు, వెడుతున్నవారు, వెళ్ళదలచిన వారూ ఒక్కరూ లేరు.

అది సత్యం అని గుర్తించి అయినా, అవిధంగా కూడా శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిం వారికి ప్రాతి కూల్యం వహించడాని కయినా, యెనభై యేళ్ళ వృద్ధు గ్రాంధికంలో అపారంగా గ్రంథాలు సృష్టించిన నిత్య రచయిత- చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిల వారు కూడా చివరికి వ్యావహారికం అవలంబించి, అతి రసవంతంగా వచన రచన సాగిస్తున్నప్పుడు ఇక దీని కేమి నిద ర్శనం కావాలి?

సారస్వత ప్రీతి గల యిప్పటి యువకులు గ్రాంథిక రచనలు చదవడానికి కూడా యిష్టపడలేక పోతున్నారు గదా, మరో నిదర్శనం చెప్పడం మాత్రం ఎందుకూ?

ధర్మమే మరి

అంధకారంలోంచి వెలుగులోకి రావడానికే కాని వెలుగు లోంచి అంధకారంలో కూలిపోవడానికి ఎవరూ ఇష్టపడరుగా?

మన కళ్ళ యెదుట, భాష విషయమై యింతటి మార్పు రావడానికి కారణం వ్యవహారిక భాష విశిష్టత వొక్కటి మాత్రమే కాదు, అప్పారావు గారి రచనల ప్రభావమున్నూ.

రామమూర్తి పంతులు గారి వాదం జాతికి ధైర్య సాహసాలు కలిగించగా, అప్పారావు గారి రచనలు దారి చూపించాయి.

అంచేతనే అప్పారావు గారు 'మార్గదర్శి' అనడం

అప్పారావు గారు చిన్న కథలు రాశారు. వాటిలో వొకటి 'దిద్దుబాటు' అనేది యిప్పటికీ అద్వితీయమే. అది మొట్టమొదట ముట్నూరు వారి ఆంధ్రభారతి మొదటి సంచికలో పడ్డప్పుడు రసికాంధ్ర లోకం వూగిపోయింది.

వారు ముత్యాల సరాలు నిర్మించారు. వాటినెందరో ఉదాహరిస్తుంటారు. కాని, ఆ భాష, ఆ నుడికారం, ఆ రచనా పద్ధతి, ఆ భావ సౌందర్యం— యిప్పటికీ యెవరూ అలవరచుకోలేకపోయారు.

వారు 'మాటా-మంతీ' అన్న శీర్షికలో చాలామంచి వ్యాసాలు రాశారు. ఒక్క 'చాలా' అంటే చాలదు. చాలాచాలా మంచి వ్యాసాలవి. వాటిలో కొన్ని బొంబాయి ఆంధ్రపత్రిక లోనూ, కొన్ని రాజమండ్రి ఆంధ్ర కేసరి లోనూ ప్రకటన అయినాయి వాటిలో 'ఇద్దరు రాజులు' అనేది యిప్పటికీ నా కళ్ళ యెదట కనబడుతోంది. రెండోది ఆకాశరామన్న ఉత్తరానికి ప్రత్యుత్తరం కూడా నా దృష్టిలో గొప్పదే ఆ వుత్తరం పెద్దాపురం నుంచి వచ్చినట్లు తమ ప్రత్యుత్తరంలో అప్పారావు గారే ఉటంకించారు. రాసిన వారెవరో చెప్పలేదు; గాని గుర్తించినట్లే కనబడుతుంది. నాకు మాత్రం ఆ రాసిన వారెవరో బాగా తెలుసు. రాసిన వారే నాకు చెప్పారు. అయితే, ఆది రాయడాని క్కారణం వారికి గ్రాంధిక భాష మీది అభిమానమే గాని పాపం అప్పారావు గారిమీది ద్వేషం కాదు.

అప్పారావు గారి రచనల్లో మిక్కిలి చెప్పుకో తగ్గవి నాటకాలు. వాటిలో కన్యాశుల్కం జాతిరత్నం. బిల్హణీయం పూర్తి అయి వుంటే అది అంతకంటే పెద్ద జాతిరత్నం అయివుండేది; కానీ ఆంధ్ర జాతికి ఆనాటి నాటకం చూసుకునే అదృష్టం పట్టలేదు. కన్యాశుల్కంలో ప్రతీ వాక్యానికి కొన్నేసి పేజీల వ్యాఖ్యానం చెయ్యగల మనీషిని నేనెరుగుదును. వారుశ్రీభమిడి పాటి కామేశ్వరరావు గారు. కన్యాశుల్కం తలంపుకి వస్తే -అథవా- ఆ పేరు చెవిని పడితే వారి శరీరం ఆపాద మస్తకంగా పులకరిస్తుంది. అస్మదాదులం 'కన్యాశుల్కం బాగా తెలుసు'. అనుకుంటాం గాని కామేశ్వర రావు గారు దాని మీద ప్రసంగం ఎత్తుకుంటే, 'తెలియని వాడనై మెలగితిన్' అనుకోవలసిందే నేనువరుసగా రెండేళ్ళు ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికల్లో బిల్హణీయం రెండంకాలు చదివిన తరువాత కన్యాశుల్కం చదివినప్పుడల్లా ఎంతఆనందం కలుగుతుందో ఆ అసంపూర్ణ బిల్హణీయం జ్ఞాపకం వచ్చిన వెంటనే నాకంత దుఃఖం కలుగుతూ వుంటుంది. ఒక్క బిల్హణీయం చాలు, అప్పారావు గారెంతటి మహాకవో తెలుసుకోవాలంటే. అయితే, వారెంతటి మహాకవి అంటే ఆ బిల్హణీయం మరెవరూ పూర్తి చేయలేనంతటి- దాని కథాక్రమమే యెవరూ గుర్తించలేనంతటి- మహాకవి.

ఏతావాతా: అప్పారావు గారు మహాకవి మాత్రమే కాదు, తరవాత రచయితలందరికీ మార్గదర్శిన్నీ !

అయితే ఒక్క సత్యం చెప్పక తప్పదు. అదేమిటంటే వచన రచయితలు మాత్రమే అప్పారావు గారి మార్గదర్శకత్వం స్వీకరించారు. పద్యరచయితలు ఆ దారి పట్టుకోలేకపోయారు.

ఫస్ట్ ప్రైజ్

మరాఠీ మూలం : **లక్ష్మణరావు సర్దేశాయి**

హిందీ అనువాదం : **వ్రజలాల్ శాహ్**

తెలుగు సేత : **కాలిపు వీరభద్రుడు**

హరబా చేతిని వదిలి దారిచూపిస్తున్న ఆ పిల్లాడు ఎటో మాయమైపోయాడు. హరబా కిప్పుడు మంచి చిక్కు వచ్చిపడింది. చీకట్లోని ఆకారాలు కళ్ళున్న వాళ్ళ కెలాగైతే అస్పష్టంగా కనిపిస్తాయో హరబాకి కూడా చుట్టుప్రక్కలవాళ్ళు కదిలే నీడల్లాగ కనిపిస్తున్నారు కళ్ళు వెడల్పు చేసి చూడాలన్న ప్రయత్నం వ్యర్థమయింది, చీకటి దారి! ఎంతో కష్టంతో చేతిలోని కర్రని టిక్‌టిక్ మనిపిస్తూ తొట్రుపడుతూ ఓ పదడుగులు ముందుకి వేసాడు. ఇంతలో ఎవరో అతన్ని ఢీకొన్నారు. మరో వ్యక్తి పడిపోబోతున్న అతన్ని పట్టుకొన్నాడు. మూడో వ్యక్తి తిట్టుతున్నాడు. నాల్గో వ్యక్తి సలహా యిస్తూ అన్నాడు- "ఏయ్, ఎవరూ దగ్గర లేకుండా యిలా తిరిగావంటే జనం నిన్ను తొక్కేస్తారు పడిపోతావు. కాళ్ళూ చేతులూ విరుగుతాయి.'

హరబాకి యీ సలహా నచ్చింది. అతనీ టౌనొచ్చి నాలుగయిదు రోజులే అయింది. అష్టకష్టాలూ పడి ఆ పిల్లాడ్ని పట్టుకుంటే వాడిప్పుడు అర్థాంతరంగా తనను వదిలేసేడు బొంబాయి రోడ్లు వాహనాలతోను, మనుషులతోను ఖాళీ ఉండవు. అక్కడ ఓ పల్లెటూరి గుడ్డివాడ్ని చూసే దెవరు? అతడున్న పల్లె సంగతి వేరు. అక్కడతను ముప్పయ్యేళ్ళు గడిపాడు. అక్కడయితే గొంతును బట్టే మనుషుల్ని పోల్చుకొనేవాడు. వాళ్ళ భావాలు కూడా అతనికి తెలిసినవే. తాకగానే చెప్పేసేవాడు అది ఏ యిల్లో, ఏ చోటో- ఆ వూరి మేప్ అతని గుడ్డి కళ్ళల్లో కట్టేసినట్టు. అక్కడి సంగతేవేరు. అదృష్టం అతన్ని అక్కడ ఉండనివ్వలేదు. మనోనేత్రాలు తెరుచుకోక ముందే తల్లి పోయింది. అక్క అతన్ని సాకింది, కలరా వచ్చి ఆమె కూడా ఒకానొక నాడు పోయింది. రెండుముద్దలు తినిపించడానికక్కూడా ఎవరూ లేరు. ఊరి దయతో బతకడంలో మజా లేదని గ్రహించి ఓ గ్రామస్తుని సహాయంతో బొంబాయి వచ్చాడు. బొంబాయిలో గుడ్డివాళ్ళకీ కుంటివాళ్ళకి ఆదరణ ఉందని మాత్రం అతనికి తెలుసు రైళ్ళలో తిరిగితే రోజుకి రెండూ, రెండున్నర అతిసులువుగా సంపాదించవచ్చు. ఈ ఆశతోనే అతను బొంబాయి వచ్చేడు. ఆ పిల్లాడి సాయంతో రమారమి పదిరూపాయలు సంపాదించాడు. కాని ఆ పిల్లాడు కృతఘ్నుడై ఓ గంటన్నర ముందు అతన్ని వదిలి పారిపోయాడు. ఇప్పు డతనికి దారి ఎవరు చూపిస్తారు? అనుకోకుండా అతని నోరు ఓ భజన కీర్తన చరణాన్ని పాడింది.

అంతలో ఓ కుంటివాడు దగ్గరికొచ్చి- "భాయీ, ఏడుస్తున్నావేం?" అని అడిగాడు.

"దారి సూపించే పిల్లోడు అయిపు లేకుండా పోయాడు."

"ఓస్, అంతేనా! బెంగపడకు. ఆ పిల్లోడికిబదులు నేను చూసుకుంటాన్నిన్ను."

అతను హరబా చేతిని తన చేతిలోకి తీసుకున్నాడు హరబా రెప్పలు వికసించాయి- ఈ వ్యక్తి రూపాన్ని తన మనసులో నిలుపుకోడానికా అన్నట్టు. ఫుట్‌పాత్

మీద కూర్చోగానే హరబా అన్నాడు. "ఆ దేవుడే నిన్ను నా దగ్గరికి పంపాడు. నాదగ్గరుంటావు గదూ?

"ఎందుకుండనూ? నాకు మాత్రం ఎవరున్నారు?' అంటూ అతడు తనను కొంకి కర్రనిచేతిలోకి తీసికొని హరబాకి దగ్గరగా కూర్చున్నాడు.

హరబా అంచనాగా అతని భుజం మీద చెయ్యి వేసాడు అలా నెమ్మదిగా తడిమాడు. అతన్ని అర్థం చేసుకోవాలని ఈ కొత్తవాడు ఎలాంటివాడు, ఇతని భావా లెలాంటివి, మోసగాడు కాదు గదా? కాని గరుకుగా ఉన్న అతని నల్లని ముఖం నవ్వింది.

"నీ పేరు?" హరబా అడిగాడు.

"లకబా"

"ఏటి సేస్తావు?"

"నేను కుంటోడ్ని."

"ఏక్సిడెంటయి ఓ కాలు తీసేసినారు. ఆర్నెల్లు ఆసుపత్రిలో ఉన్నా. పచ్చం రోజులయింది, బయటి కొచ్చాను. నాకెవరూ బిచ్చమెట్టరు, దున్నలా గున్నా వంటారు. కాలు లేనిదే ఏ పని చెయ్యగలను. ఈ రకంగా నేవాలోసిత్తన్నాను. ఇంతలోకి నువ్వు కని పించావు నీ కష్టం సూసి నీతో తిరగాలనిపించింది, దొరికిన దానితో యిద్దరం బతుకుదాం, కలిసి ఉందాం కలిసి తిరుగుదాం.'

'ఓహ్ లకబా నువ్వెంత మంచోడివి. నామనసులో ఏటుందో సరిగ్గా అదే సెప్పినావు నువ్వు కూడా. దేవుడే నిన్ను పంపాడు. లేకపోతే నే నేమయిపోదునో కాని లకబా మనిద్దరం ఎక్కడుంటాం?'

అదో పెద్ద సంగతా. అక్కడే. ఎదురుగుండా వంతెనుందా, దాని కింద దేరా ఏసుకుందాం. మాంచి చోటు ఒకళ్ళ పూచీ పేచీ ఉండదు. వానొచ్చినా పరవాలేదు, పద, అక్కడికే పోయి అయిగా కూకుందాం.'

లకబా లేచి హరబా చేతిని పట్టుకొని బయలు దేరాడు. ఫుట్‌పాత్ మీద శనగ లమ్మేవాడున్నాడు. లకబా ఆకలి కళ్ళు అటు పరుగెత్తాయి "ఆకలి దంచే స్తుందన్నా, జేబులో డబ్బులున్నాయా?'

లకబా చేతిలో పావలా పెట్టి హరబా అన్నాడు. "తొరగా పోయి నాకు కూడా తే, ఆకలేస్తూంది.'

లకబా శనగలు తెచ్చాడు. అలా నడుస్తూనడుస్తూ ఒకరి విషయాలు యింకొకరు తెలుసుకున్నారు.

ఇద్దరూ వంతెన క్రింద చోటు చూసుకున్నారు. కొంత సేపు కూర్చుని తర్వాతి కార్యక్రమం గురించి ఆలోచించేరు. ఎక్కడెక్కడ తిరగాలి, భోజనమెక్కడ చెయ్యాలి మొదలైన విషయాలనిశ్చయించుకున్నారు. ఇద్దర్నీ కలిపి దేవుడు తమకు ఎంతో మేలు చేసాడని యిద్దరూమనసుల్లో అనుకున్నారు. ఇద్దరూ నిర్మలమైన మనసులతో కొత్తఆశతో, నూతన ఉత్సాహంతో ఒకరి కొకరు సహాయం చేసుకోడానికి ముందుకి అడుగు వేసారు. హరబా కళ్ళ ఎదుట తారట్లాడే నీడల్లో యిప్పుడు వెలుగు కిరణాలు కదులాడుతున్నాయి కొన్నాళ్ళు గడిచాయి, ఒకరి కష్టసుఖాల్లో యింకొకరు ఆదుకుంటున్నారు రైళ్ళలో రోజుకి రెండుసార్లు తిరగడంలో బాగా డబ్బు లొస్తున్నాయి. వంతెనక్రింద అంత మంచిది కాదని తెలిసిన వ్యక్తి దగ్గర హరబా డబ్బులు దాచుకుంటున్నాడు.

వంట బాధ పడలేక హోటల్లో భోజనం తెచ్చుకొని కాలక్షేపం చేస్తున్నారు అదీగాక వీధుల్లోతిరిగేటప్పుడు గృహిణులు ఏవో పదార్థాలు పెడుతూ ఉంటారు. అలాగే పొట్ట గడుపుకొంటూ వస్తున్నారు.

వాళ్ళ కోరిక తీరింది. డబ్బులు దొరుకుతున్నాయి, కాలమూ గడచిపోతూంది. డబ్బులు దాచుకుంటున్నారు కూడా, ఇంకేం కావాలి? ఒకరి నొకరు సేవ చేసుకుం

టున్నారు. వాళ్ళిద్దరిదీ ఓ చిన్న కుటుంబం. ఆ కుటుంబంలో ఆడది లేదు. అయినా ఆడవాళ్ళలాగే అనురాగం చూపించే మనసులున్నాయి. వాళ్ళ మనసులు కలిశాయి కూడా. ఒకరి కోసం ఒకరు ఎంతో బాధ పడతారు. రెండు త్రాళ్ళు ఒక త్రాడుగా కలిసిపోయాయి వేరు వేరు వ్యక్తులే అయినా యిద్దరూ ఒక్కటే ఒకడు లేనిదే రెండోవాడు బతకలేడు. ఒకడికి జబ్బు చేస్తే రెండోవాడు విలవిల్లాడిపోతాడు.

నెలాఖరున యిద్దరి రాబడి కలిపి లెక్క వేసుకున్నారు. ఇరవై రెండున్నర రూపాయిలయింది. ఆనందంతో యిద్దరూ ఉప్పొంగిపోయారు. వాళ్ళ జీవితాలు హాయిగా గడపడానికి ఆ రాబడి చాలు. తేలికగా గడపవచ్చు.

'మనం లాటరీ టికట్టు కొంటేనో' లకబా అన్నాడు

హరబాకి యీ సూచన నచ్చింది. పాతిక రూపాయల రాబడిలో అయిదు రూపాయిలు లాటరీకి ఖర్చు పెడితే నష్టమేమిటి?

'కాని జనాలు మనని మోసం చేస్తారేమో?'

'నేను చూడగలను గదా!'

"అయితే మటుకు నీకేం యింగిలీసొచ్చా" హరబా తన సంశయాన్ని వ్యక్తం చేసేడు.

'మరొకరి దగ్గరికి సదివిస్తాం.'

"ఆళ్ళే మనల్ని మోసం సేస్తారేమోనని."

'అంతా సెడ్డోళ్లే ఉంటారా! మనకి తెలిసిన హోటల్ కెళ్ళి సూపిద్దాం'

అలాగ ఓ అభిప్రాయానికొచ్చి వాళ్ళు అవాళే అయిదు రూపాయిల లాటరీ టికెటు కొన్నారు. హరబా దాన్ని రుమాల్లో చుట్టి మొలలో దోపుకున్నాడు. గాలిలో ఎగిరే ఓ కొత్త సుఖాన్ని పొందుదామని వాళ్ళిద్దరూ తలపడ్డారు.

కొన్నాళ్ళ తర్వాత ఫలితాలు తెలిసాయి. హరబా లకబాలు లాటరీవాడి దగ్గరి కొచ్చేరు. టికెట్ చూపించేరు. ఆ రంగు కాగితం వైపు కొంచెం దూరంలోంచి ఓ నల్లటి వ్యక్తి గుడ్లురిమి చూస్తున్నాడు— లాక్కుందామా అన్నట్టు. లకబా దృష్టి వాడిమీద పడ్డంతో అతడు మెల్లగా జారుకున్నాడు.

ఆ దుకాణదారుడు లాటరీ టికెట్ నంబరు చూసాడు. ఫలితాల పట్టిక చూసాడు; "పదిహేను రూపాయి లొచ్చింది."

'మీరు యిస్తారా?' హరబా అడిగేడు. ఇద్దరికోరికలు వికసించాయి. ఐదు పదిహేనయ్యింది. ఈ సారి ఐదు, ఐదు వేలు కావడంలో సందేహం లేదు.'

'పదిస్తాను, అయిదు కమీషను,'

ఇద్దరూ ఆశ్చర్యపోయారు. వాళ్ళని చూసి అతనన్నాడు— 'పదిహేనూ కావాలంటే గోవా వెళ్ళండి. హాస్యమాడేడు.

ఇద్దరి ముఖాల్లోంచి వేడిగాడ్పులు లేచాయి. పది నోటు వీళ్ళముందు ఉంచి అతనన్నాడు— "ఏదో ఒకటి చెప్పండి. అక్కర్లేకపోతే మీ లాటరీ టికెట్టు తీసుకోండి.'

హరబా చెయ్యి చాచి పది తీసుకున్నాడు. కాని లకబా మనస్సులోకి సందేహం వచ్చింది. దుకాణం వాడు లాటరీ టికెట్‌ని పెట్టెలో పెట్టి తన బేరంలో మునిగిపోయాడు.

ఇద్దరూ బరువుగా ముందుకి నడిచేరు. ఆ పిచ్చివాడు యిటూ అటూ చూస్తూ వీళ్ళని చూస్తున్నాడు. లకబా అటు తిరిగి ఆ పిచ్చివాడ్ని చూసాడు. సరిగ్గా అప్పుడే ఆ పిచ్చివాడు ఒక పాప చేతిలోని తినుబండారాన్ని లాక్కుని పారిపోతున్నాడు ఇద్దరు వ్యక్తులు వాడ్ని వెంట తరుముతున్నారు.

వాళ్ళిద్దరూ తమ పాతచోటుకి వచ్చి గోనెపంచీ వేసుకొని దానిమీద నడుం వాల్చేరు. రోజు వలె మనసు విప్పి మాట్లాడలేకపోయారు. తెలియకుండానే వారిరువురి మధ్యా ఓ గోడ లాంటిది లేచింది. ఇద్దరూ లాటరీ గురించ ఆలోచిస్తూ నిద్రపోయారు.

మర్నాడు బిచ్చమెత్తుకొని తిరిగి వచ్చేస్తూ లాటరీ టిక్కెటు కొన్నారు. మళ్ళీ ఆ పిచ్చివాడు ఆ రంగు కాగితాన్ని తినేసినట్టు చూసాడు.

పక్షం రోజులు గడచాయి ఈ రోజుల్లో వాళ్ళ వ్యాపారం బాగా సాగుతూంది. హరబా స్వరంలోంచి ఎలాంటి భావాలు వస్తున్నాయో గాని త్రోవ పోయే వారు ఏమీ యివ్వకుండా వెళ్ళలేదు.

తెల్లవారితే లాటరీయే గుర్తు వస్తూంది. సాయం కాలం కాగానే ఆ దుకాణదారుడ్ని లాటరీ గురించి అడిగేవారు. వాళ్ళ జీవితంలో లాటరీ ఓ విచిత్రమైన అంజడి లేవదీసింది,

ఈసారి వాళ్ళు చాలా జాగ్రత్తగా లాటరీ ఫలితాల కోసం ఎదురు చూస్తున్నారు. ఫలితాలు రాగానే యిద్దరూ గంపెడాశ పెట్టుకొని దుకాణం దగ్గరి కొచ్చారు. హరబా రుమాల్లోంచి టికెట్ తీసి లకబా కిచ్చాడు. అతడు దాన్నివిప్పి దుకాణదారుడికి చూపించేడు. దుకాణదారుడు లిస్టులో నెంబరు చూసాడు, 'మీ నెంబరుకి ఏమీ రాలేదయ్యా' అని అన్నాడు.

లకబా టికెట్టందుకొని ఉడుకు మోత్తనంతో దాన్ని చించి గాలిలోకి విసిరేసేడు.

పిచ్చివాడు యిదంతా చూసాడు. గాలిలో ఎగిరే టికెట్ ముక్కలు చూసి నవ్వసాగేడు. లకబా ముఖం వాడిపోయింది. అతని బాహువులు డీలా పడి పోయాయి. హరబాలో కూడా ఉత్సాహం చచ్చి పోయింది! ఆ గుడ్డి కళ్ళముందు మరింత చీకటి క్రమ్మింది,

మళ్ళీ లాటరీ టికెట్ కొన్నారు. ఈ బిచ్చగాళ్ళ అలవాటు చాలామంది దృష్టిలోకి వచ్చింది. ఏవో మాటలంటూ వినోదిస్తున్నారు, వాళ్ళిద్దరూ తమకు నచ్చిన రీతిలో లాటరీ గురించి రాత్రింబవళ్ళు ఆలోచించసాగేరు. హరబా కయితే కళ్ళు లేవు. అయినా అతనికి డోలాయమానంగా ఉన్న లకబా మనస్సు తెలిసిపోయింది. లకబా లక్ష్యమిప్పుడు బిచ్చమెత్తుకోవడం కాదు. మునుపటిలా మనస్సువిప్పి మాట్లాడలేదు రెండునెలల క్రిందటి వరకూహరబాని సోదరుని లాగ భావించేడు. సాకేడు. కాని యిప్పుడు యిరువురి మధ్య వైమనస్యం ఏర్పడి ది.

రాత్రికి వాళ్ళిద్దరూ పక్కల మీదికి చేరేరు. హరబా అన్నాడు. "లకూ, యివాళ టిక్కెటు కొన్నావు. అదే మన్నా బావుందా. ఆ పిచ్చిని యింతటిలో ఆపేయ్" హరబా స్వరంలో కరుణరసం పెల్లుబికింది.

లకబా త్రుళ్ళిపడ్డాడు. అతని మనసులోని అనుమానాలు మేల్కొన్నాయి. 'పాతిక వేల బహుమతే వస్తే యిన్నాళ్ళూ గూడు కట్టుకొన్న ఆ ఆకలి పోతూంది," లకబా అన్నాడు. అలాంటివే ఎన్నో ఉదాహరణలు చెప్పేడు. ఎంతోమంది బిచ్చగాళ్ళు పెద్ద పెద్ద బహుమతులు గెల్చుకొని చూస్తూండగానే ఆ స్తిపరులైపోయారో వాళ్ళందరి పేర్లూ చెప్పేడు ఇప్పుడు వాళ్ళు ఏం చేస్తున్నదీ చెప్పాడు.

'నిజమే, మనకి పాతికవేలు బహుమతొస్తాది. అయితే మనమేం చేసుకుందాం?"

ఈ ప్రశ్నతో లకబా త్రుళ్ళిపడ్డాడు. ఆశ్చర్య పోయాడు. అతని మనస్సులో మంచీ చెడూ అనేక సంగతులు మెదులుతున్నాయి. కొంచెం సేపయాక అన్నాడు — "అదేం మాటన్నా? బహుమతి చేతికొస్తే మనం సుకపడతాం!"

హరబా నవ్వుతూ శాంతంగా అన్నాడు — "పాతిక సంపాదించి దాన్ని జీర్ణం చేసుకొనే యోగం మనకి లేదు గదా, పాతిక వేలు వస్తే మనమెలా ఉంచగలం? ఆ డబ్బు కింద మనం అణిగిపోతాం,"

"లోకమంతా డబ్బు కోసం తహతహ లాడుతున్నాడు."

"కాని నేను గుడ్డోడినని నువ్వు కుంటోడివని మరచిపోకు."

"అందుకే డబ్బు మనకి మరింత అవసరం"

"ఎంత డబ్బు వచ్చినా నాకు కళ్ళు కనిపిస్తాయా? నీకు కాలొస్తాదా?"

లకబా మౌనం వహించేడు. హరబా ఆలోచనలు అతనికి నచ్చలేదు. అతనికి డబ్బు కావాలి.

'లకూ, మన కిప్పుడొచ్చిన లోటేమిటి సెప్పు. దేవుడి దయ వల్ల ఆదరంతో సూసుకొనే తమ్ముడివి నువ్వు దొరికావు నేను గుడ్డోడ్నే అయినా నీ ప్రేమ తెలుసుకోగలను. బండిలో ప్రయాణీకుల ముందు నేను చెయ్యి దాసేటప్పుడు వాళ్ళలో ప్రవహించే మానవత్వం నేను చూడగలను. దయగల ఆ చేతులిచ్చే డబ్బుల్తో మన జీవితాలు హాయిగా గడచిపోతాయి. మనకి అంత కంటె గొప్పతనం నాకింకేమీ కనిపించలేదు."

లకబా చెవిటివాడి లాగ అన్నీ వింటున్నాడు. హరబా మూసి ఉన్న తన కళ్ళముందు, మనస్సు ముందు ప్రకాశపు పట్టాల మీద కదలాడుతున్న తన భాగ్యంయొక్క రూపాన్ని చూస్తున్నాడు. చీకట్లో, రైలు పట్టాల మీద మెరుస్తూన్న ఎరుపు, పచ్చని దీపాలవైపు చూస్తున్నాడు లకబా. పదిహేనవ తేదీన లాటరీ ఫలితాలు వచ్చాయి. ఇద్దరూ చర్చిరోడ్డు మీదున్న దుకాణదారుడి దగ్గరికి వెళ్ళేరు. ఇవాళ దుకాణదారుడే వాళ్ళ టికెట్ నంబరు అడిగాడు. హరబా లాటరీ టిక్కెట్ తీసి లకబా కిచ్చేడు. లకబా ఆ టిక్కెట్‌ని అతని చేతికివ్వకుండానే నెంబరు చూపించేడు ఆ నెంబరు చూడగానే దుకాణదారుడి ముఖం వికసించింది తనచోటు నుంచి అతను కిందికి గెంతి అన్నాడు—"రెండొందల యాభై యిస్తాను. ఇష్టమేనా ?"

గ్రుడ్డివాడు కుంటివాడు మాట్లాడుకున్నారు. హరబా అన్నాడు—"ఇచ్చేయ్."

లకబా ఉజ్జాయింపుగా అన్నాడు — "పెద్దబహుమతే వచ్చుండాలి. మరో దుకాణం దగ్గర అడగాలి" వెంటనే టిక్కెట్‌ని తన పిడికిలితో బిగించేసేడు. అతని మనసులో అనుమానం వచ్చింది. అదిముఖంలో కనిపించింది.

* * *

శనివారం, తెల్లవారింది లగాయతూ వాహనాలు బారులు బారులుగా ప్రవహిస్తున్నాయి. ట్రాఫిక్ పెరగ సాగింది. చుట్టుపక్కల చెట్లమీంచి కాకులు అరుస్తున్నాయి. చౌరాస్తా నుంచి బయలు దేరన గాలితీవ్రత హెచ్చింది ఆ రాకపోకలు ఆ కలకలం అక్కడి జీవితానికి రంగులు దిద్దుతాయి.

దుకాణానికి దగ్గర్లో నిలబడ్డ ఓ వ్యక్తి గట్టిగా కేక పెడుతున్నాడు—"నెంబర్ ఏడువందల యాభై—ఫస్ట్ ప్రైజ్, పాతిక వేలు" అని.

వెంటనే లకబా మూసిన తన పిడికిలిని విప్పి అక్కడున్న వాళ్ళకి టికెట్ చూపించేడు మళ్ళీ కేక వినిపించింది—"నెంబర్ ఏడువందల యాభై—ఫస్ట్ ప్రైజ్, పాతిక వేలు."

హరబాని పక్కకు నెట్టి లకబా ముందుకి ఉరికేడు. తొట్రుకుంటూ రెండో దుకాణంవైపు వెళ్తున్నాడు. పరుగెత్తుతున్నాడు. డబ్బుపిచ్చి అతన్ని ఉక్కిరి చేసేస్తూంది. ఇన్నాళ్ళూ దాగివున్న భావాల నాగులు బయటికొచ్చాయి అవి తమ కోరల్లోంచి విషం గ్రక్కుతున్నాయి.

లాటరీ డబ్బు పట్టుకొని లకబా పారిపోతున్నాడనే సంగతి హరబాకి అర్థమైపోయింది. విచిత్రమైన ఓ అనుభూతితో అతను చలించి పోయాడు.

"లకూ ! లకూ !" అతను పిలిచాడు. ప్రజలకు యిదో వినోదంలా ఉంది. లకబా పరుగెత్తుతున్నాడు.

పాతికవేలు తప్ప అతనికింకేమీ కనిపించలేదు. అతడు వివేకం కోల్పోయాడు. ఆ ఒక్క క్షణం లోనే అతడు హరబాని పూర్తిగా మరచిపోయాడు. బహుమతిలో అతనికి మొదటే తన అదృష్టం మెరుస్తూ కనిపించింది.

"లకూ ! లకూ ! " మళ్ళీ హరబా కేక వినిపించింది.

హరబా వణికిపోతూ, తడుముకుంటూ, తొట్రుకుంటూ ముందుకి వెళ్తున్నాడు, 'నువ్వు పారిపోవద్దు, పాతికవేలూ నీకే యిచ్చేస్తాను' అని లకబాతో చెప్పాలని అతని అభిప్రాయం. గడచిన మూడుమాసాల్లో లకబా సావాసంలో లభించిన సుఖం యిప్పుడు చేతుల్లోంచి జారిపోయినట్టుగా ఉందతనికి. అతడాసుఖాన్ని వెంబడించి పరుగెత్తుతున్నాడు.

లకబా రోడ్డు దాటేసి స్టేషన్‌కి చేరుకున్నాడు, టికెట్ తీసుకొని ఎక్కడికో దూరంగా వెళ్ళిపోతాడు- అనిపించింది హరబాకి.

లకబా డబ్బు తీసుకోడానికి విలవిల్లాడిపోతున్నాడు. చుట్టుప్రక్కల ఉన్నవాళ్ళు తన ప్రైజు టిక్కెట్టు లాక్కొంటారేమో అనిపిస్తూందతనికి. అంచేత వీలైనంత వేగంగా లాటరీ ఏజెంటు దగ్గర డబ్బు తీసుకొని పారిపోవాలనుకుంటున్నాడు—ఎక్కడికో దూరంగా శాంతిగా సుఖంగా బ్రతకడానికి...!

లకబా ఏజెంటుకి టికెట్ చూపించేడు. అటిక్కెట్టే ఫస్ట్ ప్రైజ్ దని ప్రకటించారు. ఇంతలో వెనకనుంచి ఎవడో లకబా చేతిలోని ఆ టికెట్‌ని లాక్కొని పారిపోతున్నాడు.

"పిచ్చోడు ! పిచ్చోడు !" అక్కడున్న వాళ్ళు కేకలు వేసేరు. జనసమూహం లోంచి పారిపోతూ ఆ పిచ్చివాడు లకబాకి కనిపించేడు.

తనశక్తినంతటినీ కూడదీసుకొని లకబా వాడి వెంటపడ్డాడు.

ఇంతలో ఎవరో ఆ పిచ్చివాడ్ని పట్టుకొన్నారు. పిచ్చివాడు తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

ఆ దృశ్యాన్ని చూస్తూ లకబా ముందుకి పోతున్నాడు. అతని ముఖం భయంకరంగా కనిపిస్తూంది.

సరిగ్గా అప్పుడే హరబా తడుముకొంటూ రోడ్డు మీద పడిపోయాడు. మంచి వేగంతో పారిపోతూన్న మోటారు చక్రం క్రిందికి వచ్చేసాడు. గట్టిగా ఓ ఆర్తనాదం వినిపించింది ! గందరగోళం లేచింది. ఇద్దరు వ్యక్తుల చేతుల్లో పెనగులాడుతున్న పిచ్చివాడు మొదటి బహుమతి లాటరీ టిక్కెట్టుని ముక్కలు ముక్కలుగా చించి గాలిలోకి ఎగురవేస్తూ గట్టిగానవ్వసాగాడు. అంతా ఆశ్చర్యంగా చూడసాగారు.

లకబా గాలిలో ఎగిరే లాటరీ టికెట్ ముక్కలు చూసేడు. రక్తపు మడుగులో విలవిల్లాడుతూ గాయపడిన హరబాశరీరాన్ని చూసాడు. మళ్ళీ ఆముక్కల్ని చూస్తూ శక్తినంతటినీ కూడదీసుకొని గట్టిగా అరిచేడు—"ఫస్ట్ ప్రయిజు !"

ఈ మాటలూ, ఆ ముక్కలు ఒకదానితోబాటు ఒకటి గాలిలో వ్యాపిస్తున్నాయి.

హిందీ లెక్చరర్,
ప్రభుత్వ జూనియర్ కళాశాల,
నర్సీపట్నం,
విశాఖ జిల్లా-531 116.

కుమార సంభవం ప్రాచీన గ్రంథం కాదు

— డా॥ గోపాలకృష్ణ అబ్బూరి

నవంబరు నెల (1988) 'స్రవంతి'లో శ్రీ సూర్య దేవర రవికుమార్ గారు "నన్నెచోడుని కుమారసంభవము ప్రాచీన గ్రంథమే" అన్న శీర్షికతో రాసిన వ్యాసంలో ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి గారు తమ గ్రంథం ('నన్నెచోడుని కుమార సంభవము ప్రాచీన గ్రంథమా?!")లో ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతాన్ని ఖండించడానికి ప్రయత్నం చేశారు. 1988లో ప్రకటితమైన కొర్లపాటి వారి రచనను ఖండించడానికి ఆలస్యంగానైనా జరిగిన ఈ ప్రయత్నాన్ని చూసిన తర్వాత ఆనంద విచారాలు వొక్కసారే కలిగాయి. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో బలవంతాన దూరి కూర్చున్న వొక కావ్యం గురించి వెలువడిన కఠోర సత్యాన్ని ఖండించడానికి సాహసోపేతమయిన ప్రయత్నం జరిగినందుకు సంతోషమూ, ఆ ప్రయత్నాలు విఫలం కావడం వల్ల విచారమూ సదసద్వివేక చతుర మతులకు కలగడం సహజం.

సాధారణంగా యే సిద్ధాంతాన్నయినా స్థాపించేటప్పుడు ప్రధాన సాక్ష్యాధారాలతో పాటు మరికొన్ని చిన్న చిన్న ఆధారాలను కూడా సిద్ధాంతకర్త తన వాదానికి బలంగా చూపడం జరుగుతుంది. అసలు సాక్ష్యాలను వదలి చిన్నచిన్న ఆధారాలను కేవలం ఊహాబలంతో కొట్టివేసినంత మాత్రాన అసలు సిద్ధాంతానికి యేర్పడే ప్రమాదమేదీ వుండదు. శ్రీరవికుమార్ గారు ఈ విషయాన్ని విస్మరించడం విచారకరం,

అసలు 'కుమార సంభవం' ప్రథమ ముద్రణతోటే వివాదాలు ప్రారంభమయ్యాయని అందరికీ తెలిసిన విషయమే. ఈ వివాదాలకు మూలాధారం తంజావూరి ప్రతి. ఈ తంజావూరి ప్రతి గురించి శ్రీ రవికుమార్ తమ వ్యాసంలో—

1. "ఆనాడు కవిగారి వద్ద మూడు ప్రతులు కలవని, అందు నైజాము రాష్ట్రమున లభించినదను ప్రతియే ఈనాటి తంజావూరు సరస్వతీ మహలులో గల ప్రతియని నా నమ్మకము."
(స్రవంతి- నవంబరు పుట 21)
2. "రెండవ భాగమును ప్రకటించుటకు ముందు బహుశ 1911-12 సంవత్సరములలో కవిగారికి మరియొక ప్రతి లభించినట్లు వారే తెల్పిరి. అప్పుడు కవిగారు బహుశ ఆ ప్రతిని తంజావూరు గ్రంథాలయమునకు చేర్పించియుందురు," (పుట 31)
3. "ద్వితీయ భాగమును ప్రకటించుటకు ముందు మూడవ ప్రతి లభించినదని అదే యీనాటి సరస్వతీ మహలులో గల ప్రతి అని భావింపవచ్చును. (పుట 32)

అని ముమ్మారు నొక్కి వక్కాణించారు. మరి—

"...ఇది యెల్ల 1912 సంవత్సరము కంటె పూర్వము తంజావూరు సరస్వతీ మహలు గ్రంథాలయము నందు కుమార సంభవము తాళపత్ర గ్రంథము లేదనుటకు నిర్ధారక సాధనము." (కొర్లపాటి పుట 190)

అన్న కొర్లపాటి వారి అభిప్రాయాన్ని రవికుమార్ గారు ఆమోదించినట్లే గదా! "మహాగజాః పలాయంతే మశకానాం తు కాకథా?"

అయితే గమనించవలసిన విశేషం మరొకటున్నది. తంజావూరి ప్రతిలో ఆశ్వాసాంతాల చివర ప్రతి విలేఖకుడు రాసిన వాక్యాలు ఆ ప్రతి శాహజీ మహారాజు కోసం తయారైనట్లు సూచిస్తూండగా మానవల్లి వారికి లభించడం యెలా జరిగింది? దీనికి జవాబు చెప్పవలసిన బాధ్యత రవికుమార్ గారి మీద ఉన్నది.

> "శ్రీ తిరుపతి దేవస్థానము వారు, వారి వద్ద నున్న యమూల్య తాళపత్ర సంచయమును ఆయిదు వేల రూపాయలకు కొనిరి." (మానవల్లి కవి రచనలు. పుట 48)

అని కీ.శే. నిడుదవోలు వెంకటరావు గారిచ్చిన సమాచారం. మిగిలిన రెండు కుమార సంభవపు ప్రతులు అందులో చేరకపోవడం యెందువల్ల?

> "...1917 ప్రాంతములో మొట్టమొదట ఆ తాళపత్ర ప్రతికి కొత్తపల్లి సూర్యారావు గారి చేత పిఠాపురం రాజావారు వ్రాతప్రతిని వ్రాయించి తెప్పించికట్లు నిడుదవోలు వేంకటరావు గారు వ్రాసిరి. అప్పటికే ఆ ప్రతి కొన్ని చోట్ల శిథిలమైనది." (పుట 23)

అని రవికుమార్ గారి వివరణ. అప్పటికా ప్రతి కొన్ని చోట్ల శిథిలమైనది అని చెప్పడానికి ఆధారాలు నిడుదవోలు వారి మాటల్లో లేదు. ఆశ్చర్యం. ఇది రవికుమార్ గారి దివ్యదృష్టి!

> "నూట యిరువది యేడు తాటియాకులున్నవి. అక్కడక్కడ కొంచెము శిథిలమయియున్నను మొత్తము మీద మంచి స్థితిలోనే యున్నది." (కొర్లపాటి. పుట. 12)

అని శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు 1937 లో యిచ్చిన సమాచారం! తాత ప్రతిని సూక్ష్మంగా పరిశీలించిన ఇటీవలి యేకైక పరిశోధకులు ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి గారి మాటలివీ—

> "కుమారసంభవము తాళపత్రగ్రంథము అక్కడక్కడ శిథిలమైనను, క్రిమికీటక దష్టమైనను, పరిశీలక మృష్టమైనను ఇప్పటికిని అంత ప్రాచీనముగ లేదు. తాటాకు పెళుసెక్కలేదు. పట్టుకొన్న విరుగుటలేదు. ముట్టుకొన్న ముక్కలగుట లేదు, వల్లభామాత్యుని క్రీడాభిరామమువలె. పసుపురంగు కగ్గిపోలేదు" (కొర్లపాటి. పుట 18)

అదీగాక తాటాకు ప్రాచీనతను శైథిల్యాన్నిబట్టి నిర్ణయించడం పొరపాటు. వాతావరణ పరిస్థితులు తాటాకులమీద విపరీతమయిన ప్రభావాన్ని చూపుతాయి. అంతేకాదు కావాలనుకుంటే సరికొత్త తాటాకును పరమప్రాచీనంగా కనబడేటట్లు చెయ్యవచ్చు. ఇందుకు వొకనెలరోజుల వ్యవధిచాలు. ఆ వివరాలన్నీ ఇక్కడ వివరించడం మరింత ప్రమాదకరమని వదిలిపెడుతున్నాను. ఎవరైనా నాకు సరికొత్త తాటాకులను పంపితే వాటిని ప్రాచీనమైనవిగా మార్చి పంపగలనని మనవి.

ఇంక ప్రాచీన తాళపత్రగ్రంథాలతో పరిచయం వున్నవారికి లేఖనపద్ధతులూ, లేఖకదోషాలూ తెలిసేవుంటాయి. కొత్తగ్రంథాన్ని ప్రాచీన రచనగా మార్చడం పెద్దకష్టమేమీకాదు.

ఇంక కవిగారి కరకౌశలం గురించి కొర్లపాటివారు చేసినవ్యాఖ్యను కువ్యాఖ్యగా చిత్రించిన రవికుమార్ గారు—

> "కుమార సంభవముననేకాక కవిగారు ప్రకటించిన అన్యగ్రంథములలో కవిగారి కరకౌశలము కలదని శ్రీరామమూర్తిగారికి 'అవగాహన' అయిన, దానిని నిరూపించవలసినదిగా వారిని వేడుచున్నాను" (పుట 28)

అన్నారు. మరీ అంతగా వేడుకొని బాధపడిపోవలసిన అవసరం లేదనుకుంటాను. చూడండి—

"ఎఱ్ఱన నృసింహ పురాణములోని కవిగారి పద్య గద్యములు ఎఱ్ఱన పద్యగద్యములవలెనే కలవు. నారన సూరన ఉదయనోదయములోని కవిగారి పద్యగద్యములు నారనసూరన పద్యగద్యములవలెనే కలవు. ఇది మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారి మహాప్రతిభకు మణిదర్పణము" అని డా. శ్రీరామమూర్తిగారి వ్రాత" (పుట. 34)

అంటూ రవికుమార్‌గారే గుర్తించారుగదా. ఇంకా వెదుకొనడం దేనికి? అదీగాక కొర్లపాటి వారు పై వాక్యాలకు బలంగా తమ గ్రంథంలో ఆయా పద్య గద్యాలను అనుబంధంగా ఇచ్చేవున్నారు. గమనించలేకపోవడం శ్రీసూర్యదేవర రవికుమార్‌గారి 'సమ్యక్పరిశీలనాదృష్టి'కి మణిదర్పణము! చంకను బిడ్డనెత్తుకుని వూరంతా వెదికిన చందం!

ఇంక కుమారసంభవంలోని బాకు, తరవారి, కైపు మొదలయిన అన్యదేశ్యాలను గురించి రాస్తూ—

"విమర్శకులలో ఏకాభిప్రాయములేని ఇటువంటి పదప్రయోగముల నాధారము చేసికొని కావ్యముల కాల నిర్ణయములు చేయుట ప్రామాదికము" (పుట 33)

అంటారు రవికుమార్ గారు. అంతేకాదు "కైపు' శబ్దము గూర్చి దొణప్పగారే "అతిప్రాచీనమని శుద్ధ దేశ్యమని" చెప్పిరని డా. శ్రీరామమూర్తిగారే వ్రాసియున్నారు" అనికూడా అనడం కేవలం పాఠకులను తప్పుదారి పట్టించడానికే. ఆచార్య దొణప్పగారి వాదాన్ని పదిహేను ఉదాహరణలతో విపులమైన చర్చతో పరాస్తంచేసి—

"ఇంత ఝటితిస్ఫూర్తిని కుమారసంభవములోని కైపుశబ్దమునకు మత్తు, మదము, అథవా, ఉద్రేకము అనుఅర్థములు భాసించుచున్నను, భాషాశాస్త్రజ్ఞులు ద్రావిడప్రాణాయామము చేయుటకు హేతువు, కుమార సంభవము పండ్రెండవ శతాబ్ది గ్రంథమను ప్రగాఢ విశ్వాసము కావచ్చును" (కొర్లపాటి. పుట 31.)

అంటూ ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తిగారు ఇచ్చిన తీర్పును పట్టించుకోకపోవడం వెనుకనున్న ఉద్దేశమేమిటో! తనవాదాన్ని నిలుపుకోవడానికి సూర్యదేవర రవికుమార్‌గారు లేవనెత్తిన ఇలాంటి దుర్బలమైన అంశాలు వ్యాసంనిండా విస్తరించుకొని వున్నాయి. సమలిన వాలుకాకణరజంబులనెన్నను.... విధాతృనకైనను నేరఁబోలునే?

సత్యశోధనకై సాగే చర్చలన్నిటిలో మన ఇష్టాయిష్టాలనూ, మమకారాలనూ వదిలిపెట్టవలసి వుంటుంది. లేకపోతే సాధించేదేమీ వుండదు. రవికుమార్‌గారు తమ వ్యాసంద్వారా వెలుగులోకి తెచ్చిన కొత్తవిశేషాలేం లేవు. పైగావారు లేవనెత్తిన అనేక విషయాలకు సమాధానాలు ఆచార్య కొర్లపాటి వారి గ్రంథంలోనే లభిస్తాయి. విమర్శించేముందు గ్రంథాన్ని సావకాశంగా అర్థం చేసుకుంటూ చదవడం ముఖ్యం. ఆమాత్రం శ్రమకి తట్టుకోలేకపోతే మౌనంమేలు. కుమారసంభవం మానవల్లివారి కూటసృష్టి అన్న విషయాన్ని ఆమోదించి తెలుగు సాహిత్య చరిత్రనుంచి ఆ గ్రంథాన్ని తొలగించడం అవశ్యకర్తవ్యం.

8/1 పిఠాపురం బీచ్ క్వార్టర్స్
ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ కాంపస్
విశాఖపట్నం. 530003

ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర- కొన్ని ధర్మసందేహాలు

— సూర్యదేవర రవికుమార్

1987 జనవరి నెల 'స్రవంతి'లో ప్రచురించబడిన శ్రీ బేతవోలు రామబ్రహ్మం గారి "ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర-కొన్ని ధర్మసందేహాలు' వ్యాసం చదివి యీ నాలుగు మాటలు వ్రాయనుత్సాహపడు చున్నాను.

ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యములో ఉద్భటుని చరిత్రను వ్రాసిన కవులిద్దరు. పాల్కురికి సోమనాథుడు 88 ద్విపదలలో ఈ కథను క్లుప్తంగా చెప్పగా తెనాలి రామలింగకవి మూడాశ్వాసాల కావ్యంగా ఈ కథను పెంచి వ్రాశాడు. ఈ ఇద్దరి కథలకు గల భేదము లివి.

బసవ పురాణము	ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర
1. పురము పేరు బల్లకి	వల్లకి నగరము
2. పేరు- ఉదుభటుడు	ఉద్భటుడు
3. ఉద్భటుని భార్యపేరు జొమ్మవ్వ. హీనకులజ	పేరు సౌభాగ్యసుందరి, ధరణి సురుని కుమార్తె.
4. భూతములసంఖ్య ఏడువందలు	సంఖ్య చెప్పబడలేదు
5. భూతముల పూర్వ కథలేదు	పూర్వకథ చెప్పబడినది
6. భూతములు మఱ్ఱిమీద నివసించిన కాలము 12 వేల సం॥లు	నూరుదివ్యసమములు. 86,500 సం॥లు
7. కైలాసమును చేరక మిగిలిన భూతము నకు పేరులేదు	పేరు చిత్రరథుడు. గంధర్వనాథుడు
8. రాజు పేరు భోజుడు	ముంజభోజుడు
9. భూతము ఏడ్చినపుడు పురజనులు, రాజు వచ్చిరి.	వచ్చినవాడు ముంజభోజుడొకడే.
10. రాజు చితియందు అగ్నిని నెలకొల్పును.	భూతమును బ్రోవుమని రాజు తన ప్రాణత్యాగము చేయబోగా శివుడు ప్రత్యక్షమగును.
11. భూతముతోపాటు మఱ్ఱిచెట్టు, భోజ రాజు, అతని బంధుమిత్రులు, పుర జనులు కైలాసమునకు వెళ్ళుదురు.	భూతమునకు మాత్రమే కైలాస ప్రాప్తి.

సోమనాథ, రామలింగ కవులు ఉద్భటుడు మరణానంతరమే పరమ శివునితో ఐక్యము చెందినట్లు తెల్పగా, శివతత్త్వసారమున పండితారాధ్యులు ఉద్భటుడు బొందితో కైలాసము చేరినట్లు ఈ విధముగా వ్రాసినాడు.

హరలీలాస్తవ రచనా
స్థిరనిరుపమ భక్తిఁ దనదు దేహము తోడన్
సురుచిర విమానమున నీ
పురమున కుద్భటుడు ప్రీతి బోవడె రుద్రా.

410 ప.

పండితారాధ్యునితో పాటు కుమారసంభవ రచయితయగు నన్నెచోడుడు కూడ ఉద్భటుని హరలీలాస్తవ రచయితగా పేర్కొనినాడు.

క్రమమున నుద్భటుడు కపి
త్వము మెఱయఁ గుమార సంభవము సాలంకా
రము గూఢవస్తుమయ కా
వ్యముగా హరలీలఁ జెప్పి హరు మెప్పించెన్.

హరలీలను పండితారాధ్యులవారు చదివినట్లు పండితారాధ్య చరిత్రలో వ్రాయబడి యున్నది కావ్యాలంకార సంగ్రహము అను ఒక అలంకార శాస్త్రమును బరోడాలోని ప్రాచ్య పరిశోధనాలయము వారు ఉద్భటుని కృతిగా ప్రచురించినట్లు తెలుస్తున్నది. నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు హరలీలలో కుమారసంభవము అలంకారయుతముగా గూఢవస్తువుగా చెప్పబడినట్లు భావించారు. విచిత్రమేమిటంటే సోమనాథ, రామలింగ కవు లిద్దరు ఉద్భటుని చరిత్రలో హరలీలను గురించి కాని, ఉద్భటుని రచనలను గురించి కాని ప్రస్తావించలేదు. ఇక కర్ణాటక కవులు ఉద్భటుని చరిత్రను వేరొక విధంగా చెప్పినట్లు వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు వ్రాశారు. శివభక్తుడైన ఉద్భటుని చరిత్రను శివకవులే భిన్న రీతులలో ప్రచారము చేయుట వలన ఉద్భటనామధేయులు ఒకరా, పలువురా అను సందేహమున కవకాశము కలుగుచున్నది. 'ఆంధ్ర వీరశైవ వాఙ్మయ మందెచ్చటను వేఱొక యుద్భటుడు లేడు. బసవ పురాణ రచనా కాలము నాటికి సోమనాథున కాతని గూర్చి వివరములు తెలియలేదని యనుకొనుట సముచితము' అని నిడుదవోలు వేంకటరావు గారు శివతత్త్వసార పీఠికలో (పుట 58) వ్రాశారు. సోమనాథుడు భక్తుల మూలమున విన్న కథనే గ్రంథస్థము చేశాడని, రామలింగకవి దేచమంత్రి గురువగు చంద్రశేఖరుని వలన ఉద్భటునిచరిత్రను తెలుసుకొని వ్రాశాడని కనుక 'రామలింగ కవిదే ప్రామాణికమని చెప్పవచ్చును' అని వారే ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర పీఠిక (పుట 45)లో వ్రాశారు. కాని యీ క్రింది విషయము లను పరిశీలించితే సోమనాథ రామలింగ కవుల కథలలో చారిత్రకాంశముల కన్న పుక్కిటి పురాణాలే ఎక్కువగా చోటు చేసికొన్నట్లు స్పష్టం కాగలదు.

ఉద్భటుడు క్రీ.శ. 779-818 మధ్యకాలమున కాశ్మీర దేశమును పరిపాలించిన జయాపీడుని ఆస్థానమున కలడని సాహిత్య చరిత్రకారులందరు వ్రాసిరి ఇతనికి దినమునకు లక్ష దీనారాల (ఇక్కడ దీనార మనగా రాగి నాణెము) వేతనమట. లభ్యమైన చారిత్రకాధారాలను బట్టి ఆ కాలమున భోజుడను రాజు లేడు. ఉద్భటుని తరువాత కొద్ది కాలముననే ఘూర్జర ప్రతీహార వంశీయుడైన భోజు డొకడున్నాడు. గుజరాత్‌ను పాలించిన చళుక్య వంశీయుడైన మూలరాజు (క్రీ.శ. 941-996) మామ కూడా భోజుడే. ఈ భోజుడు చాహమాన వంశీయుడు. ఇక ధారానగరాధిపతులై పరమార వంశీయులైన ముంజుడు- ఆతని సోదరుని కుమారుడైన (ముంజ) భోజుడు ఉద్భటునికి సుమారు రెండు వందల సంవత్సరముల తరువాతి వారు.

సోమనాథ, రామలింగ కవులు పేర్కొనిన వల్లకీపురము ఎక్కడిదో చరిత్రకారులుగుర్తించలేదు. ఉద్భటుడు తన అలంకార శాస్త్రములో వల్లకీపురమును గురించి తెలుపలేదని ఉద్భటుని కాలమునకు కొంచెము ముందుగానే 'వలభీ పురము' అను నగరము నాశనమై

పోయినదని గ్రామనామాల పరిశోధనలో నిష్ణాతులైన బరోడా విశ్వవిద్యాలయ చరిత్ర శాఖాచార్యులు డా॥ ఆర్.యస్. మెహతా గారు వ్యక్తిగత లేఖలో తెలియజేశారు.

పైన తెలిపిన దానిని బట్టి భోజ లేక ముంజ భోజ రాజునకు ఉద్భటుని వాస్తవ చరిత్రతో సంబంధము లేదని, వారి సంబంధము కవుల కల్పన అని, అలాగే వల్లకీపురము కూడ సోమనాథుడు కల్పించినదేనని సుస్పష్టము. కనుక చారిత్రక వ్యక్తియైన ఉద్భటుని వాస్తవ చరిత్రకు మతపరమైన అభిమానము రంగులు పులమగా జనశ్రుతిని ఆధారముగా చేసుకొని స్వీయ కల్పనలతో సోమనాథ, రామలింగ కవులు ఉద్భటుని 'చరిత్ర'ను మనకు అందించారు.

ఉద్భటుని 'చరిత్ర'తో పాటు రామలింగకవి రచించిన ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర కావ్యము కూడ 'ధర్మ సందేహాల'కు ఆలవాలంగా ఉండటం విచారకరం. ఉద్భటారాధ్య చరిత్రను తొలుత ప్రచురించిన వేటూరి వారు తమ పీఠికలో ఉద్భటారాధ్య చరిత్రలో గల ముదిగొండ వారి వంశవర్ణనము బసవ పురాణమున కానరాదని' మాత్రము చెప్పి ఊరుకొన్నారు. బహుశ వీరికి కూడా అనాడే ఇటువంటి (ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర లోని కొన్ని భాగాలు- ముఖ్యంగా వంశ వర్ణన-ప్రక్షిప్తాలేమో అనే) ధర్మసందేహాలు కలిగి ఉండాలి. లేక పోతే అంటీ ముట్టనట్లు ఇలా రెండు ముక్కలు రాసి ఊరుకొనే మనిషి కాదు గదా వీరు"అని రామబ్రహ్మం గారు వ్రాశారు. అయితే వేటూరి వారు ఆ మాటే చెప్పి ఊరుకోలేదు. అధోజ్ఞాపికలో ఇంకా ఇలా వ్రాశారు "చంద్రశేఖరగురుని వరకు నా వంశక్రమమున్నది. ఈ చంద్రశేఖరుడే దేచయమంత్రి గురుడగునని నేనను కొనుచున్నాను" అని నిడుదవోలు వేంకటరావు గారు అసలు దేచమంత్రి గురువు చంద్రశేఖరుని కీర్తించుటకే రామలింగకవి ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర వ్రాశాడని 'శైవ సంప్రదాయమున హరునకు గురునకు అభేదము కాన" రామలింగ కవి చంద్రశేఖర శబ్దాన్ని కావ్యంలో ఎక్కువగా వాడాడని, కాశీక్షేత్ర వర్ణన, మదాలసుని కథ తనకూ కృతిభర్తకూ కూడా గోత్రకర్త అయిన కౌండిన్యుని ప్రమథేశ్వరుడు సందర్శించినట్లు వ్రాయుట మొదలైన విషయాలు రామలింగకవి కోరి కావ్యంలో చొప్పించాడని వ్రాశారు. ఇది వాస్తవమే. ముందే చెప్పినట్లు ఉద్భటుని 'వాస్తవ చరిత్ర' పైరామలింగాదులకు మక్కువలేదు. అది ఏనాడో మరుగున పడిపోయినది. పుక్కిటి పురాణాలకు, తమ అభిప్రాయాలకు అనుగుణంగా 'రఘువచోవిలాసా'లతో కావ్యము చెప్పటమే కావలసినది. కనుక ఉద్భటారాధ్యచరిత్రలో గల చంద్రశేఖరగురుని వంశానుకీర్తనం రామలింగ కవిదే అని దృఢముగ విశ్వసించవచ్చును. చంద్రశేఖరగురుని ఇద్దరు కుమారులను కూడ ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర పేర్కొంటున్నది. అయితే, ఈ వంశానుకీర్తనకు ముందుగల పద్యములలో కొన్ని నీరసములుగా ఉన్నాయని అవి ప్రక్షిప్తములు కావచ్చునేమో అని రామబ్రహ్మంగారు ఊహించుటలో అర్థమున్నది. ఉద్భటారాధ్య చరిత్రమీద మక్కువ గలిగి శిథిల స్థితిలోగల దాని తాళపత్రగ్రంథాలను సంపాదించి ఎత్తివ్రాసిన ముదిగొండ బసవయ్యశాస్త్రిగారో, 'లేఖక ప్రమాదముల సవరించి లుప్తభాగములం గాలవరకుం బూరించి'న మల్లంపల్లి మల్లికార్జున శాస్త్రిగారో ఈ నీరస రచనకు కారకులు కావచ్చును.

ఉద్భటారాధ్య చరిత్రకర్త ప్రయోగించిన 'లాగించు' అన్న క్రియాపదాన్ని గురించి రామబ్రహ్మంగారు సందేహం వ్యక్తంచేశారు. 'తీసికొను'

అనే అర్థం దీనికి ఆధునికమైనదికాదు. ఈ అర్థంలో చేమకూర వేంకటకవి ప్రయోగాన్ని శబ్ద రత్నాకరం చూపిస్తున్నది. ప్రకరణోచితంగా ఉద్భటారాధ్య చరిత్రలో గల ప్రయోగానికి అపహరించు అని అర్థం చెప్పుకొనవచ్చు. కనుక ఈ విషయమై ధర్మ సందేహం అనవసరము:

ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర ముద్రిత ప్రతికి మూలాధారాలైన తాళపత్రప్రతులు ఇప్పుడెవరిదగ్గర ఉన్నవో తెలియవు. 1920 నాటికే లభించిన రెండు తాళపత్రప్రతులు శిథిలావస్థలో ఉన్నట్లు సంపాదకులు తెలియజేశారు. కనుక ఈనాడవి లభ్యంకాగలవనే ఆశలేదు. క్రొత్తగా ఎక్కడైనా మరొక తాళపత్ర ప్రతి సంపాదింపబడితే తప్ప రామబ్రహ్మంగారు ప్రక్షిప్తము కావచ్చునని అనుమానించిన ప్రథమాశ్వాసాంతమునగల మూదిగొండ పట్టణప్రసక్తికి సంబంధించిన పద్యాలు, ఉద్భటుని భార్యాసుతుల విషయమై గల పద్యాలు, రామలింగకవివా కావా అన్న సందేహము తీరదు.

వెటిరినరి అసిస్టెంటు సర్జను
పశువైద్యశాల, భట్టిప్రోలు
522256.

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ- ఆంధ్ర, హైదరాబాదు

స్వర్ణోత్సవ హిందీ పరిచయ పరీక్షా కార్యక్రమం

ఏప్రిల్ 1987

పరీక్ష తేదీ : 19-4-1987

శుల్కముతో పాటు పరీక్షార్థుల వివరం
పంపవలసిన తేది : 6-4-1987

ప్రచారకులు అధిక సంఖ్యలో విద్యార్థులను తయారుచేసి సహకరించ ప్రార్థన.

రామస్వామి
కార్యదర్శి

ప్రియదర్శన

(శ్రీహర్ష రచితము)

అనువాదము : కాకరపర్తి ముఖలింగ శర్మ

-: చతుర్థాంకము :-

(అంతట మనోరమ ప్రవేశించును.)

మనో : అబ్బా! దేవి కెంత రోషము! ఇంత కాలము నిర్బంధించినను ప్రియసఖి ఆరణ్యకపై అనుగ్రహ మిసుమంతయు చూపలేదు. (కన్నీటితో) ఆ తపస్విని తన నిర్బంధము కంటె భర్తను చూడ లేదను నిరాశచే తపించిపోవుచున్నది. ఈ నిరాశచే ఆత్మహత్య చేసికొనఁ బోవుచుండ నెట్లో నివారించితిని. ఈ వృత్తాంతము ప్రభువున కెరింగింపుమని వసంతకునితో చెప్పి వచ్చుచున్నాను.

(పిమ్మట కాంచనమాల ప్రవేశించును!)

కాంచ॥ : ఎంత వెదకినను భగవతి సాంకృత్యాయని నాకు కన్పింపలేదు. కావున నీ మనోరమను కూడ అడిగెదను. (దగ్గరకు వచ్చి) మనోరమా! భగవతి సాంకృత్యాయని ఎచ్చట నున్నదో ఎరుంగుదువా?

మనో॥ : (చూచి) చెలీ! కాంచనమాలా! ఆమె కనిపించినందువలన నేమి ప్రయోజనము?

కాంచ॥ మనోరమా! ఇప్పుడు దేవికి అంగారవతి యొక్క లేఖ పంపెను. దానిని చదువుకొని దేవి కనుల నీరు నింపుచు మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నది. కావున నామెను వినోదింపఁ జేయు నిమిత్తం భగవతిని వెదుకుచున్నాను.

మనో॥ చెలీ! ఇంతకూ— ఆ లేఖలో ఏమని వ్రాయబడి యుండెను?

కాంచ॥ "నా చెల్లెలే నీ తల్లి. కావున నా భర్తయగు దృఢవర్మ నీకు తండ్రి యగును. ఆ కళింగ హతకు డతనిని బంధించి సంవత్సరము దాటినది. కావున నీ వృత్తాన్తమును దగ్గరనే యున్న సమర్థుడగు భర్తకు చెప్పక ఉదాసీనతతో ఉండరాదని ప్రత్యేకించి నీకు చెప్పనక్కర లేదని" యా లేఖలో కలదు.

మనో॥ చెలీ! కాంచన మాలా! ఈ వృత్తాన్తము రాకుమారికి ఎవ్వరు నెరిగింపరాదని రాజుగా రాజ్ఞాపించిరి కదా! ఇప్పుడెవరా యుత్తరము నామెకు వినిపించిరి?

కాంచ॥ : చదివియూరకున్న నా చేతినుంచి యుత్తరము తీసికొని స్వయముగ దేవి చదువుకొన్నది.

మనో॥ : అయినచో నీవు వెళ్ళుము. ఇదిగో! దేవి ఆమెతోనే దంత వలభియందు కూర్చున్నది.

కాంచ॥ : అట్లయిన భట్టిని దగ్గరకే యేగుదము. (నిష్క్రమించును.)

(ప్రవేశకము)

(అంతట సోద్వేగముగ వాసవదత్తయు,సాంకృత్యా యనియు, విభవము ననుసరించి పరివారము ప్రవేశిం తురు)

సాంకృ॥ : రాజపుత్రి! చాలునుద్వేగము! నీ పిన తల్లి మగడిట్టి యవస్థ నందియుండగా తెలిసియు వత్సరాజు నిశ్చింతగ నుండువాడు కాదు.

వాస॥ : (కన్నీటిలో) భగవతి! నీవు ముక్కుకు సూటిగ మాటాడుదువు, నేను రాజు నకు చేయవలసిన పని చేయనప్పుడు అతనికి నా వాతితో పనియేమి? పిన తల్లి ఆ విధముగ వ్రాయుట యుక్తమే. ఆమె ఇప్పటికిని నన్ను మునుపటి వాసవదత్తయే యనుకొను చున్నది. నీకి ఆరణ్యికా వృత్తాన్తము ప్రత్యక్షమే కద! తెలిసియు, నీవేల ఇట్లు పలుకు చున్నావు.

సాంకృ॥ : కనులార చూచితిని. కనుకనే ఇట్లు చెప్పుచున్నాను. కౌముదీ మహోత్సవ ములో నిన్ను నవ్వించుటకే రాజు అట్టి యాట యాడెను.

వాస॥ : భగవతి! ఈ విషయములో సత్య ముగ హసింపఁబడితిని. భగవతి యగు నీ ముందు సిగ్గుచే నెట్లో నిలుచున్నాను. ఇంత ఆ కథతో నేమి ప్రయోజనము? ఈ పక్షపాతము చేతనే ఇట్టి యవస్థ పొందితిని. (ఏడ్చును)

సాంకృ॥ : రాజకుమారీ! దుఃఖింపకుము. వత్స రాజు ఇట్టి వాడు కాదు. (చూచి) ఇదుగో! వత్సరాజు నీ కోపమును తీర్చుటకే వచ్చుచున్నట్లున్నది.

వాస॥ . ఇవి పూజ్యురాలి మనోరథములు. (రాజును, విదూషకుడును ప్రవేశిం తురు-)

రాజు : ప్రియురాలిని విడిపించుట కుపాయ మేది?

విదూ॥ ఓ మిత్రమా! విషాదము విడువుము. ఇదిగో నీకుపాయము చెప్పుచున్నాను.

రాజు॥ (హర్షముతో) వయస్య! వేగముగఁ దెల్పుము.

విదూ॥ మిత్రమా! నీ వెన్నో యుద్ధములందు భుజబలము చూపితివి. గజతురగ పదాతి సేనలచే శత్రుబలమును చెదరఁ గొట్టితివి కనుక- ఆ సర్వ సేనా సందోహముతో అంతఃపురము ప్రవేశించి ఆరణ్యికను విడిపింపుము.

రాజు॥ : వయస్య! అశక్యమునుపదేశించితివి గదోయి!

విదూ॥ : ఇట అశక్యమేమున్నది? అచ్చట మరుగుజ్జులు, వామనులు, ముగ్ధులు, ముసలివారు, కంచుకులు తప్ప ఇతరు లెవ్వరు లేరు కద !

రాజు॥ : (అవజ్ఞతతో) మూర్ఖ! ఏమి అసంబద్ధము ప్రేలుచుంటివి? దేవి యను గ్రహము తప్ప వేరొక విధమున ఆమెను విడిపించు నుపాయములేదు. అందుచే దేవిని ప్రసన్నము చేసికొను విధము దెలుపుము.

విదూ॥ : ఓయీ మా సోపవాసము చేయుము. అప్పుడు చండిక ప్రసన్నురాలు కావచ్చును.

రాజు॥ : వేళాకోళము చాలించి దేవినెట్లు ప్రసన్నము చేసికొనవలెనో తెలుపుము.

ఉ॥ సుందరిఁ బోయి నవ్వుచును ముద్దియ ధృష్టత గౌగిలింతునో
సుందర చాటు వాక్యములఁ జొక్కగ జేయుదునో- విధేయతన్
వందన మను జేయుదునా? భామ పదంబుల మీద వ్రాలగా
నౌదునా కాంతి? దేవి యెటులూరడిలున్ దెలియంగ రాదుగా,

కావున రమ్ము! దేవి సమీపమున కేగెదము.

విదూ॥ : నీవుపొమ్ము. నేనెట్లో బంధనము నుండి తప్పించుకొని ఇప్పుడిట వచ్చితిని, కావున పోవుచున్నాను.

రాజు॥ : (నవ్వి) (అతని మెడ పట్టుకొని బలవంతముగ మరలించును.) మూర్ఖ! రమ్ము. (తిరిగి-చూచి) ఇదుగో దేవి దంత వలభియందు కూర్చున్నది. చేరెదను. (సిగ్గుతో చేరును)

(వాసవదత్త ఖేదముతో ఆసనము నుండి లేచును.)

రాజు॥ ఉ॥ ఆసనమేల వీడితివి? యంగన దాలును సంభ్రమంబు, నీ
కోసలి! నీవు లేచుటిది యుక్తము కాదు త్వదీయ దృష్టులన్
నే సుఖినై వశంబగుదు- నింతటి యాదర మిప్పుడేలనో
చేసెద వింతి! మున్నిటులఁ జేయవు క్రొత్తదనం బిదేందుకో?

వాస॥ : (ముఖము పరిశీలించి) ఇప్పుడు నీవు విలక్షణుడ వగు చున్నావు.

రాజు॥ : ప్రియా! నిజముగా నేను విలక్షణుడను. ఏలనన నీవు చూచు చుండఁ దప్పు చేసితిని. నిన్ను ప్రసన్నను చేసికొనుటకు పూనుకొంటిని.

సాంకృ॥ : (ఆసనము చూపి) మహారాజ! ఆసనము స్వీకరింపుము.

రాజు॥ : (ఆసనము చూపి) ఇక్కడ దేవి కూర్చొను గాక.

(వాసవదత్త భూమిపై కూర్చొనెను)

రాజు॥ : అఁ! దేవి భూమిపై కూర్చొన్నదే, నేనును ఇక్కడనే కూర్చొందును. (భూమిపై కూర్చొనును) ప్రియా! అనుగ్రహింపుము. నేను నమస్కరించు చున్నను గంభీరమగు కోపమును ఏల వీడకున్నావు?

శ॥ సీ॥ కనుబొమ ముడిలేదు, కంట నీరును లేదు
ముగ్ధేక్షణంబుల ముదిత చూచు
వధరంబు మిక్కిలి యదరదు విడువక
నిట్టూర్పులందిసి నెలత ! యుందు,
వేమియు మాటాడ, వెప్పుడు ధ్యాన న
మ్రాననంబున నుందు వబల ! నీదు
స్తిమితమౌ కోపంబు దెబ్బతీయును నన్ను
గాఢప్రకారంబు కరణి నేడు.

ప్రియా ! అనుగ్రహింపుము. (పాదములపై పడును.)

వాస॥ :- మిక్కిలి సుఖించుచున్నావు కద యిప్పుడు ! దుఃఖించుచున్నేల విచారింపఁజేయుదువు? లెమ్ము. లెమ్ము ఇట కోపించిన వారెవ్వరు ?

సాంకృ ॥ :- లెమ్ము, మహారాజా ! లెమ్ము. ఈమె యుద్వేగమునకు వేరొండు కారణ మున్నది.

రాజు :- (సంభ్రమముగ) భగవతీ ! ఏమది!

సాంకృ ॥ :- (చెవిలో చెప్పును)

రాజు :- (నవ్వి) ఇది ఇట్లైయైనచో ఇకనీ యుద్వేగము చాలును. నాకిది తెలియును. ఈ ప్రయోజనమందు నేను కృతకృత్యుడనయితిని. దేవికి సంతోష వృద్ధి పొందింపవలయునని ఇంతవరకు చెప్పలేదు. దృఢవర్మ వృత్తాన్తము వినియు ఇంత విసన్నముగ నుందునా? ఆ వార్త వచ్చి కొద్ది రోజులయినది. ఇప్పుడక్కడ జరుగుచున్నదిది.

సేనలు ముందుగా విజయసేనుని నేతృతనేగి
దుర్గమున్
బూనిక ముట్టడింప దనె పోయె ప్రభావము
శత్రురాజుకున్,
దాను కళింగ నీచుదట ధైర్యము వీడెను
చొచ్చె దుర్గమున్;
వానికి కోటగోడలె ఘనంబగు రక్షణయయ్యె
నత్తఱిన్.

అట్టియవస్థగల యాతడు

ఆహవంబున యందు నసమర్థుడయ్యెను
వీరభటోద్వృత్తి వెనుకబడియె
హయహస్తినర సేన హతమయ్యె పూర్తిగా,
శిథిలత పొద సూపె సేనయందు
నేడైన రేపైన నిక్కము నాసేన
కోటగోడలనెల్ల కూలద్రోసి
వెంటనే యెల్లెడ వెదకి శత్రునిపట్టి
సమయించె నను మాట సరగ వినెదు.

సాంకృ॥ :- రాజపుత్రీ ! వత్సరాజు ప్రతీకారము చేయకుండనుండునాయని నీకు తొలుతనే చెప్పితిని.

వాస ॥ :- ఇది యిట్లయిన నాకు మిక్కిలి ప్రియము.

(ప్రతీహారి ప్రవేశించి)

ప్రతీ॥ :- ప్రభువుకు జయము ! విజయసేనుడు దృఢవర్మ కంచుకితో కలిసి సంతోష సముత్ఫుల్ల లోచనుడయి ప్రియమును తెలుపు కోరికతో ద్వారమందున్నాడు.

వాస॥ :- (సస్మితముగ) భగవతి ! ఆర్యపుత్రునిచే సంతోషి పెట్టబడితినని తలచుచున్నాను.

సాంకృ ॥ :- వత్సరాజ పక్షపాతిని గదానేను. నేనే మియు పలుకను. (పిమ్మట విజయసేనుడు కంచుకి ప్రవేశింతురు)

విజయసేనుడు :- ఇప్పుడు స్వామి పాదములు చూడఁ బోవుచుండుటచే ఏదో సుఖాతిశయము ననుభవింపుచున్నాను.

కంచు :- అది నిజమే. చూడు.

గీ॥ స్వామి ఎట్లున్న భృత్యుడు వానిఁ గాంచి
సౌఖ్య నిర్భరుడగుచుండు సత్యముగను
శత్రులంగెల్చి ప్రభునియాజ్ఞను పొనర్చు
భృత్యుడానంద మందగా వింత ఏమి ?

(ఇరువురను సమీపించి)

ఇరువురు :- దేవా ! జయమగుగాక !

రాజు :- (ఇరువురను కౌగిలించుకొనును)

కంచు :— దేవీ ! అదృష్టవశమున వర్ధిల్లు చున్నావు.

ఆ॥ ఆ కళింగ హతకుడంతంబు చెందెను
మన ప్రభుండు రాజ్యమును గ్రహించె
విజయసేనుడిట్లు పెద ప్రభు నానతి
తానొనర్చి యిటకు దరలివచ్చె.

వాస॥ :— భగవతి! ఈ కంచుకిని నీ వెరుగుదువా?

సాంకృ :- ఎరుగకపోవుటేమి? ఈతని చేతనే నీ పినతల్లి నీకు పుత్రికా యుగమును పంపినది. అతడేకదా ఇతడు!

రాజు :— భళీ! విజయసేనా ! గొప్పపనియొన రించితివి. (విజయసేనుడు పాద ములపై పడును)

రాజు :- దేవీ ! అదృష్టవంతురాలవు. అక్క దృఢవర్మ రాజ్యము నందినాడు.

వాస :- (సంతోషముగ) అనుగ్రహింపబడితిని. ఆర్యపుత్రునకు జయమగుగాక.

విదూ॥ :- ఇట్టి అభ్యుదయ సమయమున రాజ కులములో ఇవి చేయవలయును. (రాజును చూపించి పీఠవాయించుట నటించుచు) గురుపూజ, (తన యజ్ఞోపవీతమును చూపుచు) బ్రాహ్మణ సత్కారము. (ఆరణ్యకను సూచించి) సర్వబంధన మోక్షమున్ను.

రాజు :- (వాసవదత్త వినకుండ, చిటిక వేయుచు) సాధు! మిత్రమా! సాధు!

విదూ :- భవతీ ! నీవిట నేమాజ్ఞాపించు చున్నావు?

వాస :- (సాంకృత్యాయనిని చూచి, సస్మిత ముగ) ఈ హితాభునిచే ఆరణ్యక విడి పింపబడినది.

సాంకృ - తపస్వినియగు నామెను బంధించియేమి ప్రయోజనము?

వాస :- నీ యిష్టమే కానిమ్ము.

సాంకృ :- అయినచో నేనే యామెనువిడిపింతును. (నిష్క్రమించును)

కంచు :- దృఢవర్మ మహారాజీ సందేశమును కూడ పంపెను. నీ అనుగ్రహము వలన కోరినదంతయు నెరవేరెను. అందుచే ఈ ప్రాణములు నీవి. వీనిని నీయిష్టము వచ్చినట్లుపయోగించు కొన వచ్చునని.

రాజు : (లజ్జతో తలవంచి నిలబడును)

విజ దేవా ! దృఢవర్మకు మీ పయినున్న ప్రీతి విశేషము వర్ణింపనశక్యము.

కంచు దేవా! నీకు ప్రతిపాదించిన నాకుమార్తె యగు ప్రియదర్శన తప్పిపోవుట వలన సంబంధము కాలేదని నాకు దుఃఖము కలిగినది. కావున వాసవ దత్తను నీవు పెండ్లాడుటచే దుఃఖము పోయినట్లే.

వాస ॥ -(కన్నీటితో) ఆర్య కంచుకీ ! నా చెల్లెలు తప్పి పోయినదా !

కంచు - రాజపుత్రీ ! ఆ కళింగ హతకుడు దండయాత్ర చేయగా అంతఃపుర కాంతలు అటునిటుచెదరగా, అమెను చూచి ఇక్కడ నీమె యుండకూడ దని నిశ్చయించి నేనామెను తీసికొని వత్సరాజు దగ్గరకు బయలుదేరితిని. ప్రయాణమునకననుకూలత కనిపించి తిరిగిరాగా వింధ్యకేతునితో కూడ ఆ ప్రదేశమెవరిచేతనో ఆక్రమింప బడినది.

రాజు (సస్మితముగ) విజయసేన ! ఏమి చెప్పుదును?

కంచు :- అచ్చట ఎంత వెదకినను ఆమె నాకు దొరకలేదు. అప్పటినుండి ఆమె ఎక్కడనున్నదో తెలియదు.

(అంతట మనోరమ ప్రవేశించును)

మనో :- భట్టినీ ! ఈ తపస్విని ప్రాణసంశయ మందున్నది.

వాస :- (కన్నీటితో) ప్రియదర్శనా వృత్తాన్తము నీవు నెరుంగుదువా !

మనో :- ప్రియదర్శనా వృత్తాన్తము నేనెరుగుదును. ఈ ఆరణ్యిక ఉదయకాల భోజన మివతో విషము త్రాగి ప్రాణసంశయ మందున్నదని నేను విన్నవించు చున్నాను. కావున భట్టిని రక్షింప వలెను. (అని యేడ్చుచున్నది)

వాస ॥ :- (స్వగతము) అయ్యో ! ప్రియదర్శనా దుఃఖమారణ్యికా వృత్తాన్తముచే మరుగున పడినది. లోకమతి దుర్జనము. నన్ను మతియొక విధమున భావింప వచ్చును. కావున ఇప్పుడిట్లు చేయ వలెను. (ప్రకాశము సంభ్రమముగ) మనోరమా ! ఇచ్చటికే తీసికొని రమ్ము. స్నాతలోకములో విషవిద్య నేర్పిన ఆర్యపుత్రుడిటనున్నాడు.

(మనోరమ నిష్క్రమించును. పిమ్మట మనోరమచే తీసికొని రాబడి విషవేగము నటించుచున్న ఆరణ్యిక ప్రవేశము)

అర ॥ :- సఖి ! మనోరమా ! ఎందుల కిప్పుడు నన్నీ యంధకారములో త్రోయు చున్నావు?

మనో ॥ :- (విషాదముగ) అయ్యో ! అయ్యో ! విషము కన్నుల కెక్కినది. భట్టిని ! వేగముగ రక్షింపుము. ఈమెకు విష మధికముగ ఎక్కినది.

వాస ॥ : (సంభ్రమముగ రాజును తన చేతితో గ్రహించి) ఆర్యపుత్ర! వేగముగ లెమ్ము. ఈ తపస్విని ఆపదలో నున్నది.

(అందరూ చూచుచున్నారు)

కంచుకి ॥ : (చూచి) ఈమె రాజపుత్రి ప్రియదర్శన నెంతయుం బోలియున్నది. (ప్రకాశముగ, వాసవదత్తను చూచి) రాజపుత్రీ ఈ కన్యక ఎక్కడిది!

వాస ॥ : ఆర్య ! వింధ్యకేతుని కూతురు. ఆతనిని చంపి విజయసేనుడీమెను తెచ్చినాడు.

కంచుకి ॥ : ఆతని కూతురెక్కడ ? ఆ రాజపుత్రియే హా! హతోస్మి ! మందభాగ్యుడను. (భూమి మీదపడి లేచి) రాకుమారీ! ఈమెయే. ఆ ప్రియదర్శన నీ చెల్లెలు ఆపదలో నున్నది.

వాస ॥ : ఆర్యపుత్ర ! రక్షింపుము. నా సోదరి ఆపదయందున్నది.

రాజు ॥ : ఊరడిల్లు మూరడిల్లుము. చూచెదను. అక్కటా

గీ॥ చిక్కనౌ తేనె సోనలం జెలువు మిగులు
తమ్మి మొగ్గను భృంగము తమిని జేర
మంచు తాకిడి నా మొగ్గ మాసిపోయె
వాంఛ ఫలియింప నేరదు వామవిధిని.

మనోరమా! ఆమెకు తెలివియున్నదో లేదో అడుగుము.

మనో ॥ : సఖి ! నీకు స్మృతి యున్నదా ?

(కన్నీటితో కదుపును) చెలీ ! నీకు స్మృతి యున్నదా ?

ప్రియ॥ : (అవిస్పష్టముగ) ఇంత అవస్థ పొంది నను ఆ మహారాజు కనబడనే లేదు. (అర్ధోక్తిలోనే భూమిమీద పడును)

రాజు ఉ॥ సీ॥ కన్నులు మూయుచున్నదీ కమలాక్షి
అలమె చీకటి నాకు నలు దెసలను
ప్రతిరుద్ధమయ్యె నీ పడతికిఁ గంఠంబు
అతికష్టమున మాటలాడఁచుంటి
శ్వసితంబు హతమయ్యె వనిత కీమెకు నాకు
తనువె నిశ్చేష్టత నెనసియుండె
విషవేగమొక్కఁటే ప్రియురాలి వేధించు
నంతట దుఃఖమే యయ్యె నాకు.

వాస॥ (కన్నీటితో) ప్రియదర్శనా ! లెమ్ము ఇదుగో మహారాజు ఇటనున్నాడు. ఇప్పుడేమి ప్రయోజనము? తెలియక తప్పుచేసితిని. అందుచే కోపించి నాతో మాటలాడవు. అనుగ్రహింపు మను గ్రహింపుము. మరి ఇక ఎట్టి తప్పును చేయను (మీదికి చూచి) దైవహతక! నేనేమి యపకారము చేసితిని. నా సోదరి ప్రియదర్శన ఇట్టి యవస్థ నందినది. (ప్రియదర్శనపై పడును)

విదూ॥ ఓ వయస్య ! ఏల మూఢుని వలె నుండి పోయితివి? ఇది విషాదమునకు కాలము కాదు. విషము విసమించు చున్నది కద! కావున నీ విద్యా ప్రభావమును చూపుము.

రాజు॥ నిజమే. (ప్రియదర్శనను చూచి) ఇంత వరకు నేను మూఢుడనైతిని. ఇప్పుడే ఈమెను బ్రతికింతును. నీరు నీరు...

విదూ॥ : (పోయి తిరిగి వచ్చి) ఇదిగో నీరు.

రాజు॥ : (చేరి ప్రియదర్శన మీద చేయి వేసి మంత్రమును జపించుట నటించును)

ప్రియ॥ : (మెల్లగా లేచును)

వాస॥ ! అదృష్టవశమున నా సోదరి తిరిగి బ్రతికినది.

విజ॥ : ఓహో! ప్రభువు విద్యా ప్రభావము.

కంచు॥ : అహో! ప్రభువు నరేంద్రత అన్ని చోటుల నప్రతిహతము కదా!

ప్రియ॥ : (లేచి కూర్చొని ఆవులింత నటించుచు అస్పష్టముగ) మనోరమా! చిరకాలము నిద్రపోయితిని గదా! ఏమీ ఎవరి యందును చైతన్యమే లేకున్నది.

విదూ॥ మిత్రమా! నీ మంత్ర వాదిత్వము స్పష్టమయ్యెను.

ప్రియ॥ (సాభిలాషముగ రాజును చూచి) (సలజ్జముగ కొంచెము ముఖము వంచియుండును)

వాస॥ ఆర్యపుత్ర ! ఇపుడు కూడ నీమెను విషము అస్వస్థురాలిగా చేయుచున్నదా?

రాజు॥ (సస్మితముగ)

ఉ॥ సీ॥ దృష్టియా సహజమౌ తీరున లేదింక
పలుకులు విశదమౌ ఖాతిలేవు
ఒడలేమొ పులకల నొప్పెను చెమటచే
తనువెల్ల మిక్కిలి తడిగనయ్యె
స్తన భారమును మోయ జనియించు క్లేశాన
నిలువెల్ల కంపించు నెంత కిపుడు
తలతు నిప్పుడు కూడ తరుణికి విషమెల్ల
దిగుట లేదని కొంత మిగిలెననియు

కంచు॥ : (ప్రియదర్శనను చూచి) రాజపుత్రి ! మీ తండ్రిగారి యాజ్ఞ నొనరించు కంచుకి. (అని పాదములపై పడును)

ప్రియ॥ : (చూచి) ఏమీ కంచుకి ఆర్య వినయ వసువు? (కన్నీటితో) హా తండ్రీ! హా తల్లీ !

కంచు॥ : దుఃఖమేలనమ్మా! నీ తలిదండ్రులు వత్సరాజు ప్రభావము వలన క్షేమ ముగ నున్నారు. మరల రాజ్యము వారి చేతికి వచ్చినది.

వాస॥ : (కన్నీటితో) ఓ అసత్యవాదినీ ! రమ్మ. ఇపుడయినను భగినీ స్నేహ మును చూపుము. (కౌగిలించుకొని) ఇపుడూరడిల్లుచున్నాను.

విదూ॥ : పూజ్యురాలా ! నీవు నీ చెల్లిని కౌగి లించుకొని సంతోషించు చున్నావు. వైద్యుని పారితోషికము మరచితివి.

వాస॥ : వసన్తక ! మరువలేదు, (రాజును చూచి నవ్వుచు) వైద్యుడా! చేయి చాపుము. నా సోదరి అరచేతిని పారి తోషికముగా ఇచ్చుచున్నాను.

రాజు॥ : (చేయి చాచును)

వాస॥ : (ఆతని చేతికి ప్రియదర్శనా హస్తము నొసగుచున్నది)

రాజు॥ : (చేయిలాగుకొని) దీనిచే నేమి ప్రయో జనము? ఇప్పుడే ఎట్లో అనుగ్రహించి తివి.

వాస॥ : స్వీకరింపక పోవుటకు మీరెవరు? మొట్ట మొదట నాన్నగారే ఇచ్చిరి.

విదూ॥ : మిత్రమా ! రాణిని గౌరవింపవలెను సుమా! ఈమెకు ప్రతికూలము చేయ కుము.

వాస॥ (రాజు చేతిని బలాత్కారముగ లాగి ప్రియదర్శన చేతిలో నుంచుచున్నది)

రాజు॥ (నవ్వుచు) దేవి సమర్థురాలు. మరి యొక విధముగ చేయుటకు సమర్థు డను కాను.

వాస॥ అర్యపుత్ర ! ఇంకను నీకేమి ప్రియ మొనరింపవలెనో చెప్పుము.

రాజు॥ : ఇంతకంటె నేమున్నది? చూడు.

శు॥ సీ॥ పూర్తిగా దృఢవర్మ పొందె స్వరాజ్యమ్ము
మరల మిక్కిలి హర్ష గరిమ మీరె
అలుకతో దవ్వుగా నరిగిన నీ విప్పు
డిప్పుడే ప్రేమతో నెసగుచుంటి
నీ ప్రియదర్శన నీ ముద్దు చెల్లెలు
జీవమ్ముతో నిన్ను చేరుకొనియె
ఇంతకంటెను నాకు నింకేమి ప్రియమని
ప్రార్థింతు నిప్పుడో పద్మ నయన !

ఆయినను ఇట్లగుఁగాక !

శు॥ సీ॥ ఇష్ట వృష్టుల భూమి నింద్రుండు కురిపింప
ధర సస్య సంపదఁ దనరు గాక !
విప్ర వరుల్వేద విధి యజ్ఞకర్తలై
దేవతా ప్రీతి సాధింత్రు గాక
సజ్జన సంగతి సర్వకాలములందు
నుచితమై స్థిరముగా నుండుగాక
వజ్రలేపాభ దుర్భర పిశునోక్తు
లడగి పూర్తిగ శాంతి యలరుఁ గాక.

(అందరును నిష్క్రమింతురు)

(ఇది చతుర్థాంకము సర్వము)
సమాప్తము

వార్తావాహిని

హిందీ మహావిద్యాలయం-విజయవాడ

11-8-1987వ, తేదీ బుధవారము కేంద్ర ప్రభుత్వము వారి రీజినల్ హిందీ ఆఫీసరు హెస్రీదేదే గారు, ద. భా. హిందీ ప్రచారసభ-ఆంధ్ర కార్యదర్శి ఎ. రామస్వామిగారు, ఆగస్టు పరీక్షలకు తయారగు క్లాసుల ప్రారంభసందర్భములో మహావిద్యాలయము సందర్శించిరి. ఈ సందర్భములో విద్యాలయం ప్రిన్సిపాల్ కాజవెంకటేశ్వరరావుగారు వారికి స్వాగతం చెప్పుచూ—

అఖిల భారతావనిలో పేరు ప్రఖ్యాతులు పొందిన ఆంధ్రప్రముఖులెందరో, ద. భా. హిందీ ప్రచారసభ-ఆంధ్రకు అధ్యక్షులుగావుంటూ, తమ ఆశీస్సులతో ఆంధ్రశాఖ ఆధ్వర్యమున యీ మహావిద్యాలయమును ప్రారంభించిరి. ప్రస్తుతము కేంద్ర ప్రభుత్వమువారి నుంచి తగినంతగా గ్రాంటు లభించకపోయినను, అదనంగా కూడ కొంతభరించి, ఆంధ్రసభవారు యీ విద్యాలయము నడుపుచున్నారనిరి.

ముఖ్యఅతిథి దేదేగారు మాట్లాడుచూ—దక్షిణ దేశంలో, ముఖ్యంగా ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఎచటకు వెళ్లినా, హిందీవ్యాప్తికి కొనసాగుచున్న కృషితనకు సంతృప్తిని కలిగిస్తున్నదనియు, ద. భా. హిందీ ప్రచారసభ-ఆంధ్రశాఖ వారి అధ్వర్యమున జరుగుచున్న పనులన్నియు, నాకు ప్రత్యక్షముగాను పరోక్షముగాను కూడ పూర్తిగా అవగతమే గనుక, అవకాశము కలిగినపుడెల్లను, మరింత అధికంగా గ్రాంటు, కేంద్ర ప్రభుత్వము నుంచి రాబట్టటానికి నాశక్తికొలది కృషిచేస్తాననియు చెప్పిరి.



ఆగస్టు తరగతుల ప్రారంభ సందర్భంలో ది. 11-8-1997 వతేదీన హిందీ మహావిద్యాలయం సందర్శించిన కేంద్ర హిందీ రీజినల్ ఆఫీసర్ శ్రీ హెస్రీదేదే గారు, ఆంధ్రశాఖ కార్యదర్శి శ్రీ ఎ. రామస్వామి గార్లతో ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు.

హిందీ ప్రాధాన్యతను ఎవరూ కాదనజాలరు. హిందీనభ్యసించు విద్యార్థులందరు భవిష్యత్‌లో లాభమే పొందుతారుగాని, నష్టపడేదేమీ వుండదని కూడ నొక్కి-వక్కా-ణించిరి.

అధ్యక్షులు రామస్వామిగారు వేచేగారి కార్య దీక్షను, దక్షిణ భారత హిందీప్రచార సభయందు వారికున్న అత్యధిక అనురక్తిని తెలియజేస్తూ ఇట్లనిరి.

ఆంధ్రవభవారు ముప్పది సంవత్సరాలుగా యీ మహావిద్యాలయము నడుపుచున్నారు. అవిచ్ఛిన్న ముగా నడుస్తున్న యీ విద్యాలయంలో చదివిన వారనేకమంది, సభకార్యకర్తలుగాను, ఉపాధ్యాయులు గాను తదితర ఉద్యోగాలలోను ఉండుట ఎంతో హర్షించ దగిన విషయమనియు, భవిష్యత్‌లో మా యీ విద్యాలయమే గాక, విజయవాడపట్టణంలో పని చేస్తున్న తదితర విద్యాలయములను కూడ సమన్వయ పరచి, హిందీ భాషా వ్యాప్తికొక సంఘటిత రూప మివ్వాలనే యోచన గలదన్నారు. అదనపు యోగ్య తగా హిందీ భాష లేనివారికి, ఆంధ్రప్రదేశ్ వెలుపల ఉద్యోగములు రాని రోజు కూడ రానున్న కాలంలో వస్తుందని కూడ చెప్పి విద్యార్థుల నానందపరిచిరి.

ఉపాధ్యాయిని Ch కామాక్షిగారి అభినందన సమర్పణానంతరం, ఛాయా చిత్రము తీయటంతో సమావేశము ముగిసింది.

స్నాతకోత్సవ సమారోహ మరియు హిందీ ప్రమాణపత్ర వితరణోత్సవము పామిడి

స్థానిక హిందీ ప్రేమీ మండలి అధ్వర్యమునహిందీ పరీక్షార్థుల స్నాతకోత్సవ సమారోహ, ప్రమాణపత్ర వితరణోత్సవము ది 12-2-87 న జరుపబడినది.

ప్రార్థనానంతరము శ్రీ సరస్వతీ పూజ జరుపబడి నది. ప్రేమీమండలి కార్యదర్శి శ్రీ జె ప్రవీణ్ గారు అతిథులకు స్వాగతము పలికిరి.

సభకు స్థానిక హిందీ ప్రచారకులు శ్రీ ఎ.బి. ఉమాశంకర్ గారు అధ్యక్షత వహించి, హిందీ ప్రచారంలో ద.భా.హిం ప్ర. సభ యొనర్చు కార్య కలాపములను వివరించి, సభ స్వర్ణజయంతి వుత్సవ సభల వివరములను తెలిపిరి. ప్రస్తుత పరిస్థితులలో కూడా హిందీని అభ్యసించి ప్రోత్సహించవలెననివిద్యా ర్థులకు హితము పలికిరి.

ముఖ్యఅతిథులైన శ్రీ వై. సుబ్రహ్మణ్య శర్మ బి.ఎ., బి.ఇడి., గారు, హిందీ భాష నభ్యసించుట వలన భారతీయ ప్రజలలో సహకార భావమును పెంపొందించుకొనవచ్చునని చెప్పి, హిందీని జాతీయ భాషగా గౌరవించవలెనని నుడివిరి. తర్వాత వారే గత ఆగస్టు '86లో వుత్తీర్ణులైన పరీక్షార్థులకు ప్రమాణ పత్రములను బహూకరించిరి.

కార్యదర్శి వందన సమర్పణము తర్వాత "జన గణమన"తో సభ ముగిసెను.

ద.భా. హిందీ ప్రచార సభ- మద్రాసు పరీక్షా విభాగం

1971 పూర్వం రాష్ట్రభాష విశారదలో ఉత్తీర్ణులై ఉద్యోగము చేస్తున్న అధ్యాపకులకు సూచన :

1971 కి పూర్వం దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ రాష్ట్రభాష విశారద పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులై హిందీ అధ్యాపకులుగా పని చేస్తున్న వారి సౌకర్యార్థమై ఒక విశేష రాష్ట్ర భాషా ప్రవీణ పరీక్షనడుపుటకు నిర్ణయము జరిగినది

ఈ పరీక్ష 1987 మే నెల చివరివారంలోమద్రాసు కేంద్ర సభ లోను మరియు ప్రాంతీయ సభలలోను

జరుపబడును. (హైదరాబాదు ఖైరతాబాదులోనిఆంధ్ర సభ భవనములో జరుగును)

రెండు వ్రాత పేపర్లు మౌఖిక పరీక్ష రూపంలో పరీక్షలు జరుగును.

1. పరీక్షా శుల్కము 75-00
2. 1వ ప్రశ్నపత్రము
   రామచరిత మానస్ (అయోధ్యా కాండ)
   కురుక్షేత్ర
   ఆధునిక హిందీ నిబంధ్
   హిందీ సాహిత్య కా ఇతిహాస్
   (రామచంద్ర శుక్ల)

2 వ ప్రశ్నపత్రము
1. సరళ భాషా విజ్ఞాన్ (నగరీ ప్రచారిణీ సభ)
2. కావ్యప్రదీప్
3. స్కందగుప్త
4. సుబహ్ కే భూలే
5. హిందీ భాషా ఔర్ నాగరిలిపి

అధ్యాపకులు తాము పని చేయుచున్న స్కూలు ప్రధానాధ్యాపకుని సిఫార్సుతో పాటు ది. 10-4-87 నాటికి దరఖాస్తు ఫారము నింపి శుల్క సహితముగా తమ ప్రాంతీయ సభకు చేర్చగలరు,

పరీక్షా తారీఖు	24-5-1987
ప్రథమ ప్రశ్నపత్రం	ఉ॥ 9-00 నుండి 12-00
ద్వితీయ ,,	1-00 నుండి 4-00
మౌఖిక పరీక్ష	4-00 లకు

తేదీ 2-3-1987 ముక్తాబాయి

మద్రాసు 17 పరీక్షా కార్యదర్శి

హిందీ పరీక్షల ధృవపత్రముల, ప్రదానోత్సవము. చెన్నముక్కపల్లె

జిల్లా ప్రజా పరిషత్ ఉన్నత పాఠశాల చెన్న ముక్కపల్లి, రాయచోటి మండలం, కడప జిల్లాయందు ఆగష్టు 1986లో నిర్వహించిన హిందీ ప్రాథమిక, మధ్యమ, రాష్ట్రభాష మరియు పరిచయ పరీక్షల యందు కృతార్థులైన విద్యార్థులకు 27 జనవరి 1987వ తేదీన ధృవ పత్రముల ప్రదానోత్సవము జరిగినది,

ఈ ఉత్సవము శ్రీ ఎన్. వెంకటరమణ టీచర్ గారి దైవ ప్రార్థనతో ప్రారంభింప బడినది. ఈ ఉత్సవమునకు పాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయులు శ్రీ ఎమ్. నరసింహారెడ్డి ఎమ్. ఎ. బి ఇ.డి. గారు అధ్యక్షత వహించిరి. ఈ సభకు గౌరవ అతిథిగా పాఠశాల అభివృద్ధి కమిటి అధ్యక్షులు శ్రీ కె. పుల్లారెడ్డి గారు వేంచేసి సభరు ధృవ పత్రములను కృతార్థులైన వారికి అందజేసిరి. శ్రీ ఎమ్. నరసింహారెడ్డి గారు మాట్లాడుతూ ప్రస్తుతము హిందీని 6వ తరగతిలో రద్దు చేయడము. 7వ తరగతి నుండి కొనసాగించడము, వచ్చే ఏడాది 7వ తరగతికి కూడా హిందీని రద్దు చేయడము చాల దురదృష్టకరమనిరి. జాతీయ సమైక్యతకు ఉన్నత ఉద్యోగ నిర్వహణకు, జాతీయ భాషయైన హిందీ చాలా అవసరమని వక్కాణించిరి. ప్రస్తుతము పాఠశాలలో నిర్వహింప బడుచున్న హిందీ పరీక్షల ద్వారా పిల్లలు హిందీ భాషను నేర్చుకొని హిందీ తీసివేసిన లోటు భర్తీ చేసుకొనవలననియు, విద్యార్థులందరూ హిందీలో తమ అర్హతలను పెంచుకోవలసిందని ప్రబోధించిరి.

గౌరవ అతిథి మాట్లాడుతూ హిందీ యొక్క ప్రాముఖ్యతను మరియు హిందీ పండితుని యొక్క కృషిని ప్రశంసించిరి. ఈ పాఠశాల హిందీ పండితులు శ్రీ యర్రపురెడ్డి పద్మనాభ రెడ్డి గారు హిందీ యొక్క ఔన్నత్యాన్ని అవసరాన్ని, గురించి వివరించారు. హిందీ నేర్చుకొను విద్యార్థులకు హిందీ నేర్పుటలో తన సంపూర్ణకృషిని అందజేయుదునని తెలిపిరి.

ఈ సభలో ఈ పాఠశాల ఉపాధ్యాయులైన శ్రీ ఎన్. రామకృష్ణమూర్తి, శ్రీ ఎన్. వెంకటరమణ, శ్రీ బి. ఎ. నాగయ్య, శ్రీ పి. వెంకటరమణ శ్రీ ఎమ్. వెంకట రమణారెడ్డి శ్రీ కె. రఘునాథ, శ్రీ పి అక్రమ్ అలీఖాన్, శ్రీ వి. మల్లికార్జున, శ్రీ పి. జగన్నాథ రావు గార్లు మరియు ఇతర పెద్దలు పాల్గొనిరి. శ్రీ బి. ఎ. నాగయ్య గారి వందన సమర్పణ తరువాత జాతీయ గీతములో సభ ముగిసింది.

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ, మద్రాసు-17

ఆంధ్రప్రదేశ్

1987 ఫిబ్రవరిలో ఆంధ్రప్రదేశ్ లో జరిగిన ప్రాథమిక, మధ్యమ, రాష్ట్రభాష పరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులయిన వారి క్రమ సంఖ్యల తాత్కాలిక సూచీ ఈ దిగువ ప్రకటించుచున్నాము

ప్రాథమిక

ప్రథమ శ్రేణి :

1 2 11 16 20 48 56 57 59 81 83 టు 86 88 89 100 01 08 12 15 28 33 39
42 49 51 59 62 67 73 84 91 93 205 20 21 23 30 36 41 48 52 54 57 69 70 73
టు 77 81 టు 83 87 89 92 94 96 98 99 301 06 07 09 టు 15 17 21 23 27 28 29 32 33
35 37 43 47 51 59 67 74 75 87 89 95 96 99 406 08 10 20 24 46 51 56 83 87 92
టు 500 02 టు 10 12 13 15 18 21 23టు26 28 29 32 33 34 36 38 39 40 42 46టు57 59
60 62 63 65 టు 83 85 టు 91 93 టు 600 601 టు 06 08 టు 13 17 19 20 21 23 24 27
29 44 60 62 63 65 83 84 85 89 91 99 701 02 06 07 10 12 16 20 22 25 28 29 30
31 44 52టు55 60 62 63 64 66 67 71 77 84 86 87 93 800 03 12 15 17 18 21 23 26
27 28 40 42 45 46 48 50 55 57 58 64 65 66 68 79 80 81 84 87 902 టు 05 10 11
14 19 22 26 27 34 41 46 48 50 52 55 57 59 60 61 64 69 టు 73 76 86 87 90 92 టు
95 98 99 1000.

1001 02 03 05 06 07 13 17 21 22 24 25 33 41 44 47 74 75 77 78 79 83
86 93 టు 1100 01 టు 05 09 28 35 36 38 39 40 44 49 71 75 79 84 85 87 88 90 94
1202 03 06 07 08 11 17 22 27 28 46 64 66 టు 69 72 టు 77 79 80 82 84 85 89 90
96 టు 1300 04 05 16 17 19 25 26 27 52 61 63 64 66 71 75 76 86 412 13 14 16
17 18 21 టు 26 28 29 31 టు 35 38 39 40 49 1531 32 34 35 37 టు 40 45 46 47 51
52 53 55 టు 63 65 67 టు 74 78 83 టు 86 99 1600 16 24 26 28 33 40 41 44 45
46 48 49 71 86 87 89 91 92 95 1703 06 15 30 42 49 66 68 84 87 89 90 1801
03 04 05 07 22 24 25 29 30 35 టు 39 56 70 84 91 92 93 96 1909 83 86 94 96టు99

2000 01 11 13 14 19 21 25 26 31 33 38 40 41 43 44 46 47 50 52 55 56
59 టు 71 73 75 79 89 టు 92 94 99 2100 07టు12 21 24 35టు38 43 57 58 59 64 65 66
70 71 76 78 85 87 90 92 94 97 99 2215 16 18 టు 22 25 33 34 38 39 40 42 45 టు
48 52 57 58 60 61 62 64 65 66 73 74 75 77 80 2330 32 35 36 38 39 41 42 43 47
48 49 71 74 2401 03 11 20 21 46 47 50 53 54 63 64 69 83 85 87 88 91 99 2501
02 09 11 12 16 17 19 22 35 41 44 47 49 78 79 2608 14 22 31 61 63 64 65 68 69
94 2711 12 15 22 24 25 27 టు 30 37 టు 41 44 45 52 55 62 63 65 76 85 86 87 96
97 2800 15 36 39 40 టు 43 46 52 టు 56 58 టు 62 64 66 68 71 75 78 95 2901 07
08 09 10 12 13 16 17 21 22 23 28 31

3006 07 18 21 32 46 47 48 49 50 53 59 71 73 74 75 80 టు 83 85 87 88 92 టు 97 99 100 02 06 08 13 15 17 18 20 టు 24 26 27 28 30 32 33 34 37 40 టు 45 3244 48 50 51 53 54 62 75 80 85 86 310 11 12 13 14 15 22 26 36 టు 46 49 51 టు 58 60 62 63 64 65 67 68 69 72 73 84 85 87 91 93 94 97 434 37 టు 40 45 48 49 50 54 56 58 61 62 64 టు 70 72 టు 85 88 96 500 01 09 11 14 28 29 31 33 36 42 44 47 48 50 52 55 56 58 64 65 66 69 71 77 78 84 టు 94 97 99 600 01 04 05 08 11 15 18 19 21 23 26 27 29 30 31 36 37 41 46 49 52 54 58 61 62 63 65 71 73 76 77 79 87 94 95 97 టు 700 01 07 11 15 16 20 21 25 27 31 35 36 41 42 43 45 టు 49 52 టు 57 59 60 62 63 64 66 71 75 టు 78 81 86 89 91 94 95 801 02 05 10 14 18 టు 21 23 టు 28 31 33 46 49 50 51 52 54 66 76 77 81 83 905 12 28 44 46 47 50 52 67 69 టు 72 77 78

4002 03 08 11 15 16 18 33 36 42 44 45 50 57 87 88 89 145 55 215 18 31 32 33 38 42 43 46 50 52 53 54 59 64 83 85 87 89 92 93 95 99 300 05 టు 10 12 టు 16 18 19 23 24 26 27 29 30 31 37 టు 40 42 43 44 46 47 48 50 52 56 62 63 67 70 73 74 75 82 87 91 401 15 23 36 43 65 66 68 69 75 77 82 83 84 89 90 93 94 96టు99 501 02 03 08 10 15 16 17 25 30 39 54 60 63 64 68 69 70 71 80టు84 86 90 95 96 604 05 07 09 14టు17 20 34 36 43 44 46 47 50 52 55 59 60 62 63 66 68 70 71 72 74 76 78 81 టు 91 94 97 టు 700 01 07 14 23 30 31 33 టు 36 40 టు 44 46 51 టు55 57 టు 66 68 69 75 79 82 టు 88 95 టు 800 01 02 04 05 06 26 టు 32 39 40 42 44 46 48 49 50 52 53 57 60 66 73 75 76 81 82 88 89 90 97 98 99 924 26 29 43 44 45 47 49 50 54 55 58 టు 61 65 టు 69 71 72 73 74 76 టు 79 86 88 90 టు 93 95 96

5002 04 05 09 10 17 30 31 33 34 38 39 40 42 టు 49 52 55 టు 63 65 66 67 70 74 80 84 93 95 111 15 45 50 79 87 206 15 29 40 43 56 57 58 60 63 64 67 68 70 75 76 79 82 98 312 16 26 27 33 35 37 టు 42 44టు47 49 55టు58 61 62 67 71 74 84 88 96 402 17 25 27 41 43 44టు46 47 48 49 55 57 60 76 80 81 91 96 97 98 501 టు 04 06 10 11 15 41 45 59 61 62 64 66 76 78 83 88 91 92 96 616 17 18 26 28 30 41 43 44 47 48 50 51 53 టు 59 61 62 63 88 91 93 96 706 14 16 21 24 25 26 27 28 43 50 57 69 75 76 80 82 84 85 86 89 95 96 97 98 800 01 02 03 04 06 07 10 12 15 16 19 23 24 25 26 32 39 45 50 54 56 68 71 72 76 77 78 93 94 95 96 97 98 99 900 01 02 03 04 06 08 09 10 17 19 27 28 31 32 35 37 38 52 53 61 64 76 81 82 89.

6018 40 41 43 45 46 53 54 55 56 57 59 61 63 64 66 టు 74 77 79 81 82 84 టు 86 88 99 90 92 93 96 99 100 03 04 08 09 10 14 20 22 టు 27 29 30 37 38 40 42 44 45 47 50 51 52 56 60 67 68 70 77 టు 80 95 టు 98 200 02 03 04 06 టు 10 12 14 26 29 33 42 45 55 58 73 74 87 88 90 92 303 04 06 07 10 11 12 14 16 18 20 21 52 54 63 66 69 72 73 81 84 87 98 406 07 08 13 14 19 22 23 24 26 32 33 42 47 55 57 58 59 71 72 77 78 81 82 89 92 93 94 95 98 99 517 42 43 45 46

47 51 52 56 58 59 62 70 81 84 90 628 39 61 67 69 71 72 74 77 ట 84 88టు93 95టు 700 01 ట 08 10 53 66 68 91 ట 97 99 800 01 ట 04 10 16 28 31 38 39 41 43 45 49 ట 53 56 58 ట 66 68 69 75 76 77 79 81 84 86 87 88 91 96 98 99 901 02 04 06 ట 10 12 ట 18 24 25 26 28 29 30 42 44 49 ట 52 54 64 70 84 92 94 97 98

7000 ట 03 05 06 07 20 ట 23 26 27 31 39 40 41 43 50 53 54 65 66 68 69 71 72 76 77 83 89 105 ట 10 12 13 15 16 19 22 23 26 33 37 ట 40 42 48 51 54 55 57 65 66 70 76 83 85 87 89 90 91 93 94 213 30 39 51 57 58 61 63 ట 68 70 74 89 ట 92 94 ట 300 02 03 04 06 07 09 14 ట 24 50 52 55 ట 63 65 67 69 70 78 93 401 02 06 17 19 43 561 62 63 65 ట 72 74 ట 92 94 603 ట 08 10 11 12 14 ట 20 22 29 31 37 38 40 41 83 87 88 89 97 98 705 07 08 09 25 28 29 30 32 34 ట 40 46 48 ట 51 60 64 68 71 85 86 88 89 90 95 97 98 99 801 06 07 09 10 18 24 ట 27 29 31 33 35 39 40 43 45 53 55 56 58 59 61 65 68 70 71 72 75 76 78 80 82 ట 85 95 96 907 ట 12 19 20 22 25 26 33 36 57 61 79 80 81 83 87

8006 22 26 29 32 34 40 43 45 46 48 49 52 55 74 79 86 95 99 106 22 24 27 29 59 72 80 200 03 17 20 21 23 25 ట 28 38 44 45 48 49 50 56 58 61 ట 64 67 73 74 75 78 80 81 83 88 89 93 300 13 19 20 27 29 31 32 38 43 46 57 ట 61 63 ట 66 69 70 72 ట 78 82 83 84 86 91 419 20 21 23 24 85 94 539 40 41 50 ట 55 57 58 60 ట 79 82 83 84 89 ట 93 98 99 605 ట 10 12 ట 16 18 20 ట 27 29 32 ట 38 40 66 68 75 76 78 84 86 87 90 91 93 ట 96 700 01 02 04 06 09 11 13 15 19 37 39 43 45 47 48 49 51 ట 57 59 60 64 66 68 69 71 73 75 ట 80 82 84 85 87 88 89 91 ట 98 800 01 ట 04 09 11 ట 19 21 24 27 32 35 ట 38 43 49 58 64 ట 72 74 76 78 ట 82 86 87 88 90 93 98 915 17 21 49 54 55 70 73 75 ట 78 80 82 85 88 89 90 92 93 94

9003 04 06 ట 09 11 ట 15 17 18 21 22 24 29 31 33 34 42 46 48 50 51 52 55 58 60 62 65 66 77 82 83 87 165 67 69 ట 72 74 75 82 85 88 91 206 ట 12 15 20 21 22 26 27 96 312 16 26 28 34 41 45 52 ట 56 58 59 61 62 64 65 67 69 70 84 91 94 95 403 05 10 12 17 21 27 28 29 32 38 40 41 50 51 59 60 62 63 64 67 69 ట 72 74 82 84 89 94 96 97 99 502 03 08 22 28 29 32 37 42 43 44 47 48 57 59 61 66 70 72 ట 75 77 88 89 651 52 53 56 57 61 ట 64 77 78 90 715 16 20 21 22 33 35 41 42 43 44 71 72 75 76 77 80 89 90 92 94 805 07 11 12 13 22 40 43 44 56 57 65 68 76 78 79 83 85 900 901 ట 10 15 24 30 33 39 42 ట 45 49 50 52 ట 56 58 ట 63 65 66 67 70 78 80 ట 85 87 ట 90 92 99

1000 01 02 03 05 07 08 10 11 16 18 19 21 23 59 83 86 87 88 91 92 94 101 02 03 10 ట 14 16 23 27 36 43 44 46 49టు52 54 56 57 72 73 74 93 94 251 53 55 56 59 62 63 66 67

ద్వితీయ శ్రేణి:

3 4 6 8 9 21 22 46 47 49 51 53 55 58 60 82 87 94 95 96 98

102 05 06 07 09 10 13 14 16 23 24 27 29 30 32 34 ట 37 43 ట 48 50 52

53 55 57 60 65 66 68 70 76 79 80 81 83 85 87 89 90 92 94 95 96 98

200 02 03 04 06 09 టు 15 17 18 19 22 24 టు 29 31 టు 35 37 38 40 42 టు 47 49 50 51 53 55 56 59 టు 65 67 68 71 72 78 79 80 84 85 86 88 90 91 93 95 97

302 టు 05 16 18 20 22 24 25 26 31 36 38 టు 42 44 45 46 48 50 52 టు 58 60 61 62 68 టు 73 76 80 83 84 88 90 93 94 97 98

400 టు 05 07 11 టు 19 21 22 23 25 టు 29 32 34 37 42 టు 45 47 టు 50 52 53 55 61 77 79 89

501 14 16 19 20 22 27 31 35 37 43 44 45 58 84 92

607 15 18 22 25 26 28 30 టు 41 43 45 46 52 53 54 75 88 96

700 03 05 08 11 18 21 23 24 26 36 37 39 40 43 59 50 51 57 58 59 61 65 68 69 70 72 73 78 80 టు 83 85 89 90 94 95 96 98

804 టు 07 09 10 14 20 24 31 34 టు 37 39 41 43 44 49 51 టు 54 56 59 63 69 టు 74 78 82 83 85 86 88 89 90 95 97 99.

900 01 07 08 09 12 13 15 టు 18 21 23 24 28 30 31 32 36 38 40 43 44 47 49 51 53 54 56 58 65 67 68 79 81 82 83 85 88 89 91 96.

1008 09 11 15 19 20 23 27 టు 32 34 టు 40 43 45 46 48 49 50 65 76 80 81 84 89 టు 92

1106 07 08 10 టు 15 17 18 27 29 31 టు 34 45 46 63 65 66 76 80 81 83 89 95టు98

1200 04 09 10 14 15 18 టు 21 23 24 29 టు 32 38 42 44 47 టు 50 52 55 57 59 63 65 70 71 78 81 83 86 88 91 టు 95.

1301 02 03 06 07 13 14 15 20 21 23 24 29 30 31 34 40 41 44 49 51 53 టు 57 59 60 62 65 67 టు 70 72 74 81 91

1402 03 08 టు 11 15 19 27 30 37 41 42 52 54 55 59 62 టు 70

1505 06 07 15 18 19 23 టు30 33 36 41టు44 48 49 50 54 64 66 75 76 77 79 80 81 82 87 88 91 93 94 96 98

1604 టు 11 14 17 18 19 21 22 23 25 27 29 టు 32 34 39 42 43 47 50 52 టు 56 58 59 61 73 75 81 82 84 85 90 93 94 98 99.

1700 04 08 10 టు 14 16 17 19 టు 22 24 టు 28 31 32 34 38 టు 41 44 46 47 54 56 టు 59 61 టు 65 67 70 71 74 టు 83 85 88 91 టు 99.

1800 02 06 08 09 10 12 13 15 టు 21 23 26 27 28 31 32 34 46 47 48 53 55 57 60 టు 65 67 68 71 టు 78 80 81 82 86 88 94 95 97 99.

1900 టు 03 08 10 టు 15 20 21 22 29 30 33 34 36 టు 40 42 43 45 47 48 50 టు 54 56 58 టు 61 63 టు 66 73 74 80 81 84 85 88 89 91 92

2002 05 06 07 09 10 16 17 22 23 24 27 ట 30 32 34 36 37 39 42 45 48 49 51 53 54 58 74 76 77 78 80 ట 84 86 87 93 95 98

2101 03 06 13 ట 20 22 23 27 28 32 33 39ట42 45 46 49 50 52 53 60 61 67 72 ట 75 77 80 81 83 84 86 89 91 95 96 98

2201 02 17 23 26 ట 32 35 36 37 41 43 44 49 50 51 53 ట 56 59 63 67ట 71 76 78 79 81 88 92.

2305 10 11 26 27 29 34 40 45 50 ట 56 61 ట 68 73 78 84 85 91 92 93

2400 02 04 ట 08 10 13 ట 16 22 25 26 27 30 32 37 38 42 43 48 49 51 52 55 ట 62 65 ట 68 70 ట 75 77 80 81 82 84 86 89 92 ట 97.

2500 04 08 10 13 18 21 23 ట 26 29 30 31 33 45 46 50 52 53 58 ట 61 64 67 69 80 ట 88 92

2607 09 12 13 16 18 19 23 ట 28 30 32 33 36 43 44 52 53 57 66 72 73 74 76 77 79 80 84 97 98 99

2700 02 14 21 23 26 31 ట 34 42 43 46 51 57 64 69 71 72 74 75 77 81 84 89 90 91 98 99

2808 09 10 12 13 14 19 23 24 32 33 35 37 38 44 45 47 ట 51 63 69 70 73 74 77 79 80 82 83 96 99

2900 06 11 14 15 19 20 25 26 29 32 33 35 ట 41 44 45 46 48 55 56 58 77 78 91 94 97

3000 02 04 05 08 09 16 17 19 20 22 ట 26 29 31 39 43 44 45 55 ట 58 60 63 70 72 76 ట 79 86 89 90 91 98

3101 05 07 10 11 12 14 16 19 31 36 38 39 47 49 51 ట 54 56 ట 59 61 ట 69 73 ట 84 86 87 88 91 93 95 96

3201 ట 04 06 07 08 10 14 ట 17 19 20 21 24 ట 27 29 ట 40 45 46 47 49 52 55 56 58 ట 61 64 66 67 72 73 74 77 78 79 81 ట 84 87 91 92 94 95 97

3300 01 04 05 07 08 09 16 ట 21 23 24 25 27 ట 35 47 48 50 59 61 66 70 71 78 79 80 83 86 88 89 90 92 98 99

3400 02 03 07 08 09 10 12 17 18 19 21 ట 25 28 29 31 32 33 35 36 41 42 43 46 47 51 55 63 86 89 90 92 95 97 98 99

3502 04 05 06 13 15 17 ట 20 22 ట 27 30 34 46 49 51 53 54 57 59 ట 63 67 79 95 96 98

3603 06 07 09 12 13 14 17 22 24 25 33 34 35 39 40 42 ట 45 47 48 50 51 53 55 56 57 59 60 66 67 68 70 72 74 75 78 80 81 86 88 89 92 93

3702 03 04 05 08 10 12 17 18 19 23 24 30 33 34 37 40 44 58 61 65 67 69 72 79 82 84 87 88 92 93 96 ಟು 99

3800 03 04 08 11 12 13 17 22 29 30 32 35 ಟು 45 47 53 59 ಟು 64 68 72 75 84 87 92 ಟು 95 97 98·

3901 ಟು 04 06 10 13 14 16 17 19 ಟು 22 24 25 26 29 ಟು 34 38 40 43 45 48 49 54 57 61 62 63 68 74 75 76 79 80 81 94

4001 04 ಟು 07 09 10 12 13 14 17 21 24 ಟು 32 34 35 38 40 41 43 49 51 52 53 55 58 ಟು 65 67 77 78 79 83 84 91 92 93 95 96 98 99

4102 ಟು 05 08 10 ಟು 18 20 22 ಟು 26 30 ಟು 33 36 38 40 ಟು 43 47 48 49 51 ಟು 54 56 58 59 61 ಟು 77 79 84 ಟು 87 90 ಟು 93 95 ಟು 99·

4203 05 06 08 11 12 13 14 17 19 22 ಟು 30 34 35 40 44 45 47 48 51 56 61 65 67 70 71 75 78 ಟು 82 86 90 91 94 97

4303 04 20 22 45 49 53 54 55 65 66 68 69 71 72 77 84 85 86 88 89 92 93 94

4400 02 03 08 10 ಟು 14 16 18 21 24 25 29 30 32 34 37 48 51 ಟು 58 60 61 62 67 76 79 80 81 87 88 91 92 95

4500 04 ಟು 07 09 11 13 14 18 ಟು 21 24 26 27 28 29 31 32 37 40 ಟು 45 48 49 51 52 55 ಟು 59 61 62 66 72 78 79 85 88 89 92 93 94 98 99

4603 06 08 10 ಟು 13 18 19 21 ಟು 25 27 29 ಟು 33 35 38 39 42 45 48 49 51 53 54 56 57 58 61 64 65 67 69 73 75 77 80 92 93 95 96

4702 03 08 09 10 12 13 15 ಟು 20 22 24 25 26 27 28 32 37 47 48 49 56 67 70 72 73 74 76 77 78 89 90 92 93 94

4803 07 24 25 33 ಟು 38 43 45 51 55 56 58 59 61 62 63 65 69 ಟು 72 74 77 ಟು 80 87 91 92 93 96

4901 ಟು 06 08 ಟು 12 14 15 16 25 27 30 39 41 42 46 51 52 57 62 63 64 70 75 81 89 94 97 99·

5001 06 07 08 11 ಟು 16 19 ಟು 22 25 29 32 35 36 37 50 51 53 64 68 72 75 79 81 82 83 90 91 92 96 97 99

5100 ಟು 05 07 10 18 22 25 32 36 ಟು 39 42 44 46 49 51 52 56 60 64 65 67 68 71 75 80 83 90 91 92 94 ಟು 99

5201 02 03 05 07 09 11 14 18 19 32 33 38 39 42 51ಟು54 59 61 62 65 66 69 72 73 74 77 78 80 81 83 84 85 87 ಟು 97

5313 14 15 17 ಟು 25 28 29 30 32 34 36 43 48 50 ಟು 54 59 60 63 ಟು 66 68 72 75 ಟು 80 85 87 89 ಟು 93 95 98·

5400 07 09 13 19 20 21 23 26 28 29 30 32 37 టు 40 42 45 50 టు 54 56 58 59 61 టు 72 77 78 82 టు 85 87 89 90 94

5500 07 08 09 12 13 14 16 21 29 టు 33 35 38 39 42 43 44 49 52 53 55 టు 58 63 65 67 టు 70 77 81 82 84 85 86 89 95 97

5602 05 08 10 15 27 29 31 35 36 37 42 46 49 60 64 79 81 84 టు 87 89 90 92 94 97

5700 01 03 08 09 11 15 17 19 20 22 23 31 టు 35 44 45 51 58 62 63 65 66 70 71 72 77 78 79 81 87 88 91 టు 94 99

5805 08 09 11 13 14 17 18 20 21 27 28 29 31 33 టు 38 40 టు 44 46 టు 49 52 53 55 57 59 62 టు 67 69 70 73 74 75 89

5905 07 14 15 16 18 24 25 26 29 30 33 34 36 39 41 42 44 49 50 51 54 56 58 60 62 63 66 టు 75 77 టు 80 83 85 టు 88 90 91 92 94 టు 97 99

6000 03 04 07 10 12 13 17 19 22 టు 26 28 30 31 34 టు 39 42 44 48 50 52 60 62 78 80 95 97

6101 05 06 11 15 టు 19 21 28 33 టు 36 39 41 43 46 49 54 55 61 63 65 66 69 73 81 90 93

6205 11 13 16 టు 25 27 28 30 31 34 టు 37 40 41 43 49 52 61 62 63 66 67 68 71 76 78 80 81 82 84 85 86 89 91 94 96 టు 99

6302 05 08 13 17 19 22 టు 26 31 32 34 37 39 40 41 44 టు 48 50 53 56 58 59 61 64 65 68 70 71 74 77 79 80 82 83 86 88 89 90 94 96 97 99

6412 16 17 18 20 21 30 31 34 35 37 టు 40 43 టు 46 48 49 51 53 56 60 టు 63 65 66 68 69 70 73 74 75 79 80 83 టు 88 90 91·

6500 01 02 04 05 09 15 18 టు 22 24 టు 29 32 34 36 39 40 41 44 48 53 55 57 60 61 67 71 టు 76 79 80 82 83 85 టు 89 91 92 93 95 96 97

6600టు 05 07 08 09 14 15 18 టు 25 27 29 30 31 33టు38 40 41 43 44 45 47 టు 51 53 టు 60 62 టు 65 68 73 75 76 85 87 94

6709 11 12 14 15 17 19 టు 26 29 టు 39 41 42 44 45 47 టు 52 54 టు 59 61 62 63 65 67 71 72 73 75 76 77 79 82 85 86 88 89 84 90 98

6805 08 11 టు 15 18 టు 23 29 30 32 42 46 48 55 57 67 70 71 73 74 80 82 83 85 89 90 92 టు 95 97

6900 03 05 22 23 27 31 32 35 39 40 43 45 టు 48 53 55 56 62 63 67 72 74 75 76 78 79 80 83 86 91 93

7004 08 ఈ 11 16 17 18 24 25 28 29 30 32 33 35 42 44 45 47 48 49 51 55 56 57 59 61 62 63 70 73 81 82 85 87 88

7114 18 21 25 27 28 30 31 32 41 43 ఈ 46 50 58 59 60 62 64 67 73 74 75 77 78 81 82 84 86 88 92 95 96 97 99

7200 ఈ 03 05 ఈ 08 10 11 27 29 32 33 34 38 44 47 48 50 53 55 60 69 71 72 75 77 ఈ 87 93

7301 08 10 12 25 ఈ 45 49 51 53 54 66 71 ఈ 77 79 82 ఈ 86 88 90 91 92 94 97 98

7400 03 05 11 13 22 24 26 27 28 33 34 36 38 42 46 63 66 67 68 70

7593 96 97·

7600 01 02 09 13 21 23 24 26 28 30 34 35 36 42 ఈ 45 84 85 86 90 91 93 95 96 99·

7701 03 04 10 14 26 27 31 33 41 ఈ 45 47 70 76 87 91 94·

7800 02 ఈ 05 08 11 ఈ 17 20 21 22 28 30 32 34 36 37 33 41 42 44 46 49 50 52 54 57 60 62 63 64 66 69 73 77 79 81 86 97 88 90 92 93 94 97 98 99

7900 02 04 05 13 14 15 16 18 21 23 27 28 30 31 32 34 35 37 38 40 41 43 44 47 51 ఈ 56 60 62 64 66 74 77 82 84 85 86 89 90 94

8000 02 04 07 10 12 15 17 ఈ 21 24 25 33 36 37 41 42 44 50 51 54 67 ఈ 73 75 76 88 ఈ 93 96 97 98·

8100 01 02 05 07 ఈ 11 13 ఈ 16 18 20 23 25 26 30 32 34 35 41 47 49 52 54 ఈ 58 60 62 65 66 67 69 71 73 74 75 82 86 90 91 97

8202 04 05 07 09 14 24 29 30 31 33 36 40 ఈ 43 47 53 54 55 57 65 66 69 70 72 76 79 82 84 86 91 92 97

8301 02 03 05 07 08 10 11 12 14 15 17 18 21 ఈ 26 28 30 34 36 37 39 40 42 44 45 47 ఈ 55 63 71 79 80 81 85 87 90 93 94 95 98 99

8402 06 12 15 16 17 22 25 26 27 29 ఈ 32 34 ఈ 44 46 47 48 52 54 56 59 61 65 80 82 84 86 88 ఈ 92 96 97

8506 13 34 42 ఈ 45 47 48 56 59 81 86 88 95 97

8601 03 04 11 17 19 30 31 41 45 46 53 56 ఈ 60 62 69 70 72 73 74 77 80 81 85 88 92 97 98 99

8703 08 10 12 14 18 20 21 23 24 26 27 32 33 36 38 44 46 50 58 61 62 63 65 67 70 72 74 81 83 90 99

8807 20 22 23 25 26 28 ఈ 31 40 41 44 ఈ 48 51ఈ57 59 60 62 63 95 99

8901 03 04 05 08 10 14 18 22 23 71 72 81 83 84 86 87 91 97 98 99

9000 01 02 10 16 19 20 27 30 32 35 తు 38 40 41 43 44 45 47 49 53 54 56 57 59 61 63 64 72 74 79 95 98

9105 07 12 14 17 18 66 68 73 77 78 79 81 83 84 86 87 90 95 96 99.

9200 05 13 14 16 తు 19 23 24 25 28 30 తు 34 36 46 తు 54 56 57 62 76 78 79 82 91 92 98 99.

9300 02 04 06 07 09 13 14 15 17 19 20 22 24 27 29 తు 33 35 తు 39 42 44 46 47 48 51 57 60 63 66 68 71 తు 78 81 82 83 85 తు90 97 98

9402 04 09 11 23 30 31 33 34 39 42 46 47 49 58 61 65 68 73 75 76 79 81 87 90 91 92 95.

9500 04 తు 07 09 10 21 23 24 31 34 39 40 41 45 46 56 58 60 62 63 69 79 80 84 85 87 90 92 94 96 97 98.

9600 తు 08 10 13 16 20 22 24 25 26 28 తు 31 33 34 36 38 39 40 45 58 74 75 76 79 80 తు 83 86 87 89 91 93 తు 99.

9702 తు 05 07 09 తు 12 17 18 19 23 26 28 29 30 32 34 36 38 40 45 46 47 70 73 83 86 87 93 95 97 98 99

9800 01 02 09 10 15 17 18 20 23 25 26 28 తు 32 34 తు 39 41 42 45 46 48 52 తు 55 58 61 తు 64 69 70 71 77 80 82 86 తు 93 96 99

9911 14 16 23 28 29 31 32 34 36 37 38 40 41 46 48 57 64 69 71 72 75 76 77 79 91 93 తు 97

10009 12 తు 15 17 20 22 24 తు 45 47 తు 58 60 తు 68 70 తు 77 80 81 82 84 85 90 93 95 96 97

10104 05 15 18 19 20 24 26 28 తు 32 34 35 37 39 41 42 45 47 48 53 55 58 61 62 63 66 68 71 75 83 88 తు 91 95 97 99

10201 03 04 10 11 15 19 20 48 49 50 52 57 58 60 61 64 65

The results of the following numbers are. **With held :**

4808 తు 4823, 4937, 5299, తు 5311, 5619 తు 5625, 7214 తు 7226 7646, తు 7682, 8925 తు 8969, 9748 తు 9769, 9873 తు 9875

The results of the following numbers will be announced LATER ON:

7431 తు 7560.

The result of the roll No. 6718 has been cancelled.

మధ్యమం

ప్రథమ శ్రేణి

5 13 19 20 22 25 26 31 41 66 తు 70 72 73 74 76 85 86 111 14 24 271 తు 82 84 తు 92 94 తు 97 99 300 01 03 తు 14 16 19 20 25 27 29 33 36 41 42 43 45 46 55 62 63 70 73 78 89 98 405 07 13 16 30 63 86 91 92 500 23 27 35 39 46 74 94 637 66 68 71 701 08 14 18 19 33 38 40 46 79 80 85 87 88 90 839 40 70 921 35 82

1036 49 65 66 78 114 26 29 36 53 60 78 203 04 07 50 65 331 32 36 60 68 69 72 73 74 76 77 401 26 28 33 34 43 49 50 52 56 58 80 84 97 536 37 49 50 65 600 10 37 59 60 61 62 66 70 71 715 64 80 87 817 37 39 46 47 52 70 93 97 910 24 31 33 41 85 88 94

2019 21 23 24 26 41 46 56 68 79 91 93 105 16 29 33 38 40 45 56 58 60 61 62 65 టు 68 71 73 82 90 208 12 20 21 టు 29 33 36 టు 41 44 47 54 55 57 62 63 83 84 86 87 88 97 322 29 30 42 59 63 70 73 89 405 06 08 30 34 38 506 20 33 34 46 55 606 18 67 76 83 756 81 93 95 98 800 01 03 07 08 10 12 13 15 16 19 22 26 27 28 37 39 42 45 51 54 66 67 69 76 77 78 920 961

3049 70 81 83 86 88 90 95 106 15 41 49 50 52 53 54 56 58 62 63 65 టు 75 79 82 92 93 95 217 21 36 41 74 76 77 78 83 89 90 91 94 341 42 43 46 47 74 75 81 86 87 93 421 28 33 55 69 81 527 38 73 91 92 611 714 15 16 22 24 35 37 39 77 84 86 88 814 19 20 22 31 33 40 64 69 70 958 61 63 67 69 టు 74 76 77 79 85 86 87

4004 08 13 23 31 32 36 62 67 69 73 74 80 90 112 42 44 46 48 50 66 83 86 98 208 31 32 34 టు 39 50 65 80 82 83 85 87 90 98 99 300 15 439 40 511 12 13 16 20 21 22 27 28 29 43 80 608 11 13 14 18 19 26 29 36 45 65 722 61 64 71 73 800 09 12 20 43 55 57 59 61 89 952 55 60 62 75 83 85 97

5000 16 22 45 49 59 63 78 79 80 81 82 84 టు 87 93 95 98 99 100 01 03 05 10 12 13 16 45 47 51 53 54 56 58 64 95 96 98 202 04 06 08 11 12 18 22 టు 26 34 40 65 311 13 26 39 41 టు 45 52 53 54 59 టు 64 69 70 90 92 96 టు 400 02 28 45 47 48 51 టు 54 73 77 81 82 91 92 93 500 02 05 06 07 10 11 14 23 37 38 40 43 44 47 49 52 54 టు 60 62 టు 67 72 73 74 76 78 టు 81 86 93 98 99 600 03 టు 08 10 13 16 19 24 టు 33 35 36 37 60 62 79 87 92 700 07 31 69 70 75 టు 78 82 88 93 803 08 10 11 17 టు 20 27 29 32 34 35 37 38 39 43 47 48 50 51 52 55 86 89 908 20 45 50 52 58 61 62 68 79 82

6084 95 174 76 77 78 83 92 98 206 10 18 టు 22 38 40 61 62 97

ద్వితీయ శ్రేణి :

3 8 10 11 14 టు 17 21 23 24 28 29 30 32 టు 36 40 42 టు 65 75 77 టు 84 87 టు 99

100 టు 08 10 12 13 15 టు 23 25 టు 38 40 41 42 44 టు 49 51 60 61 62 64 టు 67 70 76 77 79 80

293 98

302 15 17 21 23 24 26 28 30 32 34 35 37 38 44 47 49 50 51 53 56 57 59 60 64 టు 69 71 74 75 77 79 80 81 83 టు 87 91 92 99

400 04 06 08 టు 11 14 15 17 20 21 24 28 29 31 టు 34 37 టు 40 43 టు 46 51 53 55 56 57 59 టు 62 65 66 69 71 74 టు 77 79 82 83 84 87 టు 90 93 94 95 97 98 99

502 10 టు 15 18 19 21 26 29 30 31 37 40 టు 45 47 48 50 51 53 టు 69 71 73 75 78 80 82 83 84 86 88 టు 92 95 97 98 99
601 04 06 టు 09 19 20 26 29 31 32 33 36 38 39 40 42 టు 55 57 60 టు 63 65 67 70 73 74 75 78 80 టు 90 92 టు 96 98 99
700 05 06 07 10 టు 13 15 16 17 20 25 టు 28 34 35 37 39 41 42 43 45 48 50 టు 56 58 59 61 63 66 67 81 టు 84 86 89 91 టు 95 97 98 99
801 టు 14 16 17 18 20 22 టు 26 29 30 31 34 36 37 41 టు 48 50 టు 54 56 టు 62 64 టు 69 71 టు 78 81 టు 85 90 94 96 టు 99
900 01 02 04 టు 10 15 టు 20 22 24 26 30 32 33 34 36 టు 47 50 51 52 54 55 57 టు 68 70 టు 74 76 79 80 87 88 89 91 టు 96 98 99
1003 06 టు 09 19 28 29 33 34 35 37 40 41 43 45 46 47 50 54 59 61 63 64 69 టు 77 80 టు 86 92 93 95 96 98
1100 01 03 06 08 టు 12 15 17 18 19 22 23 27 31 టు 35 37 39 41 42 43 46 47 48 50 51 52 54 56 టు 59 61 టు 65 69 71 73 75 77 79 82 84 85 86 88 టు 93 95 96 97 99
1200 02 05 06 08 11 టు 17 19 20 22 24 29 30 31 35 39 41 44 51 52 57 61 62 68 69 71 టు 87 89 టు 96
1305 07 11 14 15 17 18 20 22 23 26 30 34 35 37 40 48 49 53 57 58 59 61 టు 67 70 71 75 78 టు 81 83 85 86 87 92 93 96 టు 99
1400 02 04 టు 10 13 16 18 19 21 23 24 25 27 29 37 38 41 42 44 47 48 51 53 54 55 57 62 63 67 69 71 72 75 76 78 79 82 83 86 87 88 91 96 98 99
1501 02 05 07 08 10 11 12 14 16 18 23 24 29 31 38 40 టు 46 54 టు 58 61 64 66 టు 72 75 టు 79 82 టు 85 87 టు 97 99
1602 04 టు 09 11 12 13 16 17 19 20 21 30 టు 35 39 టు 50 52 54 55 58 64 65 72 74 75 77 79 84 85 86 88 టు 91 93 96 97
1707 08 11 12 13 16 టు 20 26 టు 37 39 టు 42 44 టు 49 51 52 53 55 టు 63 65 టు 79 81 టు 86 88 91 టు 99
1800 టు 16 18 19 21 23 27 28 33 టు 36 38 41 42 43 45 48 49 50 54 55 56 58 టు 61 63 65 66 68 69 71 72 73 75 టు 84 86 88 టు 92 95 96 98 99
1900 01 03 టు 07 09 11 12 13 15 16 17 19 20 22 23 25 27 టు 30 32 36 38 39 45 48 49 51 57 59 60 61 62 65 67 71 77 78 81 90 91 95 టు 99
2005 టు 08 10 టు 13 15 టు 18 20 22 25 28 40 42 44 48 50 51 53 58 62 63 65 67 69 71 టు 76 80 82 83 86 87 90 94 టు 99
2100 04 06 07 09 13 15 17 19 21 24 25 28 31 32 34 35 36 39 41 టు 44 47టు55 57 59 63 64 69 70 72 74 76 77 78 80 81 83 85 86 87 89 91 టు 94 96టు99
2201 టు 07 09 10 11 14 టు 19 30 31 32 34 35 43 45 46 48 టు 53 56 61 65 68 టు 77 79 80 81 85 89 90 91 95 96 98
2301 02 05 06 11 13 టు 21 23 24 25 27 28 31 32 33 35 36 38 39 43 45 టు 48 50 టు 53 55 టు 58 61 62 65 67 68 69 71 72 74 టు 81 83 టు 86 88 90 93 టు 96 98 99

2400 02 03 04 07 09 ఱ 12 14 17 19 21 24 ఱ 29 31 32 33 35 37 39 71 72 74
75 77 79 80 83 87 95 97 99
2501 02 03 05 07 10 11 16 18 19 22 24 ఱ 32 35 ఱ 45 47 48 50 ఱ 54 56 ఱ
62 70 ఱ 74 78 79 81 83 87 ఱ 92 95 98
2607 08 09 11 12 14 ఱ 17 19 20 23 27 28 30 36 41 ఱ 44 46 48 49 51 53 54
55 59 60 61 63 64 66 69 ఱ 73 75 77 79 81 82 84 97 98
2701 ఱ 14 16 17 20 22 28 ఱ 31 33 34 35 37 38 39 41 42 43 45 53 54 55 58
ఱ 63 65 ఱ 68 71 ఱ 80 87 88 91 94 96 99
2802 04 05 06 09 11 14 17 18 20 21 23 30 ఱ 33 36 38 40 41 43 44 47 49 50
52 53 55 ఱ 58 62 ఱ 65 68 70 72 ఱ 75 79 ఱ 82 85 ఱ 91 93 94 95 97 98
2900 02 ఱ 08 11 14 ఱ 19 21 ఱ 24 26 28 ఱ 31 33 ఱ 36 41 42 43 46 47 48 50
51 52 54 55 58 59 60 62 ఱ 65 74 80 ఱ 86 88 89 93 97 98
3004 06 07 09 ఱ 13 15 17 18 23 24 25 29 30 35 36 38 ఱ 44 47 48 50 51 53
ఱ 60 66 67 69 72 ఱ 79 82 84 85 87 89 91 92 96 ఱ 99
3100 ఱ 05 07 08 09 11 12 14 17 19 20 23 ఱ 29 32 33 34 36 ఱ 40 42 43 46
51 55 57 59 60 61 64 77 78 80 81 83 84 87 88 89 91 94 96 ఱ 99
3200 ఱ 03 05 ఱ 09 12 ఱ 15 22 24 26 27 31 ఱ 35 37 ఱ 40 42 ఱ 48 71 72 73
75 79 80 81 84 ఱ 88 92 93 95 96 97 99
3300 ఱ 07 09 ఱ 14 17 ఱ 23 25 26 27 29 30 32 ఱ 35 37 45 48 50 51 53 55
58 59 60 63 ఱ 73 76 80 83 84 88 ఱ 92 94 96 98 99
3400 ఱ 03 07 ఱ 17 27 30 31 32 34 ఱ 37 39 41 43 45 47 ఱ 50 53 54 56 ఱ 62
66 67 68 70 72 ఱ 80 82 83 85 91 92 97 98 99
3500 ఱ 05 11 12 13 18 ఱ 26 28 ఱ 37 39 ఱ 49 51 53 54 56 ఱ 72 75 79 80 81
85 86 87 89 93 95 97 98 99
3600 ఱ 04 06 07 08 10 12 13 14 20 23 24 25 28 29 31 ఱ 38 42 43 44 48 49
50 52 ఱ 56 58 ఱ 63 67 68 70 73 ఱ 77 79 ఱ 91 94 ఱ 97 99
3700 02 03 04 06 07 08 10 12 13 17 18 19 21 25 28 29 38 40 45 46 47 49 52
ఱ 55 61 62 64 ఱ 68 70 72 75 76 87 89 ఱ 92
3810 ఱ 13 15 ఱ 18 21 23 ఱ 30 32 34 39 42 43 44 46 ఱ 56 61 63 65 ఱ 68 71
ఱ 91 93 94 96 97 98
3901 ఱ 05 07 ఱ 10 12 13 15 ఱ 18 20 ఱ 28 30 ఱ 57 59 60 62 64 68 75 78 80
81 83 84 88 ఱ 92 94 95 96 98 98
4000 ఱ 03 05 06 07 09 10 11 14 ఱ 19 21 22 24 ఱ 30 33 34 35 37 ఱ 44 46
47 48 51 ఱ 58 60 61 63 64 66 68 75 76 78 79 81 ఱ 86 88 89 91 ఱ 99
4101 02 03 05 ఱ 11 13 16 ఱ 22 24 ఱ 41 43 45 47 49 51 ఱ 65 67 ఱ 71 73 ఱ
82 84 85 87 89 ఱ 97
4200 ఱ 05 07 09 11 ఱ 30 33 40 ఱ 49 52 ఱ 64 66 ఱ 70 72 ఱ 75 78 79 81 84
86 88 89 91 ఱ 97
4302 03 04 06 07 08 13 14 16 17 20 ఱ 28 35 36 39 43 45 46 48 54 58 59 61
ఱ 66 68 69 72 75 ఱ 84 86 ఱ 90 92 ఱ 99
4400 01 02 04 ఱ 13 36 37 38 41 42 44 ఱ 47 49 ఱ 75 77 ఱ 97 99

4500 01 02 04 టు 10 15 17 18 23 24 25 31 టు 34 37 టు 40 42 45 53 55 57 58 62 64 65 72 75 76 81 83 84 86 టు 94 96 97 99

4600 టు 04 06 07 09 15 16 17 20 టు 25 27 30 31 32 34 35 37 టు 44 46 48 50 51 53 55 56 60 టు 64 66 టు 76 78 79 80 82 86 87 89 టు 92 95

4705 07 09 11 14 15 21 23 టు 27 29 టు 32 35 37 38 39 41 42 43 45 46 48 50 52 55 టు 60 62 63 65 టు 70 72 74 75 76 78 79 80 82 84 85 86 90 93 96 98 99

4801 02 04 05 07 08 10 11 13 టు 19 21 23 టు 30 32 37 టు 42 44 46 టు 54 56 58 60 62 టు 79 81 టు 88 91 టు 94 99

4902 05 07 09 10 11 13 టు 17 19 21 23 28 29 32 33 35 36 37 39 టు 42 44 45 46 48 49 50 54 56 టు 59 61 63 64 67 68 70 72 73 78 81 82 84 86 87 91 92 94 95 96 98 99

5002 06 07 10 12 13 14 23 24 27 30 టు 33 36 38 40 41 47 48 50 51 55 56 58 60 64 65 66 68 టు 73 75 76 83 88 89 90 94 96 97

5104 06 టు 09 11 14 15 18 19 21 25 26 28 29 30 32 టు 43 46 48 49 50 52 55 59 60 62 63 66 టు 78 81 82 86 88 91 టు 94 97 99

5200 01 03 05 07 09 10 13టు17 19 20 21 27 28 29 31 32 35 36 37 39 41టు47 49 51 టు 57 59 టు 64 66 67 68 71 టు 76 78 79 81 82 83 85 టు 91 93 97

5301 02 04 07 09 10 12 14 టు 21 23 24 25 27 టు 38 40 46 టు 51 55 టు 58 65 టు 68 71 టు 89 91 93 94 95

5403 టు 09 13 16 17 18 20 టు 25 27 30 31 41 టు 44 46 49 50 55 టు 60 74 75 76 79 80 83 టు 87 89 94 టు 99

5503 04 08 09 12 13 16 19 టు 22 24 టు 36 39 41 42 45 46 50 51 61 68 టు 71 75 77 82 టు 85 87 టు 92 94 టు 97

5601 02 09 11 12 14 15 17 18 20 టు 23 34 38 40 టు 50 52 టు 58 61 67 68 70 72 73 75 76 77 81 83 84 86 91 93 94 95 98

5702 03 06 08 09 10 14 టు 21 24 25 27 టు 30 32 33 34 36 37 40 టు 49 52 55 టు 62 65 టు 68 71 73 79 80 81 83 86 87 89 90 92 94 టు 99

5800 01 02 04 టు 07 09 12 టు 15 22 టు 26 28 30 31 40 41 42 44 46 49 53 54 56 టు 61 65 టు 69 73 75 76 77 79 80 81 84 87 90 91 95 99

5900 06 07 09 10 12 14 టు 19 21 టు 39 41 44 46 47 48 51 53 టు 57 59 60 63 టు 67 69 70 71 73 టు 77 83 టు 87

6011 14 15 18 20 టు 23 25 టు 28 31 టు 38 40 టు 43 46 50 51 52 55 టు 62 64 టు 72 74 టు 78 80 82 86 87 93 94 96

6102 టు 07 09 11 టు 16 18 19 21 టు 25 27 32 35 38 39 40 43 44 49 53 54 56 57 59 70 73 79 80 82 84 85 87 టు 91 93 టు 96 99

6200 01 03 04 05 07 12 14 23 24 26 టు 29 31 టు 37 39 41 టు 44 46 టు 50 52 53 55 57 59 60 64 67 69 70 72 73 75 టు 78 80 and 96

The results of the following numbers are WITH HELD :
164, 165, 166, 1548, 2966 టు 2973, 3249 టు 3268, 3340, 3507 టు 3509, 6281, 4414 టు 4434, 4697 టు 4701, 5432 టు 5440, 5988 టు 6007, 6097 టు 6101 and 6299

The results of the following numbers will be announced LATER ON :—
181 టు 270

రాష్ట్రభాష

ప్రథమ శ్రేణి

11 98 100 08 10 47 207 08 42 47 87 98 313 17 20 75 81 95 97 98 401 02 05 14 19 506 25 667 70 783 811 15 20 901

1027 32 34 40 62 84 86 1106 15 17 24 27 28 32 36 58 62 65 1300 51 66 84 92 96 1415 1533 54 64 81 87 1611 98 1722 42 43 44 58 59 61 64 65 67 68 75 79 1814 24 54 60 64 71 94 98 1903 34 37 40 52 66 67 72 79

2002 03 04 75 97 103 20 టు 23 30 41 57 84 93 95 97 255 73 77 306 50 51 72 81 416 27 టు 30 32 33 34 47 టు 50 52 53 54 68 98 500 03 04 07 టు 10 13 16 17 19 27 30 31 44 60 62 66 69 71 73 74 77 650 77 78 83 88 89 94 96 700 15 95 801 88 90 91 92 97 940 41 44 46 54 56 61 99

3019 43 63 127 36 60 65 202 07 33 49

ద్వితీయ

1 02 04 07 టు 10 14 16 17 20 21 22 23 25 టు 30 32టు42 45 48 టు 55 57 59 60 61 64 టు 68 70 టు 74 77 78 80 81 83 టు 92 94 టు 97 99

101 03 05 06 07 09 12 టు 17 19 టు 27 29 30 31 33 టు 36 38 టు 44 46 48 51 54 టు 61 63 65 71 టు 76 81 82 86 88 90 టు 97 99

200 టు 04 09 టు 12 14 టు 24 26 28 టు 34 37 టు 41 43 44 45 48 టు 72 76 టు79 82 83 85 86 89 90 91 93 టు 97

304 07 10 11 12 15 16 18 19 22 24 26 27 29 టు 39 43 44 45 48 49 50 52 53 57 58 64 టు 68 70 71 78 79 84 టు 87 89 90 91 99

403 06 08 09 12 13 15 17 22 టు 25 28 30 31 33 34 35 38 41 45 50 52 56 57 58 60 టు 53 65 66 67 70 72 టు 78 80 81 83 84 85 87 టు 92 94 95 97 98 99

500 03 04 07 08 10 11 13 టు 19 21 23 27 31 టు 40

631 32 33 37 38 39 41 టు 44 47 48 50 55 56 57 59 టు 63 66 69 71 టు 75 77 78 79 80 82 83 91 92 93 94 97 98

702 08 12 20 21 23 25 26 27 29 30 31 37 41 టు 47 49 54 55 56 57 60 టు 64 66 71 77 78 79 80 82 86 88 90 95 97 98 99

802 03 04 12 13 14 16 17 18 19 21 22 25 టు 33 35 39 40 42 43 46 47 48 49 54 62 63 66 67 72 73 74 75 76 77 79 80 81 82 84 85 88 92 టు 98

900 02 టు 09 11 టు 18 20 22 32 33 34 56 59 61 62 63 69 70 71 73 74 75 76 78 84 89 91 92 93 94 95 96 98

1000 01 02 06 09 టు 14 16 టు 26 28 టు 31 33 35 టు 39 41 టు 49 51 52 56 టు 61 65 టు 73 75 టు 80 82 83 85 87 90 93 96 97 98 99

1100 01 04 05 07 09 10 11 13 14 21 22 23 25 26 29 30 31 33 34 35 37 టు 47 55 56 57 59 60 61 64 66 67 68 69 70

1266 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 86 టు 98

1302 04 05 06 07 08 09 15 16 17 18 19 20 21 25 టు 50 52 53 55 56 57 59 60 62 63 64 67 69 72 73 74 76 77 79 80 83 85 87 91 93 94 95 99

1402 03 04 06 09 11 13 16 20 25 29 టు 33 35 36 38 39 40 42 టు 49 57 59 60 62 64 65 66 69 71 72 74 టు 77 79 టు 85 88 89 91 92 93 95 96 98

1500 01 02 06 07 08 11 12 13 17 టు 21 23 24 26 టు 32 34 35 38 40 41 43 45 47 48 49 51 52 55 టు 59 62 66 టు 76 78 79 82 83 84 85 86 88 టు 94

1602 03 04 07 08 12 టు 18 20 25 26 28 36 38 39 40 42 43 46 47 49 టు 55 57 59 61 62 63 64 65 68 70 71 73 74 75 76 78 80 81 82 84 88 89 93 94 95 96 97 99

1700 01 02 05 08 09 10 11 13 14 15 16 17 18 19 21 24 25 26 27 29 టు 40 46 టు 51 53 54 55 56 57 60 62 63 66 69 70 71 72 73 74 76 77 80 టు 87 90 91 92 93 94 95 96 97 98

1802 03 04 06 07 09 10 12 13 15 17 19 22 23 25 టు 40 42 టు 51 55 56 58 59 61 62 63 65 టు 70 72 73 74 75 77 78 80 81 83 టు 93 95 96 97

1900 01 04 టు 25 28 29 30 31 32 35 36 38 39 41 43 టు 51 53 55 టు 61 63 64 65 69 71 73 టు 78 81 83 86 88 టు 96 99

2000 05 06 07 08 09 11 12 13 14 15 16 17 18 20 21 27 30 31 33 35 టు 43 45 46 49 50 52 54 55 56 60 61 62 68 టు 74 76 టు 84 86 87 89 టు 93 95 96 98 99

2100 01 02 04 టు 19 24 టు 29 31 టు 40 42 టు 45 47 52 54 56 58 టు 66 69 71 టు 80 82 85 టు 92 94 96 98 99

2200 టు 15 17 టు 31 36 38 39 43 45 46 48 49 51 టు 54 56 57 59 60 62 టు 72 74 75 76 78 టు 99

2300 టు 05 07 08 10 టు 14 16 19 20 21 23 24 25 27 టు 30 32 34 35 37 టు 42 44 46 టు 49 53 టు 58 60 టు 67 69 70 71 73 టు 80

2400 టు 05 09 టు 14 17 టు 26 31 35 38 టు 46 51 55 టు 58 60 61 63 64 65 67 69 టు 80 82 84 టు 97 99

2501 02 05 06 11 14 15 18 21 22 23 25 26 28 29 41 42 43 45 టు 52 55 57 58 59 61 63 64 65 67 68 70 75 76 78 టు 82 84 టు 88 90 91 94 టు 99

2600 01 03 టు 19 21 టు 29 31 టు 49 51 టు 76 79 టు 82 84 టు 87 90 91 95 97 98 99

2701 04 టు 08 10 12 13 14 16 టు 22 24 టు 29 31 34 టు 49 52 టు 58 60 62 టు 82 84 టు 89 91 93 94 96 టు 99

2800 02 టు 09 11 టు 18 20 22 టు 30 32 టు 35 37 టు 40 48 50 53 58 టు 75 77 78 79 83 టు 87 89 93 టు 96 98 99

2900 టు 08 11 15 16 17 19 టు 23 25 టు 37 39 42 45 47 టు 52 58 59 60 63 టు 69 71 72 73 75 76 78 టు 83 97 98

3000 01 02 04 05 06 08 టు 15 17 18 26 టు 31 36 37 38 40 41 46 48 టు 57 60 64 65 74 78 81 టు 84 86 88 89 90 96 98

3100 02 06 07 13 16 18 19 22 25 28 29 31 35 45 49 51 టు 55 57 58 59 61 టు 64 66 టు 71 73 74 75 76 77 79 టు 93

3201 03 టు 06 08 09 10 12 13 15 16 18 టు 30 32 34 37 టు 47 and 48

The results of the following numbers are WITH HELD :

1596 టు 1601, 1609, 10, 1852, 53, 2382 టు 99, 2512, 25, 32 టు 39, 2692, 2709, 51, 92, 2856, 76, 80- 82, 2909, 85, 87, 3109, 10, 11, 20, 94 టు 3200, 17, 31, 36, 78, 91, 93, 96 టు 3300, 03, 04, 05, 08, 09, 11, 13, 16, టు 28, 30, 33, 34, 35, 37 టు 41, 53 and 54

The results of the following numbers will be announced LATER ON :

541 టు 630, 1171 టు 1260 and 3251 టు 3354

The result of the roll no. 5 has been cancelled.

The following candidates have come out in RANKS in the RASHTRA BHASHA Examination held in FEBRUARY, 1987 as detailed bellow :

RANK	ROLL No.	NAME	CENTRE
State First	3207	VUDAYAGIRI SUSMITA	KAZIPET
State Second	402	PARASA SRIRANGA SAI	KAKINADA
State Third	1040	D. SRINIVAS	VIJAYAWADA

The following candidates havs come out in RANKS in the MADHYAMA Examination held in FEBRUARY, 1987 as detailed bellow :

RANK	ROLL No.	NAME	CENTRE
State First :	2171	SHAIK NOORJAHAN BEGUM	VIJAYAWADA
State Second :	5473	P. SRINIVAS ANAND	SRISAILAM
State Third :	5078	V. ESWARAPPA	BUKKARAYA SAMUDRAM

The following candidates have come out in RANKS in the PRATHAMIC EXAMINATION held in FEBRUARY, 1987 as detailed bellow :

RANK	ROLL No.	NAME	CENTRE
State First	9987	K. VIJAYA KUMAR	MAHABOOB NAGAR
State Second	4352	V. VENKATESWAR RAO	GUNTUR
State Third	1432	R. UMA DEVI	M. V. PALEM.

A. RAMASWAMY
Secretary-Andhra

A.B. MUKTA BAI
Secretary For Examinations

1-4-1987

OFFICE OF THE REGISTRAR
OSMANIA UNIVERSITY
HYDERABAD-500 007.

No. 1144/L/1505/86/Acad Dated : 6-3-1987.

To

The Registrar,
Dakshina Bharat Hindi Ptachar Sabha,
Post Box No 82,
Khairatabad,
HYDERABAD-500 004.

Sir,

Sub . Recognition of B Ed Examination conducted by Dakshina Bharat Hindi Prachar Sabha-Regarding

Ref : Your letter dated : 30-7-1986.

With reference to your letter cited, I am to inform you that the standing Committee of the Academic Council of this Univarsity at its meeting held on 7-2-87 has decided to recognise the B Ed Course conducted by Dakshina Bharat Hindi Praehar Sabba, Madras as equivalent to the B.Ed. course of Osmania University for purpose of admission to higher course of study at Osmania University

Yours faithfully,
Sd/-
ASST REGISTRAR
(Academic)

Copy to :-

1 The Director of School Education Govt. of Andhra Pradesh, Hyd.

2 The Dean, Faculty of Education, O U.

3. The Controller of Examination, O.U.

4 Section 'A' Unite 1 for information regarding action taken an item B-6 of S C. meetting held on 7-2-87.

// True Copy //

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ– ఆంధ్ర

స్వర్ణోత్సవాలు-1987

1987 ఆగస్టు పరీక్షలకు సేకరించవలసిన నిధి వివరములు

సభ ప్రారంభిక పరీక్షార్థుల నుండి-ఒకొక్కరికి రూ. 3-00

సభ ఉన్నత పరీక్షార్థుల నుండి-ఒకొక్కరికి రూ. 5-00

ప్రచారకులు, పరీక్షార్థులు 1987 ఆగస్టు పరీక్షలకు తాము పంపుపరీక్షా రుసుముతోపాటు ఈ విరాళములను కూడా ఆంధ్ర సభకు పంపవలసినదిగా ప్రార్థించుచున్నాము.

ప్రారంభిక పరీక్షార్థుల విరాళమును పరీక్షా రుసుము మరియు దరఖాస్తు ఫారములతో బాటు ఆంధ్రసభకు పంపగలరు.

ఉన్నత పరీక్షార్థుల విరాళము మాత్రము ఆంధ్ర సభకు పంపి పరీక్షా రుసుము మరియు దరఖాస్తు ఫారములు మద్రాసు కేంద్రసభకు పంప ప్రార్థితులు.

ఎ. రామస్వామి

కార్యదర్శి

Edited, Printed and Published by A. Ramaswamy on behalf of the D.B. Hindi Prachar Sabha-Andhra,-9 Khairatabad, Hyderabad-500 004.